

ప్రబోధచంద్రోదయము.

ప్రభు మాంకము.

మ. రవిరస్మిన్ దినమగ్యమందు జలపూరంబుల్ బలెన్ దృష్టికొ
భువి నజ్జానముచేత భౌతిజగంబుల్ దేనదోమం దగన్
జువునందన్ ఫణియన్న భ్రాంతివలెఁ బోవున్ దేనఁ బ్రాజ్ఞాశి క
య్యది యానిర్మలబోధముం దలఁకు సాధానందమున్ మనస్సదిన్.
నిందునునంబుకాంతిఁ గన నేర్పినయప్పడు బ్రహ్మరత్నధనుం
డుండి సుమచ్ఛరుద్ధరణోద్ధతమై సుఖసాంద్రమాదు ను
ద్దంశలలాట నేత్రమిడు దాఁ బ్రకటికృతిమైనయట్లు బృ
హ్మాండమునిందు నీశ్వరు డిదాత్మిక లేజను మిమ్ముచోచుతకొ.

(నాంద్యంతమున.)

నూతనధానుడు—అతివిస్తారమేల? చాలును, సకలసామంతచక్రమారామ్య
హరిదినుంజరిపిరాజితదరణరాజీవుండను, బలవదహితనిహవతు న్నటకవాటపాటన ప్ర
కటితనరసింహమాపుండను, బృహతరసరసపతికులప్రయమహర్ణవమగ్న మేదినిసముద్ధ
రణమహావరాహుడును, నిఖిలదిగ్విలాసినికర్ణపూర్వీగీర్తిలతాపల్లవుండను, సమస్తా
కాస్త్రబేరమకర్ణతాళాస్ఫులనబహుళతరపవనసంపాతనర్తిత్రస్రతాపానలుండను, నగు
గోపాలుండు—“మాకు సహజసుహృదులైన శ్రీకీర్తివర్మమహారాజులవారిదిగ్విజయవాన్త
పారమచేత బ్రహ్మాండవరసానుభవమున కెడములేక మేము వివిధవిషయములం దగిలి
త్యధికముగా దినములు గడపినారము. అయినను మేమిప్పుడు కృతకృత్యులమైవారము.

గీ. క్షయమునొందితి మృతిభుక్తునృపులు ;

మహి మురక్షితయయ్యె సన్మంత్రిగరిమ ;

రాజమమటార్పితాదృశసామ్రాజ్యలక్ష్మి

యన్త్రీమేఖలయగుక్షితి నతనికేరె.

అందుచేత మేము శాంతరసప్రధానమయిన పురొగాగభినయముచేత మనస్సుకు విశ్రాంత
తెట్టెగోరుచున్నాము. కాబట్టి యంతఃకూర్వమే భావ్యలయిన కృష్ణమిగులజాతు
రనియించి మీకు సమర్పించిన ప్రబోధచంద్రోదయమును నాటకమును మిరివ్వుకు ప్రి

కీర్తివర్మచారాజులవారి సన్నిధానముఁ బ్రయోగింపవలెను. రాజాగారికిని సభ వారితోఁగలిగిన దానిని జూడవలెనని వేడుకగలను.”—అని వారో నాచెప్పెను. అవుఁగాక! నేనింటికేబోయి నాగృహిణిని బిలుచుకొనివచ్చి సంగీతకర్మమున ముగ్ర మించెదను. (అని కొంచెములికిఁగి తెరవఁజూచి) ఓహీ! ఇటురమ్మ.

నటి—(ప్రవేశించి) ఇదిగో వచ్చినదా ను. నే నేనియోగము పయ్యింపఁదెసో దేవరచారులవియ్యవలెను.

మూల—ఓహీ! నీవు దెలిసియేయున్నది!

మ. కలఁగున్యఃప్రభుభూపభూవిప్రుల నాకాంతఃకూర్మనైతా
మలసత్సాక్షికకీర్తికాకృతివిశ్వవ్యాతుఁ గాకాంతని
శృంగారాంతరముండు భుక్తలలికాసంధిన్నకంఠాచరా
బ్రులభూష్టాపిత కీర్తివిమృదు తగన్ గోపాలుఁ డున్నవనిన్.

మఠి గుఱు.

మ. చలరంగస్థు లిప్పుడున్ మనుజభగ్గమాక రాస్థాలనో
లబ్ధవల్లస్థులకపాలతఃశరవముల్వ్యాప్తసింహ, ధృఢభూసమి
రణసంఘోభితకుంభికంధచరవశక్తిక్తవాదంబులన్
బ్రహ్మతండుం దదపూర్వకీర్తుల, నటింపంగాఁ బికాచాంగనల్.

అంతఃదీప్తుకు కాంతపదస్థితుఁడయి యాత్మకనోదాభకాముగాఁ బ్రబోధవంశోదయము పాటకమాడవలెనని యాజ్ఞాపించి యున్నాఁడు. నటుల నిష్క్రమిం చేసముఁధరించి వచ్చునట్లు నియమింపవలెను.

నటి—(విస్మయభూతో) ఆశ్చర్యత్రా! ఆశ్చర్యము! ఆశ్చర్యము! ఇట్లునిజభుజ సులలికామైకనిర్భర్త సకలరాజయండ్లుండైనయతఁడాక గ్ధాకృష్ణకనినకోదండదండ బహుశస్త్ర వృందకంజర్థు రీకృత తురంగతరంగసందోహంబునునిరంతరనిపతత్తి త్త్యక్షిస్త శస్త్రసహస్రసార్యస్తోత్తరంగమతంగమహాహేధాసహస్రంబును భ్రమద్భుజదండచండ మంద రాభిఘాతఘోర్లశక్తికలపదాతినలినంఘాతంబును సగుణ్ణసైన్యసాగరింబునుమధు మధుకుండు క్షీరపాంశుంబునుబోలె నెక్కఁగించి సమరవిజయలక్ష్మిం కేళిని వీర చరిత్రుడైయెప్పుడిటువంటిసకలమనిజన క్లామనీయమైన యువశను పెట్టుపాంచెను?

మూల—ఓహీ! బ్రహ్మశ్రోత యెప్పుడును స్వభావముచేత సామ్యమయినదే. అయినను, అదియేకోకారముచేత వికారమును బొందినను మరల స్వభావమునందే నిండును. ఆప్రకారముగా నే సకలభూపాలకులప్రళయకాలాగ్ని కుద్రుఁడైన చేదివలె చేత నున్నానింపఁబడిన సంగ్రాన్యముపాధికావపుధివీరాజ్యమును స్థిరీకరింపటకయి యున్న కీసంభయ కలిగినది. యాదును—

గీ. ప్రళయకాల సముద్రాగ్రవాతమునశతః
బర్హతంబుల లంఘించు వారిరాక
నిశ్చలంబయి స్పృహమై నిలువలేదె
యిపుడు మేరమీరక స్వభావేద్ధగతియ?

అంతేకాక కీర్తిన్నా గాయతాంశసంభూతులయిన యిటువంటి పౌరుషభూషణులు
పురుషులు భూమిహితముకొరకు భూమియందవతరించి విహితకృత్యములను నిర్వహించి
మరలకాంతిని చొందుదురు. ఇప్పుడు పరకురాముని కథవినుము. —

మహానగర.

ఎవడీ ధాత్రీస్థలిన్ మున్ స్పృశులగడన్ ముద్యోదమాణుల్ ద్విషస్మాం
సవసామస్త్రీవక్త్ర పంకాచ్ఛరుధిరవదలన్ స్నానముంజేసె; జేదో
యి నధించె నర్జునుండై యెవడు చనితలన్ వృద్ధులన్ బాంధవన్ మా
నవపాలించ ద్భుజాభిరంజనదణగుణనందితులారాగ్రధారిన్.

గీ. అట్టి జామదగ్న్యుడు స్వవీర్యుడన భూమి
భారమునుడించి, నృపమలావ్యయముఁ ద్రుంచి,
కోపపాపకు సాపయియొపడెంచి!
తపముబలిమిని బరమశాంతతపహించె.

అలాగున నే యితండును గతకవ్యయును నెఱపి యిప్పుడు పరమోపశమగృహ డయి
యున్నవాడు.

గీ. పుడమిపైని వివేకండు మోహజయముఁ
బడయినట్లుగఁ గర్ణని వడిజయించి
యప్రబోధునకుంబలె నభ్యుదయము
నితఁడు క్రీకీతికవర్మభూపతికి మెసఁగె.

[తెరలో]

ఓసీ! పాసీ! నటాధమా! ఏమీ? నాదేహములోఁ బ్రాణములుండఁగానే మాస్వామి
యయిన మహామోహునకు వివేకునివలనఁ బరాజయము నుదాహరించుచున్నావు!

నూత్ర—(తొట్టుపాటుతోఁజూచి) ఓసీ! చూడు,
చ, మదనదుఃస్వేనిచ్చటికి మంజులవీనకుదద్యయలు పే
రెద ఘటియించుచు రతిరహిన్ బులకాంచితబాహువల్లుల
గదిసి కవుంగిటంబొదువఁగా, మదమూర్ఛితనేత్రపద్ముడై
యదె నయనాభిరామసుధగాకృతి లోకము మోహపెట్టుచున్.

అతఁడు నామటలవలనఁబట్టిన క్రోధము మూర్తి-భవించివచ్చినట్లుకనఁబడుచున్నాఁడు.
ఇక్కడఁబండి మనమతనిని విడిచి పాటిపోవుటయే శ్రేయము.

(ఇద్దఱును నిద్ర-మించుచున్నారు.)

ఇది ప్రస్తావన.

—౧౦౩—

[వెనుకఁ జెప్పినరీతిని గాముఁడును, రతీదేవియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

కాము—(కోపముతో) ఓరీ! పాపీ! నటాధమా! ఏమీ! నాబొందిలోఁ బ్రా-
ణములుండఁగానే మాస్వామియైన మహామోహనకు వివేకునివలనఁ బరాజయము.
నుదాహరించుచున్నావు! ఔం! భరతాధమా!

రీ. పుణివి నిందితరాక్షుల వృష్టివిశిఖ
సంతతులు పర్వతండ్లకు నంతపఱిగ
మహితవిద్వాంసులకునైన మనసులందు
కాస్త్రజన్మవివేకంబు సంభవెల్లు.

ఉ. సుందరమందిరంబులును, సోమగళుం జనరాండ్రు, వట్టదా
మందరవోల్లసల్లతలు, మల్లెలతావుల నొప్పుగాడ్పులున్,
జందురుఁడున్నరేలు, నెటసాకు నమోముబలంబులౌట గె
ల్పొందఁగ, నవ్వివేకుఁ డెటులుండు? ప్రబోధుండు నెట్లు పుట్టెడున్?

రతి—ఓప్రాణేశ్వరా! మహామోహ మహారాజాగారి శత్రువయిన వివేకుండు
సామాన్యుఁడుకాఁడని తలఁచుచున్నాను.

కాము—ఓప్రియులారా! శ్రీర్యభావముచేత వచ్చిన పిరికితనముబయలం
బకునట్లుగా, నీవావివేకున కేలభయపడెదవు? చూడు.

క. శరములు విల్లును నా కో
సరసిజముఖ! పూలెయ్యెన, కుశుమేన్ గసురా
సురమగు పర్వజంబును
దెరలక నాయా జగితీ కృతినెత్తును?

చ. సురపతిచారితం గలనెనుమ్మి యిహల్యను, బ్రహ్మదేవుఁడున్
కరతవయన్ వరించె, గురుపత్ని నిగూడి రమించెఁ జంగ్రుఁడున్;
బరుండీకఁ గానిమాగఁమును బట్టనివాఁడెవఁ డన్యదాజ్ఞచే?
నరయ ముత్తేవి మచ్చరములట్లు భ్రమింపఁగఁజేయు లోకమున్?

రతి—ఓ ప్రాణేశ్వరా! అదియంతయు సత్యమేకాని, శత్రుఁడు సహాయసంభ

మొదలు గనుక శంకింపవలసియున్నది. యమనియమ ప్రముఖులందున యోగని మంత్రాల మహాబలవంతులని వినుచున్నాను.

కాము—ఓప్రియురాలా! నీనొక్కచిలవంతుడయిన యావివేక మహారాజు యొక్కయమాది మంత్రులనే తలఁపున నిలుపుచున్నావుకాని మమ్ము విచారింపకున్నావు. మేము పూనికతోఁ దారనించినంతమాత్రముచేతనే వారందఱును నిమిశములోఁ జెల్లఁచెదరుగుడుగుమా!

గీ. ఇదటి శ్రోధునియెదుర నహింసయెంత?

బ్రహ్మదర్శదులెంత నాపజ్ఞఁ జూడ?

వినుము సత్యునికి నస్తేయుఁడు నపరిగ్ర

హండు నెంతవా రాలోభునొద్దఁ జెప్పు.

అయ, నియమ, ఆనన, ప్రాణాయామ, పృథ్యాహార, ధ్యాన, ధారణ, నమాధులు నిర్వికారచిత్తులకడనేకాని యుండఁగలవాని వారిని సులభముగానే నశింపఁ జేయవచ్చును. అంతేకాక వారిపాలిటి మృత్యుజీవితలైన స్త్రీలును శాకధీను రాండ్రులు మెలఁగుచున్నారు.

ఉ. వారిపిలోకనంబులును వారిసుభౌషణముల విలాసమున్

వారల కాగిలింతలును వారలహాసముఁ గ్రీడలేల? య

వ్వారలనామసంస్కరణభాగ్యమే చాలు హృదంతరంబులం

వారయ నిర్వికారులకులైన వికారము పుట్టఁజేయఁగన్.

విశేషించి వీరు మనఃపృథువువారి యాత్మలయిన మద, మాన్సర్య, సంభాదులకు హోయ తివవారయి మనరాజుగారి మంత్రియైన యధర్మమునే యాశ్రయించును.

రతి—ఓహృదయేశ్వరా! మీకును శమ దమ వివేక ప్రభృతులకును జన్మస్థల మొక్కటియేయని విన్నదానను.

కాము—ఓహా! ప్రియురాలా! ఒక్కజన్మస్థలమే యేకమని చెప్పినట్టి మాకు జనమందును నొక్కఁడేనుమా! ఎట్లన—

ఉ. ఈశ్వరసంగమంబునకు నెంతయుఁ దొల్తును మాయయందు నీ

విశ్వములో మనస్సనెడు విశ్రుతుఁడౌనుతుఁడు దుష్టవిదై; నా

యాశ్వరనూతియే మొదట నెల్లజగముఁ జేసి మీఁదటన్

కాశ్వరకతఁడయ్యెను జౌనంగఁ గులంబులుమాచి రెంటికిన్.

అతనికిఁ బ్రవృత్తియు, నివృత్తియు, నని యిద్దఱు ధర్మపక్షులుగలరు. వారిలోఁ బ్రవృత్తి వలన మహామోహుఁడు మూలపురుషుఁడుగాఁగల మావంశముపుట్టినది. నివృత్తి వలన వివేకుఁడు మూలపురుషుఁడుగాఁగల యారెండవంశము పుట్టినది.

రతి—ఓప్రాణనాయకా! అట్లయిన సహోదరులయ్యను మీలోమీకిటువంటి పరస్పరవిరోధమొకటి?

కాము—ను ఇలానే కామిషనరువర్తననునే యెందు న్యహాతైరముల్
పొందవచ్చునని నన్నదమ్మలకు ; బృద్ధిన్వింతగోయ్యాగతుల్?
కలుగన్ లేద జనక్షయంబయిన సంగ్రామంబు మున్నీమహి
ద్ధులొక బాండవకారవోల్తులనన్ ధాత్రినిమిర్తంబునన్?

ఈజగత్తు సర్వమును మాపిత్రాజితైరము. జననము మాయంగు బక్షుగుటచేత జగత్తం
తము మే ముక్రమించుకొనఁగా, నిలువలేక యజాయదవైన తనవారితో వివేక
దండండుఁ దిరుగుదు నెక్కడనో యుడఁగియున్నాఁడు. ఇప్పుడా పాపాత్ములందు
చేతఁ దండ్రనియ్యునుగూడ నిర్మాలుముచే ముట కద్యోగించుకొనియున్నారు.

రతి—పాపముకాంతించునగాక! పాపముకాంతించునగాక! ఓప్రాణేశ్వరా!
విద్యేష్యులైనచేతనే వారిప్పు డీపాపవ్యవసాయమునకుఁ బూనినారా? లేకయిప్పుడు
వారాలోచించినయుపాయ మేదియనినగలదా?

కాము—దీనికిఁ గొంచెము గూఢకారణమున్నది.

రతి—ఓప్రాణేశ్వరా! అది నాశలచెప్పు?

కాము—నీవు ప్రీత్యభావముచేతఁ బిఱికిదానవని నీకాపాపాత్ముల చారణ
ప్రయత్నమును జెప్పఁజాలకున్నాను.

రతి—ప్రాణనాథా అదియెటువంటిది?

కాము—ఓప్రియారాలా! భయపడఁవోకు. వారిని శేవల హతాశులయినవారి
కోరికలేసుమా! ఇప్పుడు కాలికాశక్తితో సమాసురాలయిన విద్య యనురాక్షసి
యొక్కతె మనవంశమునందుఁ బుట్టువని లోకప్రవాద మొకటి పుట్టినది.

రతి—(భయముతో) ఏమిగతి? మనకులమునందురాక్షసి యెట్లుపుట్టునాయని
నాహృదయము కంపమెత్తుచున్నది.

కాము—ప్రియురాలా! జడియకు జడియకు. ఇది వట్టి కింవదంతియేసుమా!

రతి—తనవార నారాక్షసి చేయఁగల పనియేమి?

కాము—ప్రియారాలా! బ్రహ్మచేవునిభాగ్య పరస్వతియనియొక తెయున్నది
కదా! ఆమె యాప్రకారము చెప్పినదట.

ప్రథమ. సంగంబుల్ లేని యాయాశ్వసనివలన సంసర్గమున్ లేకయే లీ

లంగంచెన్ భార్యనాయాలలన మనసవన్ శ్లాఘ్యపుత్రున్ జగంబుల్
పొంగారన్; వీరివంశంబుననె పొడమెడున్ బుత్రియున్విద్యనాఁగన్,
మృంగుం దద్విద్యతండ్రిన్ విశుజవనిని భాట్టజంబున్ గులంబున్.

రతి—(భయోక్తంబుతో) ఓ సాణవల్లభా! రక్షింపుము. రక్షింపుము.

(అని భయము గానిలించుకొనుచున్నది.)

కాము—(స్వర్ణసుఖమునుభవించితనగా)

చ. పుకలుకూడఁ, జాపులను బొంగుగఁ దారకలాడఁ బైపయిన్

వలుదకుచచ్చయింబు భయభావమునన్ వడఁకాడఁ, గంకడా

పలి చిటుపాటుపాడ, భుజవల్లు నీకరభాషి కౌగిలన్

తెలుపుగఁజేయ సొంపలరఁ జేసి, నను నివ్వకాత్ముఁజేసెడున్.

(గాఢాలింగనము చేసికొని ప్రకాశముగా) ప్రియురాలా! బెదరకు బెదరకు. మేము జీవించియున్నంతవఱకును విద్యయొక్క-డఁబుట్టును?

రతి—ఆరాక్షసి పుట్టుట మిప్రతిఃక్షులకు సమ్మతమా యేమి?

కాము—అవును సమ్మతమే. ఆ విద్య వివేకున కుపనిషద్దేవులందుఁ బ్రబోధ చంద్రుఁడను సోదరునితోడఁగూడఁ బుట్టఁబోవుచున్నది. శమదమాదులందఱునందులకు మహాప్రయత్నముచేయుచున్నారు.

రతి—ఓహృదియేశ్వరా! ఆత్మవిశాశహేతు వయిన విద్యయొక్కయత్పత్తి కాదుర్విసేకు తెల్లు సంతోషించుచున్నాను?

కాము—ఓప్రియురాలా! కులక్షయప్రవృత్తులయియున్న పాపకర్ములు ప్రత్య పాయము నెట్లుగఁజింతురు? చూడు.

చ. అరకు స్వభావదుష్టమటిలాత్ములసంభవ మెల్లయప్పుడున్

గరము వినాశహేతువగుఁ గాఠమకుం దముఁ గన్నవారికి?

ధరణిని ధూమసంచయము లా నలమేఘపదంబు నొంది న

త్వరముగ నగ్నినార్చి తరువాతను దానును నాశమొందదే?

[తెరలో]

అ!పాపీ! దురాత్మావీరురా! పాపకర్ములనును మమ్మెయఁజేసిండుచున్నావు! ఔరా,

గీ. “గర్వితుండైన, మర్కార్య గామియైన,

దా నొకింత కార్యకార్యదక్షబుద్ధి

కానివాఁడైన, గురువేని కార్యమెంచి

“వసుధలోపలఁద్యజియింపవలయుఁజుమ్మి.”

అను పౌరాణికగాథను బురాణవేత్త బుదాహరించియున్నారు. అదిగాక యీ మా జనకుడే యుగాంతాయునితోఁజేరి తన తండ్రియైన జగత్ప్రకృతుబంధించియున్నాఁడు. అతనిని మోహదుఃఖాడ దృఢపాశబద్ధుని జేసియున్నారు.

కాము—ఓప్రియురాలా, అది మాకులచ్చుఁడయిన వివేకుఁడు భార్యయగు

మతిదేవితోఁగూడ నిక్కడకే వచ్చుచున్నాఁడు.

మ. పనితా! చూడుము చిక్కి మావధమఁ డావంక నివ్వజేతుండు తె
ల్లని గన్నట్టెనుఁ గాంతి లోల్పడి, కడున్ స్వచ్ఛానుసంఘాత
ఘనరాగాదులచేఁ గలంగినమతిజ్ఞాభృతులచం గూడి, కా
ట్కినుపెన్మంచునఁ గాంతివాసినశశాంకులతోలి భీతాత్ముడై.
ఇక మనమిక్కడ నిలువఁగూడదు. (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

ఇది విష్కంభము.

[అప్పుడు వివేకమహారాజును, మతిదేవియుఁ, బ్రవేశించుచున్నారు.]

వివే—(అలోచించి) ఓప్రియురాలా! దుర్వినితుండయినయీ బ్రహ్మచారియొక్క
గర్వయుక్తమయిన మాటలు నీవు విన్నావుగదా? వీడు పాపాత్ములమని మనలనే
యూక్షింపించుచున్నాఁడు!

మతి—ప్రాణేశ్వరా! లోకులు తమదోషముల నేల యెఱుంగఁజాలరు?

వివే—స్మియురాలా! చూడు.

శా. ఆహా! పాశముల న్నిరంజనుని జ్ఞానానందు నయ్యాశ్వరత్
మోహంభోనిధిలోఁ జిరంబుగఁ గరంబు స్మృచి బంధించి గా
ఢాహంకారపరుల దురాత్మకులు నాయాదుర్మదాదుల మహా
త్సాహుబౌద్ధుఁగ నీకు దీక్షిత సేంద్రంజేసి రత్నంకమున్.

అట్టివారు పుణ్యాత్ములట! ఆదురాత్ములచేతఁ బరాభవింపఁబడినయ్యాశ్వరనివిముక్తుని
జేయుటకయి ప్రవర్తింపుచున్నమనమేమో పాప కారులమట!

మతి—ఓప్రాణేశ్వరా! పరమేశ్వరుండు నహంకారసంహరస్వభావుడనియు
నిత్యప్రకాశుఁ డనియు సకలభువనప్రచారుడనియు వినుచుందుము. అట్టివాఁడెల
య్యాదుర్వినితులచే బంధింపఁబడి మహామోహసాగరమునందునునిగిపోయినాఁడు?

వివే—ఓప్రియురాలా!

సీ. సతతమహాన్నత ధృతికుంఠుండయ్యను సదమలసంపూర్ణశాంతుండయ్యుఁ
బ్రబలతలై శ్వర్యభాసమానుండయ్య మహితనంతతనీతికుంఠుండయ్యు
నసమానఘననిశ్చలాంతకరణుండయ్య సమయానుగుణ ధీవిశాలుండయ్యుఁ
దరుణులనాయఁ దగులాందిపురుషుండు తృప్తిఁపఁజే తనచైతన్యగరిమ?
నట్లే యామహాపురుషుండు నరయ నిపుడు

వలలుమాయామహాదేవివలలఁ దగిలి

చిరతరానూన సంబంధ గరిమకతన

దన్నుచా నెఱుంగఁగఁ జాలకున్నవాఁడు.

మతి—ఓప్రాణేశ్వరా, అట్లు సంభవింపదు. సహస్రకరణుడైన నూర్వ్వంశంధ కారకేభవేతఁ గప్పఁబడుట సంభవించునేని, అప్పుడు దేదీప్యమానప్రకాశ సాగరం డైన యాదేవుఁడును మాయచేత నడఁగియుండుట తటస్థింపవచ్చును.

వివే—ఓప్రియురాలా! ఆమెజాడ యిట్టిదని యూహించుట మనకు శక్యము కాదు. వారకాంతవలెనే యామాయాదేవి యసత్యములయిన భావములను గనఁబఱచుచుఁ దానావరమపురుషుని వంచించుచున్నది. చూడు చూడు.

చ. స్ఫటికముభంగి న్వచ్చురుది భాసిలుదేవు స్వయంప్రకాశునికై
గటకట! యల్పరాలయి వికారవిధేయునిఁ జేసెమాయ; ప్రా
కటమగు దానిసంగతిని కాంతినొకింతయుఁ గోటుపోఁడతం
డలులయియున్, ఘటించెడును నాతనికామె యుద్ధీరతం గడున్.

మతి—దుర్విదగ్ధురాలయిన యామె యేకారణముచేత నుదారచరితుఁడయిన యామహామహుని వంచించుచున్నది?

వివే—ప్రయోజనమునుగానికారణమునుగానివిచారించి మాయవతికాంచుచుండలేదు. శ్రీసింహదముల కది న్యభావమే. చూడు.

చ. నరులదయార్ద్ర కోమలమనంబులు లోఁగొని నామలోచనలో
సరగున నేమిచేయుటకుఁ జాలరు తారు ధరాతలంబునన్?
పురుషులమోహపెట్టుదురు, బుద్ధిగలర్కను, విషదపెట్టుదుర్.
మరి వెరపింతు, రాసలఁ గరంతుదు, చేయుదు రాత్మదాసులన్.

మతియొక కారణముగూడఁ గలదు.

మతి—ప్రాణేశ్వరా! అదియేది?

వివే—దురాచార్యురాలయిన యామె “నేనిప్పుడు యాచనముపోయి యేండ్లు చెల్లినదాననయి యున్నాను. ఇతఁడును బురాణపురుషుఁడు; న్యభావముచేత నేవిషయము వినుఖుఁడు. కాబట్టి నాతనయెని నే పరమేశ్వరదమునందునిలిపెదను.” అని యాలోచించినది. తల్లి యభిప్రాయము నెఱిగి. భేదమేమియులేక యామె నేపాలిన మనస్సున నవద్వారములు గలపురములను నిర్మించెను.

గీ. ఒక్కఁడయ్యును నహింపించి పెక్కురూపు

లలకరీరపురంబుల నతఁడు నొచ్చి.

స్ఫటికమణిబోలి యాత్మచేవలను న్నాను

దానినానికీ దగ నలబుర్చుకొనియె.

మతి—(అలోచించి) ఓప్రాణేశ్వరా! తల్లియెటువంటిదో పుత్రుడునటువంటి వాడే పుట్టునుగదా!

వివే—అప్పుడు మనస్సుయొక్క శ్రేష్ఠపుత్రుడను దనమున్నునునునయిన నయహంకారుడనుచు తన్నుం గొనిలించుకొనగాఁ బరమాత్ముడు—

చ. బ్రహ్మసి, యవిద్యచే మునిదరండి, యాశ్వత్థుఁ డామనస్సుచే

యు మహితకృపనందగిరి, 'యావత్సవమందిరి; వీయ సావిత్రీ';

విమతులుఁ బ్రత్యేక్షితులును వీరి; కులంబు బలంబు విద్యవర్తి

వ్యమునివె; భార్య యామెయని స్వప్నములీయవి వెక్కులాండునన్.

మతి—ఓప్రాణేశ్వరా! ఈప్రకారముగా సతీతీర్థతరమయిన విద్యచేతఁ బ్రబోధము చెడి మున్న పరమేశ్వరునియందుఁ బ్రబోధ సంభవ మెట్లు గలుగును?

వివే—(లజ్జతో నధోముఖుడయి యున్నాఁడు)

మతి—ప్రాణేశ్వరా! గురుతరలజ్జాభరముచేత తిరస్కరించుకొని యారకున్నా రేమి?

వివే—ప్రియురాలా! శ్రీలక్ష్మీదేవతయములు తలుచుగా నీర్వ్యమ బొందును. అందుచేత నేను సాపరాధుడ నగుదునుగదా అని శంకించుచున్నాను.

మతి—ప్రాణేశ్వరా! అన్యథ గనిగిన శ్రీయమాత్రమే తనకవత్తుం డని ధర్మాధికావ్యాపారమునందుఁ దగిలియున్న భక్తయొక్క మనోభీష్మితములకు విఘ్నములు చేయుదురు.

వివే—ఓ ప్రియురాలా!

కా. ఉగ్రోద్యద్విరహతయా నుపనిషద్వోషీన్మణీయోగ మ

య్యగ్రక్లామ్యుల కాంతిముఖ్యల సుసాహాయ్యాప్తి నాకచ్ఛిన్,

జాగ్రత్తీవ్ తుణకాలమీపు విషయేచ్ఛలోమాని నతిశించినన్,

జాగ్రత్తీవ్ ముహుప్తి ధామవిరతిన్ గల్గుం బ్రబోధుండిలన్.

మతి—ఓప్రాణేశ్వరా! ఆహంకారాభివానియయినను గులప్రభునకు బంధ మొకము కలిగెనుపక్షయన, అప్పుడు దేవరవారి కామెలోడి నిత్యానుబంధము కలుగునుగాక యనియే నాకోరిక.

వివే—అలాగున నయినపక్షయన, నామనోరథముల విరముగాఁ బ్రసన్నములును సిద్ధములు నయివచ్చె. అట్లేదా—

సీ. జగములకాదియు కాశ్యకుందుం బ్రభువు నై వెలుగొందు మహానుభావు

బహువిధంబులఁ దాముభాగించి, దేహానివేశంబులందుం బ్రవేశమెట్టి,

బద్ధునిగాఁ జేసి, పరమ మృత్యువదంబు పొపించుటకుఁ జదిలఁజేసి,
యదనబ్రహ్మద్రోహుడైన యవ్వారికి మంజూరిఁబడియి పడయు రాస్త్ర
విహితమైన పొగింపుకై విధిని నేను
మహితవిజ్ఞాన మహిమచే మహినొనర్చి,
మరలస్థాపించువాడఁడో స్థిరముగాను
బూని బ్రహ్మైకభావంబుఁ బుడచిమీఁద.
అట్లగునుగాక! పశ్చిమతకాఁడ్యనీధికారముఁ బ్రభోభోక్తృత్వి నిమిత్తము శమాదుఁడు నను
భూర్తము.

(ఇద్దఱును విచ్చగమించుచున్నారు.)

ద్వితీయాంకము.

[అంకట దంభుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు?]

దంభు—“వత్సా! దంభా! అమాత్యపహితుఁడయి వివేకుఁడు ప్రభోభోదయా
ధకముగా శమపదమదులవా యాశీర్ధకములకుఁ బంపియున్నాఁడనియున్నాఁడు. ఆసన్న
మగుచున్న మనుమూకులతయమునుమాన్పుటకయి మీరు శ్రద్ధపహించి ప్రతిక్రియచేయు
వలెను. భూమండలములోఁ బరమముక్తి క్షేత్రమయి వారణాశిఁగరమున్నది. నీపండుఁ
బోయి నాలుగొక్రమములవారియొక్కయు మోక్షకార్యవిఘ్నమునిమిత్త ముత్రిప్రయత్న
ము చేయవలెను.” అని మహామోహ మహారాజుగారువాకాజ్ఞాపించియున్నారు. కాఁబ
ట్టి నాకు పశ్చిమతయినవారితో నిండియున్న యీవారణాశిపురమునందు నేనిష్టదుమా
పశ్చిమపువారు నెలవిచ్చినట్లుగా వారియాజ్ఞలను నిర్వహించితిని. ఇప్పుడిక్కడనాయా
శీకులు (దాంధీకులు)

చ. గణికలయింద్లఁ గంపాదపుకాంతల యాననసీధు వానుచున్,

బ్రహ్మతంత్రోత్సవంబులను రాత్రులు వెన్నెలలోనఁ బుచ్చి, బ్రా

హ్మణులమటందు దీక్షితలమందుఁ దపస్కులమందుఁ బండిత

గ్రణులమటందు ధూర్తులు జగంబును మోసమొనర్చు రెంతయున్.

(మాచి) భాగీరథినిదాటి యిప్పడీరంక నే వచ్చుచున్నాఁడు. ఈపాంధుఁ డెడఁడయి
యందును?

గీ. ఒకట నభిమానమున మందుచున్న యట్లు,

మించి లోకకృత్యులను బ్రంగునట్లు,

వృషలవాగ్దాలమున బెడరించునట్లు,

ప్రక్ష చే నెవ్వనట్లు, గన్పడెడు నితడు.

ఇతడు దక్షిణరాధాదేశమునుండి విచ్చియుండునని నేనూహించెదను. కాబట్టి నేనితని వలనఁ బూర్వోదయన యహంకారుని వృత్తాంతమును తెలిసికొనెదను.

[అప్పుడు పయిది చెప్పినట్లహంకారుడు ప్రవేశించుచున్నాడు].

అహం—ఏహా! ఈజగత్తంతయు మూగమయ మయియున్నది. ఎట్లన—

చ. గురుమతము నిర్వనంగనయ; గోపయ్యమూరిల కాస్త్రరీతిఁగా

నయ; వివ కాప్రభాకరుఁడొనర్చినదోధ; యిఁకేల దేవతా

గురుకథ? కేమభాగ్యమునుగోరయ; నూత్నపదార్థతత్త్వముల్

నరపశువుల్ గ్రహింపకు; తలంపరు పాశుపతంబు స్వహుల్.

(హరి) వీరర్థభాగములు ; కేవలస్వాధ్యాయపరులు ; వేదములను నీటఁ గలత్రు యున్నాడు. (మరల మఱియొక చోటికి నడచి) వీరుభిక్షకులకారకే యతివేషమునుఁ గ్రహించినారు; కఠోముండనములు చేసికొన్న యీపండితండున్నట్లు వేదాంతకాస్త్రము ను బాడుచేయుచున్నాడు. (వర్ణి) —

గీ. మహిని బ్రత్యక్షముఖ్యప్రమాణనిధ్

మనవిరుద్ధార్థములు వీరె జనములకును

బోధదేయుడునుండంగఁ, బుడమిచూడ

భాగవదులకడఁ గలపాపమేమి?

ఇట్టివీరి సంభాషణలు విన్నను మహాపాతకము సంభవించును. (మరలమఱియొక చోటికి నడచి) వీరు కర్మపడి తిర్క-మతము నభ్యసించిన క్రైస్తవపాశుపతాదులు. ఈపాపండులు కేవల పశువులే. వీరితో సంభాషించినవారు సహితమువరకములపాలగుదురు. అందుచేత వీరిని దృష్టి పథమునుండి దూరముగాఁ బరిహరింపవలయును. (మరలమఱియొక చోటికి నడచి) —

ఉ. అల్లడె గంగయొడ్డు కలలందుఁ గుకా స్రరణోపవిష్టుల,

యల్లన దర్శముప్పియుతహస్తము లొప్పగఁ, బూజపెట్టెల

ల్లన నిర్వి, పూసలెగయం గొనవేతుల నక్షమాలికల్

ఇట్లుగఁ దిప్పించున్, ధనికవిత్తములన్ వారియింతురొ దాంభిమల్.

(మరల మఱియొక చోటికి నడచి) వీరు త్రిపండివేషములచేత జీవముచేసెడు క్రైస్తవ క్రైస్తవమాగ-పరిభ్రష్టులు. (మరలవేటొక చోటికి నడచియూచి) ఏహా! ద్వారసమీ పమునందు నాటిన నిడుదలగు వెదురుగడలకుఁ గట్టియున్న తెల్లని నూత్నవస్త్ర సహస్ర

అహం—తనలో కానిమ్మ, ఇట్లు చేసికొనుటవలన దోష మేమిచ్చును? (అలా నవలనేసి చావునటు విచ్చుచున్నాడు.)

దంధు—(పండ్లుకొంటికి) నీవు దూరముగా నెలుచుండు. గాలిలో గెలిసి చెమట పొందువు మామిడిదివచ్చును.

అహం—ఓహో! ఈ బాగ్యాన్ని మహర్షిమయినదిగానున్నదే!

నలు—ఓ బ్రాహ్మణా! అందుకు నందేహ మేమి? వీరిసన్నిధి—

గీ. పూజ్యపాదబ్జయుగళంబు ముట్టుకొనక,

ధర్మిః బీతాంతభూతలభాగమునక

స్త్రీయమాడామణి మరీచివితతిచేత

వృషతవరులు నీరాజనం విడుదు రెవును.

అహం—(తనలో) ఈదేశము కేవలదాంభికుల కనుకూలమయినది. కానిమ్మ, ఈపీతముమీద గూరుచుండెదను. (అనికూరుచుండఁ బోవుచున్నాడు.)

నలు—ఆరాధ్యపాదులవారి యీపీతము నన్యులొకమింపఁగూడదు

అహం—ఓరిపాపాత్ముడా! దక్షిణరాధాదేశమున ప్రసిద్ధులయినమావంటి పరిమధులునహిత మీపీతము నెక్కడగరా? ఓరిమూఘా! మాకులకిలములు వినుము—

ఈ. మార మహాకలీన ; మణి మత్సరి శోభియింపుచు ; యాటనే

బూతుడఁడందొకంటె; విను పూర్వము మత్సరియన్న మిత్రున

స్వామిలపుత్రమీద నలుమార్త్ర మబద్ధపునింద రా, నప

ఖ్యాతపురాంధులం బని ప్రిగూంగనఁ బోనిడి యెతి శుద్ధుడన్

దంధు—ఓ బ్రాహ్మణా! అదియంతయు నశ్లేషయియుండును. అయినను నీకు మావృత్తాంతము తెలియదు.

చ. మును పాక సా బ్రహ్మపురముం గవివచ్చుట కేను బోవఁగా,

మనివయిలార్థ పీతచయముం డిగి రెల్లరు నన్నఁజూచి; యా

వనజభవుండు నన్నఁ బ్రియభాషలఁజేటిచి, శుద్ధిగాఁగ ది

స్తున మపవిష్టుఁడే నె నపగోమయిలిప విశోరపీతికన్.

అహం—(తనలో)అహ! ఏమి యీదాంభికబ్రాహ్మణుని యత్యుక్తి! (అలా చించి) ఇతఁడొకవేళ దంధుడే యేమో! అయినంగానిమ్మ. (కోపముతో బిగ్గరగా) ఓ! నీవేలగర్వపడెదవు?

చ. కతమఖుఁ డెంతవాఁడు? మణి సారసగర్భుఁ డనంగవెంత? యీ

క్షితిపము కేమిలెక్క మనినెచు? రెలుంగవు నీవుమత్తప

స్తతమహిమంబు; వాసవశతంబును బ్రహ్మశతంబు చూచిగా

ట్టతమును గూలలేదె వసునన్ గతిగాఁక నేను బాడఁగన్

దంభు—(చూచి సంకోచముతో) ఓహో! అయ్యా! మీరు శాపితామహులైన వాంకాయలు దేవా! లోభుని మాతృజాడ నయినదంభుడను నేనుమీకు ననుస్కారము చేయదున్నాను.

అహం—వత్సా! దీగ్ధాయుష్మంతుడవుకమ్ము. నేను ద్వాపరాంతమునందుఁజూచినప్పుడు నీవుబాలుడవు. చిరకాలమెడఁబాసియొంతుటచేతను వార్ధక్యగ్రస్తుడవగుటచేతను నిన్ను పుడుతిన్నఁగా గుఱుతుపట్టలేక పోయినాడను. మఱి నీకుమారుడయిన యనత్యునకుఁ గుళలమా?

దంభు—అతఁడు తేమయతోనున్నాఁడు. అతఁడును మహామోహమహారాజుగాఁగి యాజ్ఞ ననువర్తిండును నిక్కడనే యున్నాఁడు. అతనిని విడిచి నేనొక్కముహూర్త కాలమయినను బ్రాణములు నిలుపఁగలుగుదునా?

అహం—నీతల్లిదండ్రులయిన తృష్టయు లోభుఁడును గుళలులయున్నారా?

దంభు—వారును నిక్కడనే యున్నారు. వారులేక నేను తేమయినను నిలువలేను. పూజ్యులయిన తమరిక్కడ కేవలమీద దయచేసినారు?

అహం—వత్సా! వివేకునివలన మహామోహున కేమాయుషద్రవము కలుగనున్నదని విని యాతనివృత్తాంతమును వెలసికొనవలెనని వచ్చినాను.

దంభు—తమరాక మేలయినది మహామోహమహారాజుగా రింద్రబాకమునుండి నేటరేపట నిచ్చటికే వచ్చుచున్నారని విన్నాను. ఆయన యీవారణాసీ నగరమునే రాజధానిగాఁ జేసికొందురనియు నొకలోకప్రవాదము పుట్టినది.

అహం—సమస్తాత్మలయందును వాసముచేసెడుమహామోహుఁ డీవారణాసియందుండఁగోరుటకుఁ గారణమేమి?

దంభు—మఱియేమున్నది? వివేకుని వడ్డగింపవలయుననియే.

గీ. కాశ్యపబ్రహ్మపురి కాశి, జన్మభూమి

యవని విద్యాప్రబోధోదయముల కరయఁ;

గుటవినాశవిధి కెత్తుకొన్నయావి

వేషఁడిందుండఁ గోరెడు విరువ కెపుడు.

అహం—(భయముతో) అట్లయినపక్షమున దీనికిఁ బ్రతీకార మవశ్యమైనట్లే.

క. పురహరుడు హరుడు కడుగు

బరమపదజ్ఞాన కూన్యమానవతతి కి

హ్మరి భవభయహతతారక

మరపుగ నవసానవేళ నుపరేళించున్.

దంభు—అది సత్యమే. అయినను గామకోధాద్యభీషాతుల కది లభింపదు.

హానినిబట్టియే తైస్థిపలిట్లు చెప్పుచున్నారు—

విద్యా తపోయశస్సుల

హృద్యముగఁ గరంబు లంఘుఁ రెదయు నెవనిక

య్యామ్యది కిపుఁజేరునొయన

విద్యత నాతండే తీర్థఫలమును బొందున్.

[తెలఁ]

ఓహో! జనులారా! ఇదె మహామోహమహారాజా గారు వచ్చుచున్నారు.

చ. స్ఫటికమణివిత్పర్తికలఁ జల్లుఁడు చందనగంధతోయముల్;

పటుగతి యంత్రోమార్గములు పన్నుఁడు వారిగృహంతరంబులన్;

శ్మృతముగఁ గట్టుఁ డెల్లెడల భూరిలసన్మణితోరణావళిల్;

చిటుకున నింద్రచాపసమచిత్రపతాకల నెత్తుఁ డంతటన్.

దంభు—అయ్యా! మహారాజాగారు సమీపమునకు వచ్చినారు. కాబట్టి మీ

శ్రోయన కెదురుగాఁబోయి గాఁవింపవలయును.

అహం—అలాగుననే చేయుదుము. (ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది ప్రవేశకము.

—౫౦—

[అప్పుడు మహామోహమహారాజాగారు మహావైభవముతోఁ బరివార

సహితముగాఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

మహామోహుడు—(నవ్వి) ఓహో! మూఢులు నిరంశులుగాదా?

చ. కలదఁట! యాత్మయొక్కటి జగంబున దేహముకంటె బేలుగాఁ

ఫలమది మీఁదగాంచునట, భద్రముగాఁ బరలోకమందహా!

వలవనియీడురాకయ్య నభ సైరురాజము పూచి స్వాదున

తృలముల నిచ్చునన్న భ్రమమంటిదికాదె తలందిమాడఁగన్?

ఇటువంటి స్వకపోలకల్పకము చేత లేనిపదార్థము నొకజానినిర్వింబిదుష్పాండిత్యము

గల ప్రబుద్ధులప్రపంచమును వంచించుచున్నారు.

కా. అహ! లేనిపదాధికమున్నదని మిథ్యలో పల్కునయ్యోస్తేక
దోమలో నాస్తికలందు దూష్యులనుచున్ దూషింతు సత్యాధ్యులకా
మానోత్కృష్టిః బరవభూతపరిణామంబౌమ జైతన్య సరి
దోహం ; పెవ్వరు దేహభిన్నునిగ నెందు జూచిరే జీవునిన్?
వీరు తమ్ముమాత్రమేకాక లోకమునంతను వంచిందుచున్నారు.

మ. తనువులో వక్త్రముఖాంగ సంవయముచేతకొ దుబ్బములో కాంగ, క
జన నేలా కులములో? పరాంగన యి దన్యాధికం విదన్ భేదములో
గనరా వింతయునాకు! హింస బరకాంతా స్వాపతేయాక్రమం
బును దోషంబని కల్పనలో సరిపి రింపులోపుట్ట నిచ్చెరుమలో.
(అలోచించి క్షామనతో) (పత్యక్షమే ప్రమాణమగుటనుబట్టి సర్వవిధములచేతనులోకా
యత కాస్త్ర మేకాస్త్రము. “వృధివ్యాపస్తేతో వాయువులు తత్వములు; అగ్ధకామములు;
పురుషార్థములు; భూతము లేజ్ఞానజనకములు; పరలోకము లేదు; మృత్యువేమోక్షము”
అని యీకాస్త్రమున న్మిదీయాభిప్రాయానుసారముగా వాచస్పతి రచియించి చార్యా
కునికొనమర్పించెను. అతఁడుశిష్యోపశిష్యమాగతమున దానినిలోకమునవ్యాపింపజేసెను
[అంతటఁ బార్యాకుఁడును శిష్యుఁడును బ్రవేశించుచున్నారు.]
చార్యా—వత్సా—నీవెఱుఁగుదువు. దండనీతియేవిద్య; దానిలోనంతయూర్జ
మయినదే వాతక. త్రివేదములును ధూతకాపిలాపములు. చూడుము—

గీ. యజ్వలకు ద్రవ్యనాశ క్రియాదికంబు
వలన స్వగణఫలంబది వచ్చునేని,
ధరణిలో దానవహ్ని దగ్ధంబులైన
పాదపంబులవలనను ఫలములొదవ్వు.

మఱియును.

గీ. పుడమిలో యజ్ఞమునఁ జంపఁబడెడునట్టి
పశువునకు స్వగ్ధసౌఖ్యంబు వచ్చునేని,
యజ్ఞపశువునాఁడేని యజ్ఞకర్త
• స్వగ్ధగుభిమందఁ దనతండ్రిఁ బనుపరాచె?

క. మరణము సొందినయంతకు
గరమును శ్రార్ధంబు తప్పిగలిగించెడుచో
ధగ నాజిన దీపంబున
కురుకాంతిని దెబదాన ముత్పాదించున్.

శమ్య—అచార్య! ఈప్రకారముగాఁ బురుషులకుఁ దినుటయుఁ బ్రాణులయు నే
 ధరక్షాధికములయినవత్తుమన, ఈతైత్తిరులు సంసారసుఖమును విడిచియేలనామఘోర
 తరములయిన పారాకసాంతపంపవృత్తకాలాదు లగుదుఁబునులచేత క్రమపడుచున్నారా?

చార్య—ఇందకప్రణీతములయిన యాగములచే మోసపోయిన యామాన్యుల
 కాలామోదకములచేతనే యిట్టిత్తిర్పిరిలుగుచున్నది. చూడు—

భుజనీపీడిత భువనాహుమూల భుగ్గు
 కుచయుగాభోగకాంక్షోపగూహమేడ?
 భ్రష్టుబుద్ధుల భిక్షోపనాసనయాచ
 సూర్యకరతాపమున దేహతోపమేడ?

శమ్య—అచార్య! దుఃఖమిత్రముయిన సంసారసుఖము పరిహరింపఁదగినదని
 యాచిధముగాఁ జైత్తిరులు చెప్పుదురుగదా?

చార్య—(నవ్వి) ఇది యానరపశువుయొక్క దుర్బుద్ధివిలసనము.

చ. అనని దుఃఖమిత్రములొటను నింద్రయాజన్య సౌఖ్యయత్
 తిది త్యజంపఁబోలు ననుధీరు మూర్ఖులెకాతలంపఁగన్
 జవిగల తెల్ల బియ్యమున సారతరంబగుశాలిధాన్యమున్
 ధవుల ధ్యజించు నెయ్యముకఁ దాల్చునటంచు వివేకి యెవ్వఁడన్?

మహామోహు—ఓహో! చిరకాలమునుఁ బ్రామాణికములయిన నచనములు క
 ల్లసుఖమును గలిగించుచున్నవిగదా! (చూచి యానందముతో) ఇతఁడునాఁడ్రయఁగఁ
 దయిన చార్యుఁడా?

చార్య—(చూచి) ఇతఁడు మహామోహనుహోరాజు. (సహిషణునకుఁబోయి)
 జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక! ఓమహారాజా! ఇదిగో చార్యుఁడు ప్రణామము
 చేయుచున్నాఁడు.

మహా—చార్యకా! నీకు స్వాగతము. ఇక్కడఁ గూరుచుండుము.

చార్య—(కూరుచుండి) ఇది కలియొక్క సాష్టాంగప్రణామము.

మహా—అచ్చటఁ గలి శవ్యాహతకుశలమా?

చార్య—దేవరవారి ప్రసాదమువలన సర్వత్ర కుశలమే. అతఁడు కార్యకేషము
 ను గూడఁ దీర్చి మఱి దేవరప్రసాదములను సందర్శింపగోరుచున్నాఁడు.

చ. ఎవఁడు, మహత్తరంబయిన యేలికయాజ్ఞనుబూని దాని కా

త్రవహనమున న్నెలపిల్ల తత్త్వంబులునుప్రసాదుఁడై,

ద్వితీయాంశము.

యవరశో హమః పూర్ణా హృదయంబున దృశయింపఁగల్గెను పా
దవనదవందనం బిను, నలం దశధన్యుడు భృశ్యకోటిలానే
మహా— ఇప్పు డాకలి యేమేమి చేసియున్నాడు?

చార్వా—దేవా! చిత్తగింపుము—

చ. శ్రుతివిహితాగ్రహణముచొప్పు నొంగి మహానుజ యథే
స్వతః జరియించునారయిరి జంతునుగొంతు సుకింత లేక; యీ
గతికిని మేతు వాకలియొగ్గాడు, మదీయబలంబుఁ గాదు; వి
శ్రుతముగఁ జారుమంబుఁ బెనుచుం బ్రభుమన్ననయే భటాశీర్కె.
అక్కడ నుత్తరపథికులును బాశ్చాత్యులును వేదములనే త్యజించినప్పు డీక శకుదమా
దుఃకధయే? ఇత స్థలములయందు సహితము వేదములు తఱుచుగా జీవికామార్గ
భలములేయైనవి.

గీ. అగ్ని హోత్రంబు, వేదత్రాణంబు, మఱి త్రి
దండమును, దేహమున భస్మధారణంబుఁ
బ్రజ్ఞయును జారుమము లేనిపందలకును
జీవిక లని బృహస్పతి చెప్పె మున్ను.

కాబట్టి కురుక్షేత్రానులయందు విద్యా ప్రభోధచంద్రోదయమగునని దేవరవారు
స్వప్నావస్థయందు శంకింపవలసదు.

మహా—చక్కగా సాధించినారు. ఆతీర్థమునువ్యర్థమయిన దానినిగాఁజేయుట
గొప్పపనికదా?

చార్వా—దేవా! దేవరవారికి విన్నవింపవలసినది మఱియొకటియున్నది.

మహా—అది యేది?

చార్వా—విష్ణుభక్తియను పేరుగల మహానుభావురాలయిన యోగిని యొకఁడై
యున్నది. ఆమె సర్వత్ర సంచారము చేయుండఁ గలిచేత నిజవంబున దయ్యము,
తదన్యగృహీతులయినవారిని దేవీమాదుటను మేము శత్రులము కాకున్నాము. కా
బట్టి దానికిఁ బ్రతీకారమును దేవరవారే సావధానముగా నాలొచింపవలయును.

మహా—(భయమునోఁ దనలో) అక్కటా! ప్రసిద్ధమహాశ్రభావ యయినయో
యోగిని మాకున్యభావవిద్వేషిణి. దుస్సాన్యురాలు. కానిమ్మి. (ప్రకాశముగా) ఓయీ!
మనకిశంకతోఁ బనిలేదు. కామక్రోధాదులగు శత్రువులమందఱి దానిపని యొక్కడ
సాగును? "

చార్య—అట్లు న్యాయము కట్టడంబడినదిగాఁ జూపవలయును.

క. అతి యుద్ధంబయ్యెను మర్తము

అరసి మహాభాధఁ దెచ్చు నివసితులనున్;

గర మల్లు మఱుఱు, ముల్లది

దగఱమున కపారమైవలెను మొనరించున్

మహా—(తేరవంకఁజూచి) ఓరీ, ఎఱుడక్కడ?

[దావారిమఁగు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

దావా—స్వామి! ఏమియజ్ఞ?

మహా—ఓరీ! అసన్నిధిగా! అవిమతియందుకయోగినియియున విష్ణు భక్తి నిమోదే
తనకు చేయవలెను. అని కామ శ్రోధ మద మాన మాత్సిర్యాదులతో నేనాజ్ఞాపించి
నట్లు చెప్పెను.

దావా—దేవర సెలవిచ్చినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

[అప్పుడు పత్తిహస్తంబై యొకపురుషుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

పురు—(తఃతః) నముద్రీతమునందలి పురుషార్థమునంజ్ఞ గల దేవాలయమునం
దున్న మద మాన నామ ధేయలగు ప్రభువుల మహారాజునన్ని ధానమునకుఁ బంపఁగా
నేతిప్పు దుత్తలదేశమునండి వచ్చినాడను. (చూచి) ఇది వారణాశి ; ఇది రాజ
మండలము. ఇందుఁ బ్రవేశించెదను. (ప్రవేశించి) ఈ ప్రభువువారు చార్యాకునితో
నేదో మంత్రాశ్రయన చేయుదుఁ గూరుచున్నారు. వీరినమిత్రమునకుఁ బోయెదను.
(మహాకయముఁబోయి పరీక్షాశుగా) దేవా! జయమగుఁగాక ! జయమగుఁగాక !
తమకుఁ బరిపఱచిన యాపత్రికను దేవరవారు చిత్తగింపవలయును.

మహా—(పత్తికనుపుచ్చుకొని) నీ వెక్కడనుండి వచ్చినావు?

పురు—పురుషార్థ ములయమునండి వచ్చినాడను.

మహా—(తనలో) ఇదియోదో ప్రాణాంతిక మయిన కార్యమయి యుండును.
(ప్రకాశముగా) చార్యాకా! ఇప్పుడు నీవుపొమ్ము. కఠిన్యమునందు నీవవహితుఁడ.
నీయు యాండవలెను.

చార్య—దేవరవాఙ్మాపించినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

మహా—(పత్తికను బడుపుచున్నాఁడు)—“స్వస్తి! శ్రీవారణాసీపురపరాధీశ్వరు
లందు మహారాజాధిరాజరాజపద మేక్వర మహామహామహారాజులవారి పాదపద్మములకు
శ్రీపుటపర్తి మాలమకుండి మదమానలు పాష్టాంగశ్రీనామములచేసి చేతుల
నిప్పుపము. ఇక్కడ మేము నిరంతర తేమముతో నున్నాము. తరువాత కాలచిరవి

లోధు—ఓహో! నన్నా క్రయించువారు మనోరథాదీపరంధరలనే తరింపజేసారు. అట్టివాడు కాంత్యదుల నెట్లు చింతింపగలుగుదు? మిత్రుడా! మాడుచు.

చ. మనజులసిక్త గంజ్ గజహంధలియున్, ఘనవాయు వేగమున్
గోదయొనర్చి ప్వంగల గజ్జులులున్, గలవెన్నో మాకు; సు
పద యదిచాడంబు, మణిపెచ్చన నింకనునికంగోరుదుకొ
బొదలుదురాళి హృచ్చిమము బొంజెనువారికి కాంతిగల్గునే?

క్రోధు—ఓమిత్రుడా! నాప్రభావము నీకు తెలియునుగదా?

చ. చదివేమ వృత్తివృత్తులు శత్రుడు; త్రుంచె విరిచియార్థమున్
మదనవిరోధి కోకిలుడు నామ పాదంచె వనిష్టపుత్రులన్;
మ దనమకత్తి పంపితుల మాయాశస్కుల నెచ్చరిత్రులన్
కుటమల పౌరుషధ్యుల వెసన్ గులనాశ మొనర్చు శ్రీశ్రీశ్రీ

లోధు—ప్రియురాలా! తృప్తి! ఇటురమ్మ.

[హింసాదేవి ప్రవేశించుచున్నది.]

తృప్తి—ప్రాణేశ్వరా! ఏమి యాజ్ఞ!

లోధు—ఓప్రియురాలా! చినుము.

చ. పాలమనగ్రామమున్ వనము భూధముఁ బట్టణముం బుంబు దీ
వులు మహిమండలరి భనెను స్రోత్థితవాంఛితమాత్రబద్ధలు
ధ్వుకతికాంక్షు నంగములు, తోరముగాఁగ భవ తృప్తిసన్నతన్
బలివినఁ, బుట్టునే శమము పొంగులయాశ కి జాండలతులన్?

తృప్తి—ఓప్రాణవాయాకా! స్వయముగానే నిర్ణయము నేసిపనియం దభి
యుక్తురాలవయు యున్నదానను. అందుమీద నిష్పడు తమ యాజ్ఞ చేత బ్రహ్మాండకో
టులనేతనంబున నాయుదరమునించెను.

క్రోధు—ఓహింసా! ప్రియురాలా! ఇటురమ్మ.

[హింసాదేవి ప్రవేశించుచున్నది.]

హింస—ఇదిగోవచ్చినదానను. భర్త గారిసేవచేమి?

క్రోధు—ప్రియురాలా! నీవు సహధర్మచారిణి వగుటచేత నాకుచిత్తవధనమి

తము గుకరమయినది. నాకు—

చ. ఎంత పిశాచి చూడ? పితయెంత? సహోదరరంత కీటుముల్?

చంతుగ సర్వసింధువులు వధ్యులు వక్రవిటాభ సాహ్యుడుల్;

(చేతులు పిసికొనుచు)

ద్వివిధములు.

శాంతిని బొందవలయుడల సంకల్పకోపశిఖిస్ఫులింగముల్.

సంకల్పితోడఁ బూర్ణముగ జ్ఞాతికులంబు నడంచుగర్భమున్.

(మాధి) దీరమపప్రభువువారు. వారిదర్శనము చేసికొందము.

అనఁ—(సమీపమునకుఁబోయి) దేవా! జయమనుఁగాక! జయమనుఁగాక!

మహా—మాకు శత్రువలయునశ్శత్రుకూఁతునుశాంతిని మీరు నిగ్రహింపవలెను.

అంద—దేవరయోజ్ఞాప్రకారము చేసెదము. (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

మహా—శత్రువూఁతుని పలుకటలేత నామనస్సన కొక్క యుపాయాంతరమునహితము పొడఁబ్బుచున్నది. శాంతితనతల్లియై శత్రుకుఁ బరతంత్రురాలు. కాఁబట్టి యిప్పుడుమన మేయాపాయముచేతి నైనను శత్రువునుపనివ ద్వేవసమీపమునుండి యాకర్షించి బంధించి వేయ వలెను. అప్పుడందువలన మాస్థివియోగ దుఃఖముచేత నత్యంతమృదు స్వభావ యయినకారతి బలముడిగినదయి కృపించి నశించును. శత్రువాకర్షించి యొడఁ బాలు చేయుటకు నా స్థితావిలాసినియే పరమసమర్థురాలు. కాఁబట్టి యామెనే యీపనికి నియోగింపవలెను. (ప్రక్కనుజూచి) విభ్రమావతీ! నీవు సత్వరముగా నాస్థికతాదేవిని బిలుచుకొనిరా.

విభ్ర—ఏలవారి సెలవుప్రకారము చేసెదను. (అని నిష్క్రమించి నాస్థికతో సహితయై పురలఁ బ్రవేశించుచున్నది.)

నాస్తి—సఖీ! చిరకాలమునుండి చూడబున్న మహారాజు మాఖమును నేనిప్పుడెట్లుచూతును? అతఁడు నన్నెగ్గులాడునోమో!

విభ్ర—సఖీ! నీముఖదర్శనముచేత మహారాజు తనదేహమేతానెఱుగఁతుండును. అట్టిస్థితిలో నిన్నెట్లెగ్గులాడఁ గలుగును?

నాస్తి—సఖీ! నామిథ్యాసౌభాగ్యము నెంచి పరిహసించుచున్నావా?

విభ్ర—సఖీ! నీసౌభాగ్యముయొక్క మిథ్యాత్వమును నీ విప్పుడే తెలిసికొఁ గలవు. సఖీ! నీకన్నులు నిద్రచాలక కలఁతనొందినట్లు కానఁబడుచున్నవి. ఇట్లు నాస్థియసఖి నేత్రములకు నిద్రతక్కువగుటకుఁ గారణమేమో.

నాస్తి—సఖీ! ఏకవల్లభయైన శ్రీకినహితము నిద్ర భుల్లభమగుచుండఁగా, బహువల్లభుడైన నాకెట్లుండును?

విభ్ర—నాస్థియసఖికి వల్లభు లెవ రెవరో?

నాస్తి—ఈమహారాజుకడను, అపయిని గామకోధలోభాపరాకారులు. అతి మిత్రులము చెప్పఁబనిలేదు. ఈవంశమునందుఁ బుట్టినవరుషుండు పసివాఁడైనను ముసలి వాఁడయినను బహుభూషాఁడయినను రాత్రిందినములాక్కడనును చూడయినవానిని నేన

వచ్చి విడిచియుండడు.

విభ్ర—సఖీ! కామునకు రతియు, శోభితునకుపాంసయు, లోభోనకుద్రోహయు, కురుకుప్రియురాండ్రని విండుము. తమ ప్రియతమాలతో నిత్యమును రమించుచుండెడు నీవయిన వారో కీర్త్య యెట్లు కలుగకున్నది?

నాస్తి—సఖీ! ఈర్ష్యయని యేలపలికవవు? పాదసహితము నన్ను విడిచి శ్చుహూర్తకాలమయినను నిలువలేదు.

విభ్ర—సఖీ! నీసాభాగ్యముకలన మనోవ్యాకులత నొందవలసినవతులు సహిత మునీయుగ్రోచ్యును గోరుచుండుటచేతనే భూమియొడ నీవంటిసాభాగ్యవతిలేదనిచె క్కడున్నాదు. సఖీ! ఇంకొకమాట చెప్పెదను. ఈవిధముగా నీవు నిద్రాకులహృదయ వయి త్రోట్రొనుకాళ్ళపైండి యందియలుజాటి గర్భ్యశ్శువుని మోగిగంగా నడుచుచు మహారాజును గౌరవింపనప్పువతఁడు మనస్సులోశంక పడునేమోయని నేనూహించెదను.

నాస్తి—ఇక్కడ శంకింపవలసినపని యేమున్నది? మహారాజుగారి నియోగానుసారముగా నే నేసేవేషమును ధరించితిని. సఖీ! అంతేకాక దర్శనమార్చిముననే శ్రవసన్నులగుపురుషులకు భయపడనేల?

మహా—(చూచి) ఇదిగో నాప్రియురాలు నాస్థికత సమీపించినది!

చ. ఒడలు నితంబశౌరవమునన్ బడసెందఁగఁ, గొప్పత్రాసరం
బెడయఁగఁ జెర్చువేడ్కఁ గరమెత్తెనురోజునఖాంకముల్ బయ
ల్పడఁ, గడునల్లగల్వనదల న్నగుచూపు లెవం గలంపఁగా,
వడవఁగ నూఁగుకంఠయుణత్కృతితో నిదెకాంత వచ్చెడున్.

విభ్ర—అదిగో మహారాజా. ప్రియసఖీ! ఆయననన్నిధానమునకుఁబోమ్ము.

నాస్తి—(దగ్గరకుబోయి) మహారాజా! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక!

మహా—ఓప్రియురాలా!

క. అంకమునఁ జేరి, ప్రకటన

ఖాంక స్థనముల సొసంగు మాలింగవమున్

శంకరునొడిలో నుండిన

శాంకరికోభావిలాససంపదఁ గడుచున్

నాస్తి—(చిలుకత్వేతోఁ గొగిలించుకొనుచున్నది.)

మహా—(అలింగనముభయ నభివయించి) ఓహో! ఈమె కోరిటజాడకండుతి

జిల నాకెప్పుడు మరల నవయోననము కలుగుచున్నది! ఓనిలాసి!

నాదు వయోను ద్విగ్రమమునన్ మును పెప్పుడొ కల్గి, మానపో
శ్శార మొనర్చి, యిందిరియకదంబ సుఖైకత సాత్కుఁడేసి, వేగి
మాదరమున్, బెనంచిన యనంగవికారము నేడను నీవు నన్
గాదిలిఁ గొంగిలిండుటన్కుగమ్మఁజేఁ బుట్టి, మదాత్మ నీదైదున్!

నాస్తి — ఓమహారాజా! నేనిప్పుడు వనయావనదళలానున్నను, నామనస్సులో
నాటియున్న నీమీఁది పేమము కాలము గడుచుటచేత సహితము పోలేదు గుమా ! నీ
నిమిత్తముచేత దేవరవారు నన్నుదలంచితిరో నెలవిందు.

మహా — ప్రియురాలా!

క. పడఁతీ! తలఁపఁగఁ జను మది
కడముగ నున్నట్టివారి నెందైనను; నీ
వెడఁబాయకుండు వెప్పుడు
చెడఁక సృచ్చిత భిత్తిచిత్రము పోలేక.

నాస్తి - నాకిది మహాప్రసాదము. ఓమహారాజా! నావనియే మోయాజ్ఞాపింతుఁడు.
మహా — ఈప్రకారముగాఁ బ్రకాశితమునైన యంగములతో నీవు సర్వత్ర సంచ
రింపవలయును. ఇదిగాక తొత్తుకూఁతురు శ్రద్ధాకాంత వివేకుతో నుపనిషత్తేవిని
గూర్చుటకయి దూతకాభావమును నహించిరి.

గీ. మనసుఁ బ్రతికూల; పాత్రల మైత్రీఁ దిరుగు;
వకులజ; కరంబుఁ బాపాత్మురాలు. శ్రీధర్;
యిపుడె శిలపట్టి యారండ నీడ్చితెచ్చి
కినుకఁ బాపండులకు నెప్పగింపుమీపు.

నాస్తి — ఇంతమాత్రపుఁబనికిఁ బ్రభువువారికి శ్రమయక్కఱలేదు. వరస
మాత్రముచేతనే దేవరవాసేవతురాలగు శ్రద్ధ తమయాజ్ఞను చెల్లించును. “ధర్మము
మిథ్య; మోక్షము మిథ్య; వేదమార్గము మిథ్య, సుఖభోగకరము లయిన కాస్త్ర
ప్రలాపములు మిథ్యలు; స్వర్గఫలవిద్య మిథ్య.” అని నాచేత బోధింపఁబడి యామె
శ్రీమహాకావ్యములో వేదమార్గామునె పరిహరింపఁగలదు. ఇంక నుపనిషత్తుమాట చెప్పి
నేటికి ? అంతేకాక విషయానంద విముక్తమని మోక్షవిషయమున దోషముగా నున్న
మచిరకాలములోనే శ్రద్ధను నే నుపనిషత్తునుండి విరక్తయగునట్లు చేసెదను.

మహా — ఇదియంతయు నిట్లు చక్కఁబడినపక్షమునఁ బ్రియురాలు నాకుగొప్ప
పదము చేసినదగును. (అని మరలనారింగవముచేసి ముద్దు పెట్టుకొనుచున్నాఁడు)

నానీ—అయ్యో! భగవాంసు బహిరంగముగాఁ బ్రవర్తించుటచేత నేనునీగ్ధుఁ
పడుచున్నాను.

మహా—కానిము! మనము నిష్కాపగృహమునకే పోవుదమురమ్ము.

(అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

తృతీయాంకము.

[అర్జును కాంతిదేవి కరుణతోడఁగూడఁ బ్రవేశించుచున్నది.]

కాంతి—(కన్నీరు విడుచుచు) హా! మాతా! శ్రద్ధా! నీవెక్కడ నున్నావు?
నాకొక్కసారి స్వప్రేమాదర్శనమిమ్ము.

మ. మృగముల్ భీతిఁగొఱియింపనుకొ, హృష్యసవంతీలన
న్నరజంబుల, దేవతాగృహములకొ, సన్మోనినదృఙ్ములన్,
జగతిన్యాసముచేయునీ వెటులికిన్, జండాంబేళమ్మై
వగలంబొందెడుగోవుమాడ్కి, మనెదే పాపిండ్గేహంబులన్?

నాకామ జీవముతో నున్నదన్నయాశలేను.

క. ననుఁ జూడక తా స్నానం

బాసరింపదు మాగుడుడుక దుదకముతాగన్

జన దట్టిద్రోధ కటకం!

మనియొండదు నన్నుఁ బాసి మహినిమివంబున్.

అందుచేత శ్రద్ధక కాంతియొక్క జీవనము ముహూర్తకాలముయినను విగర్ధకమైనదే
యగును. కాబట్టి, ఓసఖీ! కరుణా నీవు నానిమిత్తమయి సాద చేర్చుము. అగ్ని
హోత్రప్రవేశముచేత నేనవిగకాలములొనే యామె సహచరినయ్యెదను,

కరుణ—(కన్నీటితో) ఓసఖీ! భయంకరాగ్ని జ్వాలలవంటి కర్ణకతోరములయిన
దుస్సహాభావములు పలుకుచు సర్వవిధములకేతను నాసాగ్నిములుపోవునట్లు చేయు
చున్నావు. ఓప్రియసఖీ! కొంతకొంతతపసింది ముహూర్తకాలము జీవము నిలావు
కొమ్ము. ఇంతలోనేనక్కడక్కడ మునిజనసమామలములయిన పుణ్యాశ్రమములయందను
భాగరథితీరములయందును నిపుణులుగా వెదకదను. ఒకవేళ మహామాహావివలవ
భీతిచేత బ్రహ్మన్నయయి యామె యొక్కడనయిన దాగియొందును.

కాంతి—నఖీ! నీవేల వెదకదవు?

కా నీవారాంజిత సుకలంబులు, పగిలబడినాగిరసములులనొ,
 శ్రీవైఖానసపానములో, కనుసన న్నిర్వాణము యెత్తుటలో,
 నే నీవీరినితి; నామ గాగ్నిముందు వేర్వేర కోరింపితిన్.
 దేవన్ క్రద్దనుగాన నెందును; బిగ్గలేతందు; దత్తాత్రుడు.
 కరు—సఖీ! నేను కెన్నెదోదానిని వినుము. అశ్రీద్వాదేని పాపిష్టకుకారణమున
 కరుమున, ఆమె కలువంటిదుగ్ధతి తీర్చునని నేను భావించెను. అతనితో పుణ్యము
 రాంజ్యేటువంటి సంభావించునగనివిపత్తు ననుభవించువాడు కారుగదా!
 కాంతి—ఓచేటి! విధి ప్రతికూలమునప్పుడే! భావించునగని దునుకు!

మ. జనకేంద్రాగ్నియ రూపకాగ్నికడ సాక్షాత్తుమున్నుండెదో
 పనుకాలో తొల్లియిందంగదేవ పరిసద్యరేచిండు తదక్రయన్!
 భువనాంధర్వి మహావనం గోనకె మునోజోతాళకేతువు కా
 జను దైత్యేయ్యిండు మోసపుచ్చి? విధిచేపులో తద్దయున్ వగ్గియితి

కానియ్య. మనమిప్పుడు సామండగ్గహములనే యనునరిందిపోవము.

కరు—సఖీ! అలాగున నే చేయదము.

ఇద్దఱు—(నడుచుచున్నారు.)

కరు—(భయముతో) సఖీ! రాక్షసుడు.

కాంతి—ఏడి రాక్షసుడు!

కరు—సఖీ! చూడుము. కాటుచున్నచులచుకుంటె దట్టములలోరపుట్టెను
 మన్న చూడ నచ్యుతుకాని కేరీరముతోను, ఉత్పాటితములైనకేకములతోను, దివ్యమో
 లయగుటచే బాడగూడని రూపముతోను, చేత మొక నెదిరిపించు పటుకాని నా
 డీవరికనే వచ్చుచున్నాడు.

కాంతి—సఖీ! ఏడు రాక్షసులుగాడు. మిక్కిలి భుషానుడుగా నున్నాడు.

కరు—ఏ! దేవేంద్రులు యుండును.

కాంతి—సఖీ! పికాచమనికేంద్రచదను.

కరు—చేదీవ్యహాసమయిన కిరణముదాముతో మార్తాంసమండల మాళా
 మధ్యమునఁ బగిలండముగా వెలుగుచుండఁగాఁ బికాచముల కవకాశ పెట్టు కలుగుచు!

కాంతి—అట్లయినయెడల నీరఁదిప్పడోవరకలించుకొండి నెడలిపిచ్చిన యెవ్వఁ
 డో నరకలోకవాని యయి యుండును. (చూచి యాశ్చర్యించి) అహ! ఇప్పుడు
 తెలిసినది, ఏడు మహామోహానిచేతఁ బండఁబడినదిగంబరసిద్ధాంతము. కానియ్య!

మౌనమును సర్వోధానము చేసి మౌనములందే పరివారింపవలయును. (అని మోక్షమును గాని నిలుచున్నది.)

కరు—నభీ! మహారాజా మాత్రము నిలువదు. ఇప్పుడిక్కడ నేను శ్రద్ధను వెలుకదను.

[అర్జునుడు నిలువబడి యుండఁగా వెనుకఁ జెప్పిరితిని దిగంబర.

పిష్టాంతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

దిగంబరు—నమోర్హ దోష్టనమోర్హ దోష్ట.

గీ. మహి నవద్యారయుత గృహమధ్యమందుఁ

బ్రహ్మలింగము దీపంబుపగిది శాశ్వతిః

యీ జనవరసుభాషితమె పరమార్థ.

మధిభరణమూ సౌఖ్యదాయక ముఖము.

(అని కొంచెము నమస్కరించుచున్నాడు.)

(అకాశమునందు) ఓకాశవసులారా! వినుము.

క. కులమనుకీరపిండము

కలజలముల నెల్లఁ గడుగఁ గాంచునెత్తిన్?

దెలియఁగదగు ఋషి సేవా

శలమున నాత్మ విమలస్వభావం బన్యమన్.

నీవును ఘన్నాత్? ఋషి పరివర్త యొట్టిదనుచున్నారా? చెప్పెదను వినుము.

క. కనికార్య కరఁగి దవులన్,

దనుపఁగదగు నిష్కళోజనంబుల వారిన్;

చన నీర్ణామల మొందఁగ

మను లాఘుపిదధులు తనుదు కాంతలఁ బొందన్.

(శ్రీహంసఁజూచి) ఓశ్రద్ధా! ఇటురమ్మ.

కాంతియుఁ గరుణయు—(భయముతోఁజూచుచున్నాడు.)

[అప్పుడు కడమరాశివేషముతో శ్రద్ధ ప్రవేశించుచున్నది.]

శ్రద్ధ—ఓకాశకాంధవా! నమి నెలఘో!

కాంతి—(మాన్యభావముననున్నది.)

దిగంబరు—కావర సమీపాదులను నీవొకా మహారామయినను విడిచి

యుండఁరాదను.

(శ్రద్ధ—కేరళాకాశ్వాపించినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

కరుణ—ఓపియనభీ! ఊరడియిండు. నామమాత్రముచేత నే నీపట్టు భయపడఁ
గూడదు. పాపవిముక్తియొద్ద నహితము తమస్థయొక్క భూతులైనకీర్తన యొక్క
యొన్నదని యహితవలన నేను ముక్తుమివ్వచూచును. కాబట్టియది యాతామహి
(కీర్తనయి యుండును.

కాంతి—(ఊరడిల్లి) నభీ! ఆవును. ఇది యశ్చ ఎట్లన—

క. భూరిమరాచార నదా

చారనుగాఁగను, గుహాప సుహృదగుగా

నూరక భ్రమపడి దీనిక

గూరిమిజననిగ దురాశగొంటిని జామి.

కానియ్య మనమిప్పుడు పాధులకడనే కీర్తన జెడవడు.

(అని కాంతికరుణలు ముందుకు నడుచుచున్నాడు.)

[అప్పుడు పుస్తకవాస్తవఁడయి బుద్ధాగమిఁడు భిక్షురూపమునఁ

[బ్రవేశించుచున్నాడు.]

బుద్ధా—(అలోచించి) ఓయిపానకులారా!

ఈ. ఇప్పుడు వాననానమితి యేమియునంటిమి, భీషణంపరలో

శిష్టకవైద్యున్ విషయతత్వమరాగ వివర్జితంబులై;

యప్పటిబుద్ధికల్పితము లయ్యును, బాహ్యమాలట్ల తోఁచుఁ గ

నప్పి నిరాతృకంబులు తుణతయశీలమలౌ పదార్థమలౌ.

(కొంచమునడిచి మరల క్షామనపూర్వకముగా) ఓహో! భోగమును మోక్షమును కలి
యొన్న యాపాధ్ధర్మ మెంతమేలయినది!

చ. చెలువగు మందిరంబుల వసంపఁగవచ్చు; విలాసికలికా

గలయఁగవచ్చు; భోజనమొనఁగవచ్చు నభీష్టకేళంక;

దెలివ్వుదుశయ్యలందు శయనింపఁగవచ్చు; గృతాంగరాగలై

వలచునీయాశివో గడపవచ్చును రాకుండు పండువెన్నెలన్.

కరుణ—నభీ! కామయవృక్ష మిందెమిడి దిగవోగగా, అంబగొరిగిన
తలకాయెమిడి పట్టుపెలక యట్లలలాడఁగా, బాడుగుగాఁ ద్రాటిచెట్టుకలె నవ్వఁడో
తమనవయస్కుడీవంకను వచ్చుచున్నాఁడు. ఆతఁడెవఁడు?

కాంతి—నభీ! వాఁడు బుద్ధాగమిఁడు.

బుద్ధా—(అశాశమునందు) ఓయిపానకులారా! ఓభిక్షులారా! భీషణం

జన బుద్ధునయొక్క బాహ్యగృతమును చిహ్నము. (పుస్తకమును జూచి చదివె)

మహా (మృ) శక్తినిచ్చడు. లోకములలోని ముగ్ధులు దుఃఖము దివ్యచతుష్టయచేత
 లోకములున్నాము. సమస్త సంస్కారములను తీసివేయుట; ఆత్మనిర్వచనము. కా
 బట్టి-మోక్షార్థము నాక్రమించెడు భిక్షులయొడ మీరీర్ష్యను బొందఁగూడదు. ఈర్ష్యయే
 చిత్త కలము." (తౌవంకఃకాది) ఓశ్రీధా! ఇటురమ్ము.

శ్రీధ—(ప్రవేశించి) రాజబంధులవారియాజ్ఞ యేమి?

బుద్ధ—ఉపాసకులను భిక్షులను నీవుబెడవుగ నాలింగనముచేసికొనదుందుము.

శ్రీధ—దేవరయాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

కాంతి—సఖీ! ఈమెయుఁ బామనీశ్రద్ధయే.

కరు—అవును. అట్టిదే.

దిగంబ—(బౌద్ధునిజూచి పెద్దగొంతుతో) ఓరీ! భిక్షుకా! ఇటురమ్ము. నిన్ను
 నేనొక్కఁడై యడుగనైనను.

బుద్ధ—(కోపముతో) ఓరీ! పాపపితావా! అట్లరచెదదేమిరా!

దిగం—ఓరీ! కోపముచూచుము. నేనొక్కఁడే ప్రానిషయము నడిగెదను.

బుద్ధ—ఓరు పనకా! నీవుకా ప్రకథనహితమెఱుఁగుదువా? కానిమ్ము. (సమీ
 పమునకుఁబోయి) ఏమి యడిగెను?

దిగం—క్షణవివాదవై. నీవెవనిమిత్ర మిహిత్రమునుబూనితివా నాకుఁజెప్పము.

బుద్ధ—ఓరీ! వినుము. మాసిద్ధాంతముననుసరించినవాఁ డొకానొకఁడు తుణిక
 భిక్షానమొంది వాననాబంధములను దెగఁగోసి ముక్తుఁడగును.

దిగం—ఓరిమూర్ఖా! ఏదో మన్వంతరమునం దెన్నిఁడో ముక్తుఁడయ్యెడు పక్ష
 మున, ఇప్పుడే నశించెడు నీకందువలన నేమియుభకారము కాఁగలదు? ఇంకొకప్రశ్న
 మడిగెదను. నీకిటువంటిభర్తయు నుపదేశించినవాఁడెందు?

బుద్ధ—నాకీధర్మము సర్వజ్ఞుఁడయిన బుద్ధదేవునిచే నుపదేశింపఁబడినది.

దిగం—ఓరీ! బుద్ధుఁడు సర్వజ్ఞుఁడని నీకట్లు తెలిసినది?

బుద్ధ—ఓయీ! బుద్ధుఁడు సర్వజ్ఞుఁడని మాబుద్ధులగుమంతలననే ప్రసీధము.

దిగం—ఓరిబుద్ధహీనుడా! అతని కాతనిమాటవలననే సర్వజ్ఞత్వము సిద్ధించె
 దేమియును, అప్పుడు నేనును సర్వజ్ఞుఁడనే. నీప్రకృపితానువాదప్రభృతి తిగియైవును
 ములోడఁ గూడ నీవు నాకు దానుఁడవని నాకును తెలిసినది.

బుద్ధ—ఓరి పాపపితావహా! ముఱపరికథరా! నేనెట్లునీకు దానుఁడనురా!

దిగం—ఓరి బోధానుఁగరా! ఓరుబుద్ధభిక్షుకా! ఇదినికొక దృష్టాంతముగాఁగూ
 డేనానురా. ఇతఁ నీకు విశ్వసింపఁ దగినట్లుయిత్యాశ్చమంకరించెప్పెదను. ఇతఁనీవునీకు

మితము పడిది మాయార్థ తకానెమ నవలంబించి దిగంబరత్రయము ధరింపుము.

బుద్ధా—ఒకపోవురా! నీవుమాడగటయేకాక యింకెవలయునాడరా జాడుచేయి
జూచుచున్నావా?

పావనస్త్వోత్తర్యము

భావింప ననింద్య మద్ది కర్జించి వెనక్

నీవలెను వికాచత్వము

నీవసుధను లోనింద్య మెవ్వఁడు తోరున్?

మియర్హతమతధర్మ మెవ్వఁ డవలంబించును?

దిగం—గృహ నక్షత్రవారచం దనూర్వోపరాగ శుక్ర రాహుపరమార్థజ్ఞానంబాద
కాస్త్రముచేత నే భగవంతుఁడయిన మాయార్హతుని పర్యజ్ఞ త్వమునిరూపితమైనది.

బుద్ధా—(నవ్వి) అనాదిసిద్ధమయిన జ్యోతికృష్ట యవలని యింద్రియాగోచర
జ్ఞానముచేత మోసపోయి నీవీయతికష్టవ్రతము వాశ్రయించుచున్నావు.

చ. పరిమితమైన దేహమునఁ బాయక తాపఁనుండు జీవుఁడే

నరణి నెఱుంగ నేమచు నసంగతిమై భుజనక్రయంబొగిన్?

కరము జ్వలించుచున్న, మటగర్భమునందిడినట్టిదీప మే

కరణినిజాపనాపు గృహగర్భమునది గలవస్తువంతెనిన్?

కాఁబట్టి తోకవ్యయవిరుద్ధమయిన యార్హతమతమానకంబై బుద్ధమతమే శ్రేష్ఠమయినది
గాను, నేవలసుఖాననామయినదిగాను, మిక్కిలి రమణీయమయినదిగాను, నాదృష్టికే
గోచరమగుచున్నది.

కాంతి—సఖీ! మనము మఱియొక చోటికిఁ బోవుదము.

కరుణ—అలాగుననే చేయుదము. (అని కుండుకు నడుచుచున్నారు.)

కాంతి—(ముందువంకఁబోచి) మనయం దున్న యీ పురుషుఁడు సోమసిద్ధాః
తుఁడు కానిమిట్ట మనమక్కడకుఁగూడఁ బోవుదము.

[అప్పుడు కాపాలికయొకఁడొకఁడయిన సోమసిద్ధాంతుఁడు

[ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

సోమ—(ముందుకు నడిచి)

మ. సముదారోగ్రనరాధి మాలికలు భూమలోగా, క్షృణానరబేది

శ్రమవాసస్థలిగాఁగ భోజనపుటాత్రల్ పుట్టెలై యొప్పు, ని

త్రమతయోగాంజనమధ్యవృష్టి మెఱుంగు నెదర్పించు నన్యోన్యభి

న్నములీలాకము, లీలకంబై నవభిన్నముల గదా యంచెదక

దిగం...ఓహో! ఈపురుషుడుకాపాలికవ్రతమును భరించుచున్నాడే, ఈత
నిగూడ జోకప్రశ్న యడిగెదను. (సమీపించి) ఓరీ! కాపాలికా! నరాస్థికపాత
భారీ! నీధర్మ మెటువంటిది? నీమోక్ష మెటువంటిది?

సోమ—ఓరీ! తుపణకా! ఇప్పుడు నాధర్మమును శ్రద్ధతోచినుము.

కా. ముక్తి స్వాత్మ వసాభిఘాతమహామాంసంబు వ్రేల్తున్ శిఖిన్;

శస్త్రబ్రహ్మకపాలపూరితసురన్ సదృశి నేవింపుదున్;

బ్రహ్మత్యక్తునికృత్ కంఠవిగళద్రక్షోగ్రధారాతతిక్

మాస్తద్యుంద్యకృత్ పహర మిడి నేనర్పింతు నాభైరవున్.

బుద్ధా—(చెవులుమానుకొని) కటకటా! ఈదర్మచర్యమహాదాహణముకదా!

దిగం—అర్హత! అర్హత! ఘోరపాపకారియైవ్వఁడో యీబుద్ధిహీనుని

తంచించెను.

సోమ—(కోపముతో) ఓరీ! పాపాత్మా! పాపందాధమా! బోడీ! కందాలా.

జోల్లుంధకా! చతుర్థ భువనోత్పత్తి స్థితిప్రళయ ప్రవర్తకుండును నేదాంతసిద్ధాంత

ప్రసిద్ధప్రభావుండును భగవంతుండునునగు భవానీవల్ల భుండు కంచకుడురా? ఆయన

ధర్మమహిమను నేనిప్పుడు కనబడిచెదను.

చ. హరియద్రావిభవ నాది నిర్ద్రవసమాహంబెల్ల రావించెదన్;

సరిగా మింటజరించు తారకలనంచారంబు నేనిర్చెదన్;

బుర్రకైలాదులతోడ నిమగ్న పయఃపూర్ణంబుగావించి యా

వరతోయంబును ద్రావెదన్ తుణములో భాండంబుల స్పర్శమున్.

దిగం—ఓరీ! కాపాలికా! నేనిందుచేతనే నిన్నెవ్వఁడో యొంద్రజాలికుడు

జూయలుమాపి మోసముచేసెనని చెప్పియున్నాఁను.

సోమ—ఓరీపాపీ! పరమేశ్వరుఁడొంద్రజాలికుఁడని యొకను నాక్షేపించు

యన్నావా? వీనియవ్యక్తము కోపోద్రేకము కలిగించుచున్నది. (కత్తియొరనండితినీ)

ఉ. ఈనిశితోగ్రభిద్రవినికృత్తభవద్గళ నానికోచ్ఛలత్

ఫేనిలబుద్బుదాఘయతభీకరకోణితఘోరిధారలన్

నేనిదె తృప్తిచేసెద వినిశ్చలభక్తిని దుర్గ కిష్టక్రీ

డానినదోల్లసద్దమరుధాంకరణాగతభూతవద్గళన్.

(అని కత్తి నైకైక్తుచున్నాఁను.)

దిగం—(భయముతో) ఓమహానుభావా! అహింస పరమధర్మమునుకూ. (అని

బుదాగముని కుటుంగు చొచ్చుచున్నాఁడు.)

బుద్ధా—(సోమసిద్ధాంతంన వాచించుచు) ఓమహానుభావా! విమూఢార్థముగాఁ జరపఁబడినయీవాక్కిలకామునుబట్టి యీతాపసుని గొట్టుట యుక్తముకాదు.

సోమ—(భగ్గము సెరలో వేయుచున్నాడు.)

దిగం—(హింజునొంది) ఓమహానుభావా! ఇప్పుడు మీకుదృఢిల్లిన ఘోరరోక్షము కాంతిపొందినపక్షమున, నేను మిమ్ముఁగొన్నిప్రశ్న లడుగఁదలఁచి యున్నాను.

సోమ—అడుగు. అడుగు.

దిగం—మీయూ తమధర్మమును నేను విన్నాఁడను. ఇంక మీమోక్షమెట్టిదో చెప్పుడు.

సోమ—వినుము—

మ. తమి నేరేన్ విషయానుభోగములచే దక్కన్ సుఖంబందిరే?

యమలానందవిమూఢజీవదళయే యామోక్షమానేని, ధీ

భగ్గమలే కవ్వఁడు కోరి వేడుకొనుఁ దత్సాహాయము క్రిం గవన?

ప్రమదాలిన్ సతీఁగాఁగఁ దన్నుకీవుఁగా భావించి యాలింగనం

బమరం జేసి సుఖింప ను క్తియగునం చాశర్వణదాడెంజమి.

కాంతి—పాపము కాంతిల్లునుగాక! పాపము కాంతిల్లునుగాక! భగవంతుఁడ యినభవానీపతి యిటువంటికా స్త్రీయనకుఁ దా నెవ్వడయినను గర్తయగువా? ఇది యెవ్వరోదురాత్ములు కల్పించిరి.

బుద్ధా—ఓమహానుభావా! రాగరహితులు కానివారికి ముక్తికలుగునన్నయి— మాట యాదరణీయము కాదు.

దిగం—ఓయీ! కాపాలికా! నీకుఁ గోపమురానిపక్షమున నేనుక్కమాట చెప్పెదను. రాగయుక్తఁడయిన దేహధారి ముక్తఁడగుననుట వేదవిరుద్ధము.

సోమ—(తనలో)అయ్యో! వీరినునస్సులు శ్రద్ధారాహిత్యముచేతఁ జెడియన్నవి. కానిస్యు. (తెరవంకఁజూచి ప్రకాశముగా) ఓశ్రద్ధా! ఇటురమ్మ.

[అప్పుడు కాపాలిసీయాప ధారిణియైన శ్రద్ధ ప్రవేశించుచున్నది.]

కరుణ—సఖీ!యాడు. రజస్సుయొక్కకుఁతురైన యీశ్రద్ధనుకాదు. ఈమె—

జీ. విరిసిననల్లగలవల నీకయడంచువిలోల నేత్రమల్,

నరవిమలా శ్చిరితకనత్కమునీ యవిభాషణావకుల్,

గురుజఘన స్థనాతిభరకుంతితోమల మందయానమల్,

మరుచిర పూర్ణ చంద్రనిభసుందరవక్త్రము సుప్త నొప్పడున్.

శ్రద్ధ—(మొందుకువచ్చి) ఇదిగోవచ్చినదానను. స్వామీ! ఏమియా?

సోమ—ప్రియురాలా! దుఃఖిమానియిన యీ భిక్షుని ముందుగా గాగిలిండు కొమ్మ.

శ్రద్ధ—(బుద్ధాగనుని నానింగనము చేసికొనుచున్నది.)

బుద్ధా—(సంతోషముతో నాలింగనము చేసికొని యొడలు గగుర్పొడువగా నానందించుచు) ఓహో! ఏమి యీ కాపాలినిబుద్ధస్వర్ప!

త. భండతరానురాగమునఁ జిన్నులు పాణుల మెత్తి పలుకరన్
రండలఁ గాగిలించితి భువనభారలఁ దొల్లి; యెందు నీ
చండితుచోమగుహాధనసౌఖ్యముతో పరిగాన నందు నే
దండిగ నూలుపాల్లు శపథంబులు చేసెద బుద్ధులొడుగన్.

ఓహో! కాపాలికచరిత మెంతపుణ్య ప్రసమున్నునది! ఓహో! సోమసిద్ధాంత మెంత
క్లాఘ్యమయినది! ఈధర్మసౌశ్ర్యకరమయినది. ఓమహానుభావా నర్వవిధములచేతను
నేను బుద్ధానాశాపనమును విడిచి నీపరమేశ్వరసిద్ధాంతమునందుఁ బ్రవేశించెదను.
ఇప్పుడు నీవాచార్యుడవు; నేను శిష్యుడను. కాబట్టి నన్నిచ్చజే పారమేశ్వరదీక్ష
యందుఁ బ్రవేశపెట్టుము.

దిగం—ఓరీ! భిక్షుకా! నీవు కాపాలిసీస్వర్పముచేత మయిలపడినాడవు.
కాబట్టిమరముగానుండుము.

బుద్ధా—ఓపాపాత్మా! కాపాలినియొక్క పరగంధణ మహాత్మ్యముఁ గానక
నేనింతవఱకును వంచికుండనయినది.

సోమ—ఓప్రియురాలా! నీవిప్పు డీక్షపఱుగూడ నాలింగనము చేసికొమ్మ.

శ్రద్ధ—(దిగంబరసిద్ధాంతునిఁ గాగిలిండుకొనుచున్నది.)

దిగం—(గగుర్పొడుతో) ఓహో! అర్హత! అర్హత! ఓహో! ఏమి యీ
కాపాలిసీస్వర్పము! ఓమంచరీ! నీవింకొక సారివచ్చు పారలఁ గాగిటఁజేర్చుము.
(తనలా) బౌరా! నే నిప్పుడు మహత్తర మయిన యొక యింద్రియవికారమునకు
లోబడినాడను! ఇంక నేమి యుపాయము? ఇప్పుడేనియుక్తము? కానిమ్ము. ఇప్పుడే
నేమిలింపము కప్పకొనెదను. (అని యట్లు చేయుచున్నాడు.)

త. ఓకీనఘనస్రని! ఓ

కాపాలిని! భిక్షునికమనీయాక్షి!

మాపటి కీవు రమించిన,

నావయఁ జేయఁగలరేది యాత్రావశిచేన్!

ఓహో! కాపాలికాత్మ మొక్కటియే భోగమోక్షసాధనము! ఓయచార్యానే!

నిప్పుడు నీదాసుడ నయినాడను. నన్నుఁ గూడ శ్రీమహావైకృతవాసు కానవనునందు
దీక్షితుని జేయుము.

సోమ—కూతురుండును.

ఇంద్రులు—(కూతురున్నాడు.)

సోమ—(పాత్రీయు చేతఁబట్టుకొని ధ్యానము సభినయించుచున్నాఁడు.)

శ్రద్ధ—ఓదేవా! ఈపాత్రము సురాపూరితమయినది.

సోమ—(చూచితానుగొంతతాగి మిగిలినదానిని బుద్ధాగను దిగంబర సిద్ధాంత
కుల కిచ్చుచున్నాఁడు.)

క. ఇదిపొసిన మిది యగ్ర్యతం

బిది యగుహోగౌభధమిది యాశ్వినభూతితం

బిది భవపాశచ్ఛేదక

మిది యాస్వాదింపుఁ డిపుడు తృప్తిగమిరల్.

ఇంద్రులు—(అలాంచించుకొనుచున్నారు.)

దిగం—మాకార్హతకాననుబట్టి మధ్యపానము కూడదు.

బుద్ధా—కాపాలికఁ డెరిగిచేసిన కల్లు నేనెట్లు త్రాగఁగలను.

సోమ—(అలాంచించి జనాంతికముగా) ఓశ్రద్ధా! నీవాలించించుచున్నావేమికి
పశుశ్చ మిప్పుడును వీరిని విడువలేదు. నావిదన సంస్కదోషమువలన గుర యపాత్ర
మయినదని వీరెంచుకొనుచున్నాగు. కాబట్టి, ఓపూజ్యురాలా! నీవక్త్రాగ్రపముచేత
దీనిని శుద్ధిచేసి పీరికిమ్ము. స్త్రీలనోరు సదా శుచియని తైత్తిర్యము సహితము చెప్పు
చున్నారు.

శ్రద్ధ—దేవరవారాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని పానపాత్రము పుచ్చుకొని
తాను గొంతతాగి మిగిలినదానిని వారిదాపునఁ బెట్టుచున్నది.)

బుద్ధా—ఇది మహాపానము. అనిపానపాత్రమందుకొని త్రాగుచున్నాఁడు.

అహ! ఏమి యీగురయొక్క సువాసన!

చ. సకెయలపాత్రునన్ వెనుకఁ జక్కఁగ నెన్నియొసార్లు కోరినే

వకుళసువాసనా మగురవారసతీవిడవాసనంబు? ని

య్యకలుషసుందరీముఖమహాసవ మానయగాః కేవలత్,

చృకటగుధారసంబుపయి వాంఛ యొనర్తురె డీనిఁ గ్రోలినన్?

దిగం—ఓరీ! భిక్షువా! అంశయు నీవే త్రాగకు. కాపాలిని వదవోద్విష్టఁ
మంభున యీమవ్యమును నాకుఁగూడఁ గొంతయిమ్ము.

బుద్ధా—(పాపపాత్ర)ము దిగంబర సిద్ధాంతని హుందుంచుచున్నాఁడు.)

దిగం—(తా)గి ఓహో! ఏమి యీమద్యముయొక్క మాధుర్యము! ఏమి రుచి! ఏమి గంధము! ఏమి పరిమళము! అర్జునా! కాపనములోఁబడి చిరకాల మిటువంటి సురారసములేక మోఁపొందిన ఓభిక్షం! నా శరంగములు తిరుగుచున్నవి. నేను కలసిందేదను.

బుద్ధా—అటుచేయుము.

(ఇద్దఱును బయలుదేరు.)

సోమ—ఓర్పుమురాలా! మనకిప్పుడు వెలలేక యిద్దఱుదాసులు లభించినారు.

కాబట్టిమనము నృత్యము చేయుదము.

(ఇద్దఱు నృత్యముచేయుచున్నారు.)

దిగం—ఓభిక్షం! ఈకాపాలికుడు—కాదుకాదు—ఈయాచార్యుడు కాపాలికునితోఁగూడ నుంగళనృత్యము చేయుచున్నాఁడు. కాబట్టి వీరితో మనము కూడ నృత్యముచేయుదము.

బుద్ధా—అలాగుననే చేయుదము. (అని మదముచేతసోలుచు నృత్యముచేయుచున్నారు.)

దిగం—క. “ఓవీనభునస్తని! ఓ

కాపాలిని! భీతహాసితమవీరహాసీ!

మాపటికీవు రమించిన,

నావయిఁ జేయఁగలదేది యాశ్చర్యకీచేన్ ?”

(అని పాడుచున్నాఁడు.)

బుద్ధా—అచార్యా! ఈశాస్త్రమునృత్యదృశ్యమయినది! ఇక్కడఁగట్టపడనక్కఱు. లేకయే యభిమతార్థసిద్ధులు సంపాద్యులగుచున్నవి.

సోమ—ఇది యెంత యాశ్చర్యము! చూడు—

మ. తనియంబొందుదు రిప్పితార్థ విషయత్యాగంబు లేకీమతం

బున మోక్షప్రియు లష్టసిద్ధులఁ గరంబున్; యోగవిఘ్నంబులై

యునికిం బ్రాకృతమంత్రసిద్ధులను హోయోచ్చాటనాకషణమో

హాసవత్ భూమారణాదులఁ దృణంబులైంతు రత్యంతమున్.

దిగం—ఓయ్యా! కాపాలి! (అలోచించి) ఓనియాచార్యా! ఓరాజబంధవా!

(అని తూలుదుఁ దిరుగుచున్నాఁడు.)

బుద్ధా—మున్నులవాటుపడినవాఁడగుటచేత నీతపస్వి మధుపానాధిక్యమువలన మిక్కిలి సుతక్కియున్నాఁడు. కాబట్టి యిప్పుడితనిమక్తు పోవుపని చేయవలెను.

సోమ—అలాగుననే చేయుదము. (అనితపనోట్టిలోనితమ్మిదిగంబరసిద్ధాంతుని

నోటలోఁబెట్టుచున్నాఁడు.)

దిగం—(స్వస్థుడయి) ఓయాచార్య! నిన్నొక్కట యెడిగెదను. ఇప్పుడు సురనాకషిణంబుటయందున్న శక్తి ప్రీతులను నాకషిణంబుటలోఁగూడఁగలదా? సోను—ఇది యేమిగొప్పయని యడుగుచున్నావు? చూడు—

మ. వరవిద్యాధరకాంతలనో! మగసతీవారంబు, నాగేంద్ర సుందరులన్, యక్షచిలాసినియల, మద్యంభానుసారంబుగా మరియెవ్వారలైన, ముజ్జగమున్ మద్దోవ్యసంక్లామ్యుడు క్కరవిద్యాలబల గౌరవంబున సమాకషిణంపఁగాఁ జాలుదున్.

దిగం—ఓయీ! నునయందరమును మహామాహుని కింకరుల మని యిప్పుడు నేను గణితముచేతఁ దలసికొన్నాఁడను.

ఇద్దఱు—నీవు దలసికొన్న దంకయు సత్యమే.

దిగం—అట్లయిన యెవల మనమిప్పుడు రాజకార్యమొకటియాలొచింపవలెను. సోను—అది యేది?

దిగం—నత్తవృత్తియైన శ్రద్ధను రాజుగారి యాజ్ఞాప్రకారముగా మనము పట్టి తేవలెను.

సోను—అలొత్తుమాఁతు రెక్కడనున్నదో నాకుఁ జెప్పము. నేను వెంటనే దానిని నావిద్యాలయముచేత నాకషిణించి తెప్పించెదను.

దిగం—నేనిప్పుడు రెక్కచేసి నీకుఁజూపెదను. (అని బలపము పుచ్చుకొని భూమిమీఁద స్థానములుచేసి గడింపుచున్నాఁడు.)

కాంతి—సఖీ! ఇప్పుడునాతాపలయనవీరిమాటలు మాత్రని నిగూర్చినవైట్టు వినఁబడుచున్నవి. మనము సావధానముగా విందము.

కరుణ—సఖీ! ఆలాగుననే చేయదము. (అని యిద్దఱు నాటకంబుచున్నారు.)

దిగం—గీ. జలయగు లేదు; లే దెందు స్థలమునందు!

శైలములలేదు; లేదు పాతశివందు;

శ్రద్ధ యయ్యది హరిభక్తి సహితముగును

నన్ను చిపుడు మహాత్ములయల్లములను.

కరుణ—(ఆనందముతో)సఖీ! నీవు భాగ్యకాలినివి. శ్రద్ధనిష్ఠ భక్తి దేవియొక్క పోషకవికానియయియున్నది.

కాంతి—(హర్షము నటించుచున్నది)

బుద్ధా—మఱి కామునివిహాయిని భక్త్యుదేక్కవచ్చును!

దిగం—(మరల సంగతు గణించి)

గీ. జలమునను లేడు; లేడెందు స్థలమునందు;

తైలముల లేడు; లేడు పాతాళముందు;

విష్ణుభక్తితో ధర్మరిగి వేడ్కొంగూడి;

యన్న వాడు మహాత్ములయల్లములను.

సోమ—(వివాదముతో) అక్కటా! మనమహారాజునకు గొప్పకష్టమువచ్చివడి.

చ. తిలఁపంగ విష్ణు భక్తియె నిదానము కాశ్వత హర్ష సిద్ధికిన్;

గలసెను దానితో నిపుడు కన్నన సత్త్వముమరిశ్చిద్ధయున్;

తెలియనికాముని న్విడిచి చేరెను ధర్మఁడుగూడ నచ్చటన్;

దలఁతు వివేకుకార్య మిఁకఁ దద్దయు సిద్ధినిబొందినట్లుగన్.

అయినను మనము పాగ్రాంతోపచరము వచ్చినను వెనుకతీయక స్వామికార్యమును

జేయవలెను. ఇప్పుడు ధర్మశ్చిద్ధలను బట్టితేచ్చటకయి మహాభైరవవిద్యను బంపు

చేసెదను. (అని ముగ్ధునిను నిష్క్రమించుచున్నార.)

కాంతి—సఖీ! ఇప్పుడు మనమును హతాశు లయినవీరి దుర్వ్యవసాయమును

దేవిమైనవిష్ణు భక్తికి నివేదితము. రమ్మ.

(అని నిష్క్రమించుచున్నార.)

చ తు ధాంక ము.

[అప్పుడు మైత్రి ప్రవేశించుచున్నది.]

మైత్రి—మహాభైరవునియొక్కవారఁ బడకుండ ధర్మనితోఁగూడ నాప్రియసఖి

యైనశ్రద్ధను విష్ణుభక్తి కాపాడినది ముదితవలన నేను విన్నదానను. కాబట్టి యీ

తపాతపా పదుచున్నమనస్సుతో నాప్రియసఖి నెక్కడఁ జూడఁ గలుగుదును?

(అని ముందుకు నడుచుచున్నది.)

[అంతట శ్రద్ధ ప్రవేశించుచున్నది.]

శ్రద్ధ—(నాలుగు దిక్కులనుజూచి భయోత్కంపముతో)

మ. వెనుకన్, మర్త్యకపాలకుండలవతిన్, విద్యుచ్ఛటావిఘ్నే

ద్ధునద్ధుప్తిన్, కిభికిలికాకుంకాకాత్మంతోగ్రి, భారేందుర

శ్మినిభోద్యభ రదర్శి కాంతరచలజ్ఞాన్, మహాభైరవిన్

గనుచున్నట్లు వడంకుఁ జిత్త మిపుడున్ రంధ్రాదళప్రక్రియన్.

మైత్రీ—(తనలో) అయ్యో! నావీయసఖిమైనశ్రీధాదేవి భయస్పృహ మోహాగ్రహితవృద్ధయ యిందుగాలి చేగదలుచున్న కదలీతరుప్రకాంశమువలె గంపమొందుచున్న యంగములతోడనలా! దానేదో యాలోచించుకొనుచు, దావునకు వచ్చినకు నన్నుజూడకున్నది. కాబట్టి నేనేయిమెను బయకరించెదను. (ప్రకాశముగా) ఓప్రియసఖి! శ్రీధా! ఇదేమి? నీవునునస్తాపముచేత నన్ను సహితము చూడకున్నావు?

శ్రద్ధ—(చూచి నిట్టూర్పుతో) ఓప్రియసఖి! మైత్రీ!

చెలి! కాళరాత్రినోటను

బలుకోటలనడుముఁ జిక్కి పొనిముతోడన్

వెలువదుచునేను గనుఁగొనఁ

గలిగితి నీజన్మమందె కృమిముత నిన్నున్.

కాబట్టి నీవు దగ్గఱగావచ్చి నన్నుఁ గొగిలించుకొమ్ము.

మైత్రీ—(అలింగనముచేసికొని) సఖి! అట్లు విష్ణుభక్తి మహాభైరవియొక్క పృథానము నడచివేసినను, నీయంగము లింకను గంప మొందుచున్నవేమి?

శ్రద్ధ—ను. వెనుకన్, మర్త్యకపాలకుండలవతిన్, విద్యుచ్ఛటావిహీన

ద్వనదృప్తిన్, శిఖికిలికాయణక చాత్యంతోగ్ర, బాలేందుర

శ్రీనిభోదృష్టరదంప్రీకాంతరచలజ్జిహ్వాన్, మహాభైరవిన్

గనుచున్నట్లు వడంకుఁ జిత్తమిత్రుడున్ రంభాదళప్రీతియన్.

(అని మరలఁ బరించుచున్నది.)

మైత్రీ—(భయముతో) హా! నాతాళురాలయిన యామె ఘోరరూపము కలది గదా! ఆప్రకారముగావచ్చి యామె యేమిచేసినది?

శ్రద్ధ—సఖి! వినుము—

చ. ధరణికి జేగడిగ్గడువిధంబున భైరవి డిగ్గి, నన్ను దు

ర్భరచరణద్వయం బొదివి, వామకరంబున ధర్మక బట్టి, యం

బరమున కేగవేగఁ, బెనుమాంసపుడుద్దలు శెండు గృధ్రిభీ

కరనఖరాగ్రతోడిసిడి గ్రుక్కన సింగికఁ బాటుకొనడిన్.

మైత్రీ—అయ్యో! అయ్యో! (అని మూర్ఖిల్లుచున్నది.)

శ్రద్ధ—సఖి! ఊరడిల్లుము.

మైత్రీ—(తెలివి తెచ్చుకొని) తరువాత్. తరువాత్.

శ్రద్ధ—తరువాత నాయా న నాదమువలన దయాప్రహృదయముం—

చ. పాంగధీంతు చిష్టభక్తియవటన్ భూగ్రంథకాటిల్యభి
కరమున్ నిర్భరకోపపాటలము నా కంటన్వలాకింపఁగా,
భంజిం గూరెను, వజ్రపాతపాతిచేతన్ భూమిపైఁద్రెఱుపు ను
స్థిరభూభృచ్చియట్లు, ధైరవి శిరోస్థిప్రాతముల్ నుగ్ధగాన్.

మైత్రి—ప్రియసఖీ! చైవంశముచేతఁ బులిసోటఁ బడి వెలువడినకురంగారిగన
కలెనే నీవును నీభాగ్యముచేతఁ బ్రతుకఁగంటిని. తయవత. తయవత.

శ్రీధ—తయవత చిష్టభక్తిదేవి “నన్ను సహిత మవమానింపఁబన ర్తింతుమన్న
జిరాత్తుఁ డయినయూమహామోహప్రేతమును నేను సమూలముగా నిర్మూలము చేసె
దను” అని కోపావేషముతోఁ బలికి, నావంకఁజూచి “బ్రశ్నా! నీవువోయి వివేచని
తో నిట్లుచెప్పుము.—నీవు కామక్రోధాదులను నిర్జించుటకయి ప్రయత్నింపుము.
ఆర్షకు వైరాగ్యోపాయము తప్పక కలుగును. నేనును సమయమువేసి పాపిదాయా
మాదుల కుత్సాహము పుట్టించి నీప్రేయము ననుగ్రహించెదను. ఋతంధరాది దేవులు
శాంత్యాదులకొకలముచేత నుపనిషద్దేవీసంగమమువలనఁ బూజ్యాఁడ వయిన నీకుఁ
బ్రబోధవర్షదుఁ డుదయించు సాధనమును జేయుదును. అని నెలవిచ్చినది. కాఁబట్టి
నేనిప్పుడు వివేచని సన్నిధికిఁబోవుచున్నాను. ఇప్పుడు నీదేవనివాఁడ చినములు
పుచ్చుచున్నావు!

మైత్రి—అక్కచెల్లెండ్రము మేము నలువురమును చిష్టభక్తియొక్కయాజ్ఞ చేత
వివేచని కార్యసిద్ధికొఱుకు మహాస్మృతయోగ్యులయందు నివసించెదము.

చ. నను శుఖచీవులందుఁ, గయణన్ ఘనదుఃఖితులందుఁ, బుణ్యకా
త్యనిరతులందు నమ్మనిత, భ్రష్టకుబుద్ధులయందు దుదేక్ష, వా
రునుపవలంఁగు; మేమదటనుండుట శాత్రులు రాగలోభము
శ్చిభిలహృషమాపిశము లయ్యును గాంచును నిర్మలత్వమున్.

కాఁబట్టి యీనిధముగాఁ దోబుట్టువులమైన మేము నలువురమును వివేకాభ్యుద్ధయము
కొఱుకైనవ్యాపారముచేత వానరములు గడపుచున్నాము. బ్రీప్రియసఖీ! నీవిప్పు
డెక్కడ వివేకమహారాజును గనుఁగొనఁగలవు?

శ్రీధ—“రాధాదేశముని యొకటియున్నది. అక్కడ భాగీరథీసమీపప్రదే
మున కలంకారమౌతమయిన చక్రతిర్థమునందు మీమాంసానుగతయైన మతిదేవితోడఁ
గూడ నెట్లో ప్రాణములు నిలుపుకొని వ్యాకులహృదయముతో నుపనిషద్దేవీసంగ
మార్గముగా వివేకం డహర్నిశమును దపముజేయుచున్నాడు.” అనిదేవియైన చిష్ట
భక్తియొ సాతో నెలవిచ్చినది.

మైత్రీ—ఓహో! నీవన్నీటికిఁబామ్మ నేనునూనాపనికిఁజోయదను.
శ్రీధర్—అట్లుచేయును.

(విద్వజ్ఞాన విష్కరిమిండుచున్నాడు.)

ఇది విష్కరింభము

[అప్పుడు వివేకమహాశాసన బ్రతిహరియుఁ బ్రవేశించుచున్నాడు.]

వివే—ఓరి మహామోహా! ఓరిదోనకారిపీనుఁగా! ఈమహాజనులెల్ల నీవల్ల సర్వ
విధములచేతను జెడిపోయిరి.

కా. జ్ఞానానందము నిస్తరంగము మహాశాంతంబు సోద్యమమహా-
త్వానూనంబు మహామృతాభిజల మహా! తాగి గండుండియున్;
వే నిస్సారమరీచికాజలమునందే ముగ్ధుఁడం దేలుచున్
బాసన్నానము లాచరించెదరు. విభ్రాంతి నిన్మాధాత్మకుత్.

పంసారచక్రవాహకుఁడై యున్న మహామోహున కజ్ఞాన మేములము. ఆ యజ్ఞానము
తత్త్వబోధమువలననే విస్మృతికాఁగలదు. ఎట్లన—

గీ. అవని నజ్ఞానమూలక మైనయట్టి
పృథులసంసారవృక్షంబు పెల్లగింది
పరముఁ గూర్చ విశ్వేశ్వరోపాసనాఖ్య
బీజజన్మావబోధంబై వెరవుసుమ్ము

తలుచుగా మంచివారు పూనినకార్యములకు దేవతలు తోడుపడుదురని తత్త్వవేత్తలు
చెప్పుదురు. అందుచేతనే విష్ణుభక్తి దేవియిప్పుడు “నీవుకామాదులను గెలుచుట కుద్యోగింపుము;
నేనును నీపక్ష మవలంబించెదను” అని సందేశము కంపివది. అక్కడఁ
బ్రధానవీరుఁడైయున్న కామని వస్తువిచారణ దొక్కడఁ జయింపఁదగినవాడు. కా
నిమ్ము. వానిని నిర్బిండుటకయి యిప్పుడతనినే నియమించెదను. ఓవేదవతి! నీవు వస్తు
విచారని బిలుచుకొనిరమ్ము.

మైత్రీ—దేవరవా. రాజాపించినట్లు చేసెదను.

(అని విష్కరిమించివస్తువిచారణనితోడఁగూడఁ బ్రవేశించుచున్నది.)

వస్తు—అయ్యో! నిర్విచారసౌందర్యాభిమానవర్ధిష్ఠుఁడైన కామపిశాచునిచేతను
ముఖ్యముగా దుర్మాత్యుఁడైన మహామోహునిచేతను లోకము చెడిపోవుచున్నది.

చ. కలికి యటంచునున్, గలుకకంటి యటంచును, ముగ్రహంబు, మం

జాలముముఖాన్జ యంచు, సురుక్షు పని యంచు, బృహన్నిరంబయ

చెలమి నుతిండు గాంధీ భ్రమిండు రమిండు మునుందు గాంధీ
 ల్మ లకుదిగ్ధ స్థలండును దలంపడు మోహవిశేషీకరింబులన్
 యక్కానామమిచారము చేయగల నూత్నబుద్ధులకు సహితము మాంసాస్థిపంజరములైన
 శ్రీలు స్వభావదుర్గంధనిలయ లనియొ బీభత్సవేష లనియొ ధైరాగ్ధముకలుగజన్మది.
 అట్లునువచ్చును వారియం దితిరగుణాకోపణము చేయటం స్పష్టమే.

ను, ధర్మముక్తామణికోరముల్ మణిరణత్వగ్గాంగదంబుల్, శిశాం
 బరచిత్రోయ దుకూలముల్ ఘృష్ణుణపు నైపుతలుక్ దావిపూ
 సరముల్ పైపయిఁజూది యల్పములు లిచ్చంగాంతు సమృహముక్
 ధర్మనాయక్ వర కాధనామలనుభుం దర్శింతు రుజ్యన్మతుల్

(అకాశమునంకఁజూచి) ఓహో! చందాలా! ఓహో! అనావలంబకముగా వచ్చి
 వీవీలాగన జనులను వ్యాసల పెట్టుదున్నావేమిరా! ఓహో! కామావిష్టుడు—

మ. ననుఁగామించెను బాలయీమె, యెలమిన్ నన్నీ మృంగంకాశ్రయా
 చెను, నీయత్వల సేత్ర కాగిటను కేల్చెన్ న, వృనున్ గామి; యో
 భుజమూఁఖ! నిను గాంచెన్వెత్తె! నినుఁగామించెన్వెత్తె యం
 గన మాంసాస్త్రుల బుంగ, లోపలి నిరాకాండంబే వీక్షించెడున్.

ప్రతిహా—ఓహోహానానా! ఇటురమ్మ.

ఇద్దఱు—(ముందుకు వడుదుచున్నారు.)

పృథి—అదే మహారాజానీనుడయియున్నాడు. నీవాహనసన్నిధికేబోము.

వస్తు—(దాపునకుఁబోయి) దేవా! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక! వీడి
 వస్తువిచారఁడు దేవరకుఁ బ్రణమిల్లుచున్నాడు.

విజే—వస్తువిచార! ఇక్కడఁగూర్చుండుము.

వస్తు—(కూరుచుండి) దేవా! మీ సేవఁడు వీడిజేచ్చియున్నాడు. అట్లు
 దేవమో యన్నగహింపనలెను.

విజే—మహామోహనితో మనకు యుద్ధము సంపాద్యమయినది. అక్కడ
 బ్రధానవీరుఁడు కాముఁడు, వానికిఁ బ్రతివీరునిగా మేమునిన్ను నిరూపించినాము.

వస్తు—దేవరవారు నన్నిట్లు సంభావించుటచేత ధన్యఁడనయినాడను.

విజే—ఇక నీదేహాయుధముచేత గాముని జయించెదవు!

వస్తు—ఓహో! శంకరుఁడా! వానికన్న బలముదమ్ములు. పూరింబునిగాముని
 జయించు లెంతవని! ఇక్కడఁ గూడ శత్రువుగా మఁపేక్షింపవలెనా! దేవరవారు
 చిత్త నిర్రుణు—

డి. ఇందిర! నామామందు మన సేకకయందఁగ బారిగొనెదన్;
 జ ద్రోహభావ్యలం దలఁచినన్, యెఱుఁగ్గా మామించినన్,
 సార్వభౌమకారముతో గలుగు; నాకులు నోరెడి కిట్లు లంఘి, రా
 జేంద్ర! ప్రాక్షణంబు మది నెందుమఁ గామనిమాట మునెదన్
 వివే—మేలు! మేలు!

కస్తు—అంతేకాక,

చ. తలపులిన్ ప్రపంచుల, నిశాంతపతర్ముర చిక్క-హోపలం
 చికిగిలున్, నుసాన్ద్రుతియింతలపుణ్యకనవిశ్రంబులన్,
 యలిబునసంగతిం దనరి, వ్యాసవినిర్మితకాంక్షివాక్యములే
 ధృతిఁబరియింప నట్టిన, నికకక్క-కికాముఁ డిఁగటికామినుతో?

చాకిరిగియు కాముకిఁ బ్రధానాస్త్రము. అట్టివారి యొక్క తె జయింపఁబడిన పక్ష
 మన, తత్సహాయుఁడనున విభ-ప్రమాత్ములయి భంగమును బొందుదును. ఎట్లన-

ఉ. గందముఁ గానుదీనిశఁగ, గంధులరాయఁడు, బూవుఁదోటలం
 దంపపుఁబాటపాడు పురుషాకుల సుప్తవసంతకామున్,
 మందకపంబవాయువులు, మంద్రవాద్దలఁగ్గినఁబులున్,
 దెంపనికానునిత్రములు; నిజులిందలు స్త్రీగెల్పినన్.

ఇకఁ గాలవిలంబముచాలును. ఇప్పుడు దేవరయాజ్ఞయేమి?

క. ఉరుతిరవిచారశరముల

నరిబలములఁ గూల్చి నేన యడఁచదఁ గామున్;
 గురుసేనఁ గ్రుంచి పాపుఁడు
 శరధారల సింధురాజఁ జంకినకరణిక్.

వివే—(ప్రసాదపూర్వకముగా) మందిరి, నీవుకేమిచేయునుకొలుసు నన్నట్లు
 డవుకమ్మ.

కస్తు—దేవరవా రాజ్యాపించినట్లు చెప్పెదను. (అని ప్రణమిల్లి విష్ణుమిందఁ
 చున్నాడు.)

వివే—వేదంతి! నీవునోయిద్రోహునిజయించునమిత్రము క్షమనుబిలుదుకొనినట్లు

ప్రతీ—దేవరయాజాపించినట్లు చెప్పెదను. (అని విష్ణుమిందఁకువతోఁచుట
 ప్రవేశించుచున్నది.)

క్షమ—ఉ. ప్రోధుహంభకార్య మునుగ్నకటకుబీరంగరా

చాగ్నిక లోగ సాంధ్యకరణాదగ్గఁగములు నా మహాకవి

తాధమదూషచోక్తలకు నల్లక మైకులు, పితులాయనన్
సాధులు నిశ్చలాత్మమలసాగరతుల్య గభీరులంతయున్

(కామనతూర్వకముగాఁ దమ్ముఁజూచుకొని)

లేదు నచోధికశ్రమము; లేదు కిరణవరిపీడనమునన్;

లేదు మనోపతాపమును; లేదు శరీరవిరుద్ధకలలునన్;

లేదలహింస యాదిగ గణింపఁగఁగల్గు ననర్థయోగమునన్;

ప్రబోధిగ నేనె లద్దయును గ్రోధజయమును జ్ఞాన్మునయ్యెదన్

(ఇష్టమును ముందుకు నడుచుచున్నారు.)

ప్రతి—అదే మహారాజాగారు, ప్రియసిఫి! ఆయనకు సంబోధించుకొమ్ము.

క్షమ—(సందర్శించి) దేవా! జనుమగుఁగాక! జయమగుఁగాక! ఇదిగో జేవర
కూరి దాసురాలయిన క్షమ సాష్టాంగప్రణామము చేయఁచున్నది.

వివే—ఓక్షమా! ఇక్కడఁ గూరుచుండును.

క్షమ—(కూరుచుండి) దేవా! ఈ పేవకురాలెందునిమిత్తము పిలిపింపఁబడినదో
యోక్షయిండు.

వివే—ఓక్షమా! మాకిప్పుడు సర్వశాస్త్రమయిన మూర్ఖమునందురు రాత్మ్యుడయిన
క్రోధుని నీవు జయింపవలెను.

క్షమ—దేవరవారి యనుగ్రహమువలన నేను మహామోక్షునైనను జయింపఁటకు
ఘోషరాలనగుదును. ఇక నాలెని యనుచిరమృత్యుడైన క్రోధుఁ డెంతి? నేనాపనిని
తిమిసిలుగా నే నిర్వహించెదను.

అన్నిట దేవయజ్ఞ విశ్వయజ్ఞ తపోధ్యాయాక్రియాదు లే

నైవోన్న యకారణంబ సమయించెడువానిని బాపకర్మనిన్

గన్తుల నిష్పకల్ కరముఁ గ్రక్కెనువాని వధిరతుఁ గ్రోధునిన్

మున్నలభిక్రకాళి యధయన్ మహిషాసురుఁ జంపినట్లుగన్.

వివే—ఓక్షమా! ఇప్పుడు క్రోధవిజయోపాయము నాకు వినిపింపుము.

క్షమ—దేవా! విన్నవించెదను వినుఁడు.

వి. త్తరుషోఽను క్రాద్ధుచోట నశమోము, దురాగ్రచుచోఁ బ్రసాదమున్,

బలమనకమృచ్చచోఁ గుళలకార్త, ప్రమోదము తాడన్ శ్రుచో.

తెరతఁగఁ జెట్లు; బొందుదు రనిర్జితచిత్తులు దైవికాపదు

క్రియమునె; క్రోధభూతి మిట్లుకల్లు దయారసమానములన్!

వివే—సాధు! సాధు!

చతుర్థాంకము.

41

తమ—దేవా! ప్రాభుని జయించుటవలననే హింసాపాపవ్యభావమాత్మకములు సహితము జయింపఁబడినవారగుదురు.

వివే—మంచిది. నీవు శత్రు విజయముకొనుట సంసిద్ధురాలవుకమ్మ.

తమ—దేవ! వారాజ్ఞాపించియున్నా చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

వివే—వేదవతి! లాభుని జయించుటకయి సంకోచుని పిలుచుకొనినమ్మ.

ప్రతి—దేవర సెలవిచ్చినట్లు చేసెదను. (అనినిష్క్రమించి సంతోషమిహోదయ నుడఁ బ్రవేశించుచున్నది.)

సంతో—(అలోచించి జాలితో)

చ. శ్రుతివచనంబు స్వేచ్ఛయుగఁ బండ్లలభించును గౌరవంబునన్;

హితవుగ నెల్ల చోదొరకు నెక్కను జల్లని స్వాదుతోయమతో;

పృథిలతయంబుఁ బిట్ట నృదుపల్లవముల్ సుఖకయ్య కిదవుగా;

నతికృపఁబుల్ శ్రమింపదును కట్లయియన్ ధనికాంగణంబునన్.

(అకాశమునంకఁజూచి) ఓరిమాఘా! లాభా! నీయీవ్యమోహము దురుచ్ఛేదము గదా?

చ. ధనస్యగర్భస్థికాభిజలధార వృధా దగగొన్న నీవు వా

పునఁ గః, నెన్ని సార్లు చెడిపోవఁగలేదు భవత్ప్రియత్నః సతీ?

మనుజున్మృగంబి? యాశ నిలు మాననఁటయ్యును; నేఁడుమాటుగా

దునుఁగను నీమనం బశనితో కలతో నదిచేయఁగాఁబడెన్.

లాభాంధకారహతుఁడవయిన నీయీచేష్టితము మనస్సునకాకృర్యము కలిగించుచున్నది. ఎట్లనిన—

మ. ధనమార్జించెదనందుఁ, బ్రాప్తమగు విత్తంబింక మోచింతు నం

చును, లాభంబును పృథ్విరొరిచెద నందున్, సామ్రే ధ్యానింతు వీ

వశింబున్ ; గన నన్నిటిందినెను యాయాకాపికాదంబు గ్ర

హ్నన లాభాంధతమౌక్తున్ నిను మెఁదంగున్ బర్హిను చక్రీకా!

మఱియును,

ధనము గడించుటే మొదటఁ దద్దముఁ గట్టము; కల్లు వాషయన్

ధనముఁగనన్ తుయంబును వివాకము రెండు వియోగమార్గముల్;

ధనము నశింపఁ గట్లును వృధుల్; నీరిఁ గూర్చుమిఁ గట్ల వాత్సల్యభల్

ధనమును గూర్చుకొందుటయే దానినిగూర్చుటో మేలు చెప్పమా.

అంతః.

మ. తామరలు నదియందు స్నానమున; జలపన్నగం
బును సుంకు న్నిను; విశ్వగాఢ నిమగ్నములై తామరలగృధ్రముల;
ఘనమోధులులై చాచి తామరజమున్ గాఢజ్జలజన్యమున్,
తేజ మోహనధానియన్ మునుగుమా శక్త్యులు బట్టెను.

ప్రశ్న—నీ ప్రభువువారు. ఓసూయభావా! ఈయనన్ని ధాన్యమునుబోను శ్రీ
సంకో—(సమీప నానకుబోయి) స్వామీ! జయమగుగాక! జయమగుగాక!

వీరై నంగోభుటా. (అని ప్రణమిల్లుచున్నాడు.)

వివే—వక్కడఁ గూర్చుండుము. అని స్నానమునందుఁ గూరుచుండఁ జెట్టు
బాహువున్నాడు.)

సంకో—(చివరకునోఁ గూరుచుండు) ఈధృత్యజనునిపని యేమో దేవర
యాజ్ఞాపింపవలెను.

వివే—నీ ప్రభావము లోకవిచిత్రమైనది. కాట్టి యిప్పుడు బహుధాన్యమునో
బునిలేను. నీవు లోకుని జయించుటకుఁ బారవారికిఁ బోవలెను.

సంకో—దేవరయాజ్ఞాపిం చినట్లు చేసెను.

వ. కలయ మెలంగుమిన్ బహుముఖంబుల ముచ్చగమల్లియించి లో

నలరుదు, దేవభాసురహాసధబంధన లభింపజేసి,

వెలసేలలోకునిక బరిధివించి జయించియున్న ధిశక్తులక,

బలము మున్న దాశరథి పక్షియులున్ నుజునాపింట్టుగన్.

(అని విష్కరించుచున్నాడు.)

[అప్పుడు వివేకవేషుడైనయొక పురుషుఁడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

పురు—దేవా! విజయప్రయాణమంగళములు జరుపబడినవి. మాహారిక్తులం
శ్రేష్ఠిన విజయయాత్రానమ నామను సమీపించినది.

వివే—అట్లయినయెడల వేసాపతులు సైన్యములను బయలుదేలుటకునియమింప
వలెననిచెప్పెను.

పురు—దేవరచారాజునిచిట్లు చేసెదను. (అనివిష్కరించుచున్నాడు.)

[తెరల.]

వ. పలుకల నానకుక్తి మధుపంబుఁ గూర్చును సద్వివరంబులన్;

అట్టిను నిదంకుతేయాకు వాతవజనంబుల నారవంబులన్;

ధను లానంపుఁ జేసెను నభి మృగితాబ్జమహావక్త్రమునన్

జటామృగాలు వెసం జమఁ దాకివలార! శ్రేణురై.

విజే—చండిది! పంకజసన్నహను లాచరించి వేసును బ్రహ్మణ్యయ్యెడను
(పారిపాపాఃకునితో) సంగ్రాహితిమయినరథము వాయుత్పతించి తీసుకొనివచ్చు
సారథి కాజ్ఞాపించెను.

పారి—దేవరవారాజ్ఞాపించినట్లు చెనెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)
[అప్పుడు యుద్ధరథమును సిద్ధముచేసికొని సారథి ప్రవేశించుచున్నాడు.]
సార—దేవా! ఇదిగో రథము సిద్ధముగా నున్నది. దేవరవారు రథారోహణము
చేయవచ్చును.

విజే—(పంకజవిగులను నిర్వర్తింపి రథారోహణము నిభవించుచున్నాడు)
సార—(రథవేళము నిరూపించి) దేవా! చిత్తగింపుడు చిత్తగింపుడు
హ. పగిదుకోర్కూతరజశ్చట్రానుమితిశుంభ ద్యానధానభూ
గ్రహయేషశ్చుచుంటితోర్వ్యుపరిభాగంబులో మహావాహనులో
ప్రవహన్మంథంమథ్యమనజలధిధ్యామోగ్రహామంబుగా
నుడితప్రేక్షిని వ్యోమవార్దనున నోహరా! తేరు గొంపోయెడున్
ఇదిగో సమీపమునః ద్విధువనపానమైన వారణాసీనగరము దృష్టిపథమునఃబడినది.

కా. ధారాయంత్రపక్షిగాదితనితాంతధ్వనసంయుక్తములో ;
నీరేఖాకిరప్రభాధశములో, వెల్వొందు సాధాగ్రములో ?
భూప్రేక్ష్యమునై శగధరశబ్దమూతాంతరాజస్తటిన్
చ్చీర్ణమృంబులవే పతాక లెనెనన్ జిత్రచ్యుతి శ్మేదలన్.
సముదయశలగ్నమధుకరనిఃసర్పంకారముఖరంబులును విశిలేతునుమవిసరివిగళశ్మృకగం
దవర్ణాతిశయ ధురంధరంబులును నానాప్రమానసుగంధబంధురంబులును శ్యామాయ
మానసికవర్ణరచ్చ గావనీరుహానూహారంబులును నగుపురోద్యానప్రదేశంబులవిగో
సమీపంబునః గానవచ్చుచున్నవి. ఈవాముపులు సహిత మిక్కడఁ బాశుపత్యృత
మును గ్రహించినచాపమువలెనే కానఁబడుచున్నది. ఎట్లన—

చ. సురందిరిటఁ దేగి, సురజోభసితంబు కరంబుఁ దాల్చి, యీ
శ్వరుడని నర్చులో సలుపుచాక్షున మీదను బూలుతాల్చి, వి
ద్యుమధుపస్త్రింబునను బాటలు చాలఁ జెలంగ, వామునెత్
కిరగాను వృశ్యము ల్పలుపుఁ గంపమునోందులభాభింబులన్.

విజే—(ఆనందముతోఁజూచి)

హ. హృదయాకర్షక మయ్యెఁ జూదగ్రీవేకుటుం డించుంట నీకాకి, తా
బదమై ముక్తికి విద్యయట్లు, గమహర్షిన్ స్వప్రభానందమై ?

యదా భూదేవికి వ్రోలుతున్నారనై యింపొందడున్ పంగి న్న
ర్నది, నక్రేందుకళన్ గడున్ వగుచు శేనబ్బజహంగుంబున్.

సారథి—ఒదేవా ! చూడుడు, చూడుడు. ఇది గంగాతీరున కలంకార
భూతమును ద్విభువనపావనము నైన క్రిమత్తిలోకగురు విశ్వేశ్వరాఖ్యమహాదేవుని
యాలయము.

వివే—(హర్షముతో) ఓయీ !

క. మాను చెప్పిరి యీదేవుం

డనఘుండు శ్రేతాధిపాదుఁ డని శ్రేత్రజ్ఞుల్ ?

తనువులిట విడిచి వింతగ

ఘనపుణ్యము భక్తజనులు కలియుదు రితనిన్.

సార—దేవా చూడుడు చూడుడు. అదిగో మనలను జూచినమాత్రముననే
కామక్రోధలోభాలు లిక్కడనుండి దూరముగాఁ దొలంగుచున్నారు.

వివే—వారశ్లెలుగుదురు. కానిమ్ము శేనీయాలయమునందుఁ బ్రవేశించి యట్టి
ప్రకీర్తికొఱకు భగవాతునికి నమస్కరించెదను. (అని రథమునుండి దిగి గుడిచొచ్చి
చూడ్కి నిగిడించి) ఓమహాదేవా ! నమస్కారము నుపస్కారము నన్ను దయ
చూడుము.

క. కావించు నమస్కృతులిజ్ఞ

యోమలజ్ఞానదేవా ! యోచంద్రరా !

యోజేవత్రయలోచన !

సేవకున కొనంగు నాకు శ్రేయఃపాప్తుల్.

(అని నమస్కరించుచున్నాడు)

సార—దేవా ! ఇది త్రిభువనగుఁడైన యాదికేశవస్వామి యాలయము.

వివే—అక్కడకురమ్ము (అని వెళ్లి యాదికేశవస్వామికఁ బ్రవక్షింముచేసి) ఓ
జ్ఞానవంతుఁడా ! జయమగుఁగాక ! జయమగుఁగాక !

దండకము. అమరచయచమూచక్ర చూడఁమణి కేణి నీరాజితోపాంగి పాదద్వ
యంభోజ ! రాజన్న ఖద్యోతకిమీరితస్వర్ణకీతా ! సుగ్రవైకాగ్రాంతిసంతానసంకల్ప
శంకాయనంసారనిద్రాపహరైకదత్తా ! తమమండలోద్ధారసంభారసంఘట్టదంష్ట్రాగ్రకా
టోస్ఫురవైలదక్రా ! క్రమాక్రాంతలోకత్రయా ! జాహజలప్రాధ్వతాఖిలగోవిందనన్వ
త్రసినర్వాతాఖండలోద్యోజితా కాండచంద్రియవాహతివర్తత్రసద్గోసలత్రాణవిస్మాదితా
తేజవిభా ! ప్రభూత్తంబ ! త్రతేయమీలినివర్ణనీమయ పిందూరసదిధామయాఖిల్వ

క. భీకరకోకాగ్నిభా

నీకను శిశిలములూనన్న నెఱకులనెల్ల

దైకాలుపు దేవకోవము?

త్రాకటముగ నంతరాత్మ వదిగ దహించున్

(అనఁచి) “బిడ్డా! శ్రద్ధా! నేనక్కడకుడి హింసాపూర్వామయిన యుద్ధమును జూడలేను కాబట్టి నేనీకోకాపురమును విడిచి సాలగ్రామమును చేరుగల విష్ణు క్షేత్రమునకుఁ గొంతకాలము గడపెదను. నీనక్కడకువచ్చి వృత్తాంతమును జరిగిన క్రమమున నాకు నివేదింపుము” అని విష్ణు భక్తిదేవి నాకాజ్ఞాపించినది కాబట్టి యాదేవినిష్ఠి భావమునకుఁ బోయి యానమగవృత్తాంతము సర్వమును నేనామెకు విన్నవించెదను (ముందుఁ నడిచియాచి) ఇది యాచక్రీతీయము. ఇందుసంసారసాగర త్రాంక మయిన నామకుఁ గల్గఁదాయఁడైన భగవంతుఁడగు శ్రీహరి ప్రసాదముగాఁజూపెను చేయు చున్నాఁడు (ప్రణమిల్లి) ఇదిగో మునులచే నుపాస్యమానులయిన విష్ణు భక్తిదేవిశాంతి తో నేదో యాలోచించుచున్నది. నేనామెకు సమీపమునకుఁ బోయెదను (అని ముందుకు నడుచుచున్నది.)

[అంతట విష్ణు భక్తియు శాంతియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు]

శాంతి—అమ్మా! మీరు ప్రబలచింతాపలహృదయ లయి యున్నట్లు కానఁబడుచున్నారు.

విష్ణు — బిడ్డా! నాహావీరతేయకరమయినయీ ఘోరయుద్ధమునందు బలవంతుఁడైననుచో మామనితోఁ బ్రతినిధించిపుత్రప్రాయఁడైన వివేకునివృత్తాంత మేమయినదో తెలియకపోయెనని నాచుచ్చిస్మదన్నస్థమునున్నది.

శాంతి—దేవీ! ఇక్కడ విచారింప వలసినదని యేయన్నది? దేవిగారియనుగ్రహమున్నందున వివేకపరచోరాజునకు పిబ్బాము నిశ్చయపాని నేనెఱుఁగుదును.

విష్ణు — బిడ్డా.

క. భువధృవక్షుబలమున

ననివార్యంబుగ లభించు నభ్యుదయంబున్ ?

విను మట్ట రూపును, సుహృదల

మనసెపుడు నపాయశంక మటిమటిపూన్.

అంతేకాక శ్రద్ధ యంతతేదేవునిగుండుట మనస్కులకు సందేహము పుట్టించుచున్నది.

శ్రద్ధ—(సమీపమునఁబోయి) భగవతీ! ప్రియమిల్లుచున్నాను.

విష్ణు — శ్రద్ధా! నీతే కేయముతో నచ్చితివా?

శ్రీధర్—దేవిగారు యనుగ్రహమువలన.

కాంతి—అమ్మా ! పృథుమము చేయుచున్నాను

శ్రీధర్—తృప్తి ! నన్నాలింగనము చేసికొమ్మ.

కాంతి—(తల్లిని కానిలిందుకొనుచున్నది)

శ్రీధర్—బిడ్డా! విష్ణుభక్తి చేవిప్రసాదముచేత మునిజనము మోనివాడమునుబోందుము.

విష్ణు—అక్కడ నేమిజరిగింది ;

శ్రీధర్—దేవిగారికి బ్రతికూలముగాఁబ్రసరించువారికి దగినట్లు జరిగినది.

విష్ణు—అది కవిప్రసాదముగాఁ జెప్పుము.

శ్రీధర్—దేవీ ! అంభరపుము దేవి యట్లాదికేశవాలయమునందీ వెడలఁగానే తనపాటలవల్లమును గొంచెము విడిచి నూన్యుడు ప్రకాశించుమండగా విద్యుత్ ఘోషమాలూమునానేక వరవీరబహుళసింహనాదబధిరిదిగలతంబును పతతఃకర్తవీర గళరతఃకర్తవీరభండీతభూనుండలొచ్చెలద్విపురరజఃపటలాంతరితభాస్కరబింబంబునుబ్రభలతరకర్ణతారొన్నలనోచ్చులక్ష్మిమదకరిగంధిసేఘరసంధ్యాయమానవశదీకంబును బ్రభయజఃధరధావసీషణంబును నగు వారియొక్కయు మనయొక్కయు సైవ్యసాగరము సన్నధమయి యున్నప్పుడు వివేకమహారాజమహామోహమహారాజుకపట సైయాయిక దర్శింపి మాతముగాఁ బుంపెను. అతఁడు పోయి మహామోహనితో నిట్లనియె—

మ. నను, విష్ణులనుపుణ్యకాననాదీ సాన్నిధ్యభక్తాంతరం

గనివాడంబు త్యజించి, మేల్చుమహి ! లెకన్ భృత్యవర్గంబుతోఁగి

చాకున్నవ్, గరవాలదారితిభవత్సర్వాంగ ధారాక్షుత్

ఘనఃక్తంబులు త్రాగఁ గూతఁడెదునఁగిల్ మింగు మీమాంసకుల్.

విష్ణు—తరువారే తరువారే.

శ్రీధర్—దేవీ ! తరువారే గోపముచేత వికటలలాటతటతాండవిభ్రమతియై మహామోహుడు—“ఈసుర్నయపరిపాకఫలము వివేక ప్రేత సుఖభవింబుముగాక!” అని పలికి, తానే మొట్టమొదటఁ బాపంబాగనుబృందములను బాపందకాశ్రయమీ తముగా యుద్ధమాచకుఁ బరికొల్పెను. ఈలోకంబున నెవ్వరును ఖమునందు,

గీ. నేనవేదాంగతతు బుపవేదసమితి

స్మృతిపురాణేతిహాసాదు లెలమిఁ గొలువ

జంద్రమముకాంతితో నరద్యుతి, నరీజ

కర యగుదు నిల్వై నాకన్యకముగఁబల్చి

విష్ణు—తదనంతరము.

శ్రీధ—దేవీ ! అప్పుడు వైష్ణవ శైవ సౌహారులయిన సర్వాగమ్యుంధములు
పరస్పరీదవి సకాశమునకు విచ్చేయె.

విష్ణు—అటుకలువారె.

శ్రీధ—తననంతరమున—

కా—చోహిమాంస, సంస్కృతీసత్తిభరోవీధిన్ రజోత్సాహయై,

పాగ్నిఃపుణ్యసీతి న్యాయుకాపిలమహాభామ్యుదిసద్దగ్ధన

స్తోయియి లాఘవంగ ధగ్ధుభిస్తై, శుద్ధా ముత న్యాయువో

స్థీమాకారిణి విచ్చి. దుష్కరణిన్, వేదత్రయీ శేత్రీయై.

కాంతి—స్వభావప్రకృత్యు లయినయోగమ న్యాయుకాస్త్రీపుంసలు లోక్క

భాగాః గలియుట యెట్లు సంభవించెనది ?

శ్రీధ—పుత్రీ !

క. ఇతరేతి వైమునన్

సతము మెలగు నేకవంశజాతులు తమకున్

క్షీతిలోపల నవమానం

చిరదులచేఁ గల్గుచోట నేకముకారే ?

వేదప్రసూతము లయినతమకు లోలోపల విరోధమున్నను, వేదసరక్షణయొక్కతమ
నాస్తికవత్సాధిక్షేపణయొక్కతమను కాస్త్రీసంఘముల కై మత్సరము కలుగును. అగమా
సముదాయములో సహితము విరోధము తత్త్వవిచారలకుఁ గానరాదు. ఎట్లన—

కా. కాంతం బదస్త్వణి పువ్యయం బజము శక్వర్చప్రహ్లా, మాతేత్స్వయ

క్రాంతం బాగమపంక్తిచే సగుణతన్ బ్రహ్మద్యుతేకాఖ్యులన్

కంతోప్పన్ బహుధా స్తుతింపగఁబడున్ ? నానాగనుకేళిని సం

కాంతింబో నొబ్రహ్మయరమునె, సముద్రయిందు నేజ్జన్ బలెన్.

విష్ణు—తరువారే ? తరువారే ?

శ్రీధ—దేవీ ! తరువారే విరువాగునరమును నిరంతరశరణిరధారానరపాతోప

దర్శితమృదు లగుకరితురగరథపదాతులకును నాభయపక్షయోధజనులను సంకులసహ
రంబు సంవాప్త పయ్యెను. అప్పుడు,

మ. ప్రవహించె శ్చుడు లసక్రీయములందఁ గ్రీవ్యస్సారపంకంబులన్,

వివిధోద్యుష్ట నకంశకంశజహాభిలాషకీణంబులన్,

నవసారాదవిధిన్నుతాన్త గిరికిణాద్రప్తవేగోల్లస

ద్ధవళశ్చక్రనమూహాహనముల వైతద్యుద్ధరంగంబులన్.

అమలదారుగరగ్రామంబున కల బహుళపక్షాధిపతియైనచేత తానందాగమ
బృందమును ముందుందుకొని వచ్చినలోకాయతికలెననుచును ఈ మోక్షానందాగమ
విమదానముచేత విష్ణుబ్రహ్మము; అనంతరము పాపంగాగమనము విమోలనాగట
చేతనదాగమసాగరప్రసాదముచేత గొట్టుకొనిపోయెను. తదనంతరము సోగతాగమ
సముదాయములుసింఘగాంధారసుగ ధాంకపాఠశీకవంగకరింగాది మేష్టప్రాయ శీతము
లబ్రహ్మసేవచేసెను. పాపంబుదిగంబకపాలికాద్యాగమనందయంబులుపామరబహుళము
లైన పాంచాలమాళవాభిరావత్సాగరానూప శీతములయందు సమూహముగా సంపదించు
చున్నవి; న్యాకూర్మసుగతయైన మిమాంసచేత గాఢప్రహరజ్వలీకములైన వా
క్తికతిర్గ్రంథమూహంబులు తమయోగమనందోహంబులు పోయినదారినే పోయినవి.

విష్ణు—అటుతరువాత,

శక్తి—అటుతరువాత కన్దునివానిచేత గాముయకాతుడైనవాడు; తన
చేత గ్రోధపాయవ్యహింసాదులు సొంపింపబడినాడు; సంశోభుచేత లోభిష్టిష్టా
దైన్యాన్యతావాద వైశుక్యస్త్రీయపర్వగ్రాహులు సంగిసింపబడినాడు; అననూయచేత
మత్స్యరుండు జూయంపబడినాడు; పరోత్కిరమకసంభాననునిచేత మంద్యుడుసరిహంప
బడినాడు; పరగుణాధిక్యనిచేత మానుడు ఖండింపబడినాడు.

విష్ణు—(హర్షముతో) దక్కఁ గాజగినది. ఇతఁడుహామహానికథయేమయినదికి

శక్తి—దేవీ! మహామోహుడు యోగవిఘ్నసహితముడయి యొక్కచిహ్న
యడఁగి యొండుట చేత నాతనిజాడ తెలియరాకున్నది.

విష్ణు—అట్లయినచో మహాస్థానేమిదికనుగొనిచియ్యెయిన్నది. అతఁడుపరిహార
లేయుడు. ఎట్లన—

క. పరమాదరపరుఁ డగుచున్,
స్థిరసంపదఁ గోరుశేషపీఠంతుం డెం
దరిశేష మగ్నిశేషము
గురుతరముణశేష ముండఁగూడదునుహ్య.

ఇతఁడునన్నయొక్క వృత్తాంతమేమి !

శక్తి—దేవీ! పుత్రపౌత్రాది మరణజాతిలోకాశీకముచేత నాతఁడును ప్రాణ
త్యాగము చేయఁజ్చూచుండుకొన్నాఁడు.

విష్ణు—(చింతావృత్తివల్ల) ఇదియంతయు నిట్లయ్యెనేని మనము కృతార్థులము
బొందినారము; పురుషుడును బరమానందమును బొందును. అంతఃకరుణాత్మకము
యతఁడు ప్రాణత్యాగ చేయఁజ్చూచునది

శృంగ—తీపివడ్డేం ప్రబోధోదయమోలును గృహీతసంకల్పరా లంఘ
యమందున వరః దీర్ఘమాగా కీరణమతోఁ జరకాలముండఁడు.

విష్ణు—అనుఁగూ! నైరాగ్యోత్పత్తి కొలుకు నైయాకేమైన సరస్వతిని నెనాతిని
కడకుఁ బంపెదను.

(అంతలును నిష్క్రమింపుదున్నార.)

ఇది పరివేశము.

(అర్జును నువస్సును, సంకల్పించును, సృజేమియున్నార.)

మన—(కన్నీటితో) హా! సుత్రానిలారా! ఎక్కడనుఁబోయినా! బిక్కసారి
మీప్రి నుద్యమమును. ఓకొక మమూరిలారా! భాగ్యవృద్ధి పాద మాన మాస్పిర్శిలారా!
నన్నుఁ గొఁగిరించుకొందు. నాయంగములు మొచ్చునున్నవి. అయ్యో! అనాధుడను
వృద్ధుడను నయియున్న నన్నొక్కడఁడెందు నాదాంపదము? ఓయిసూర్యుడైన
కన్యకలారా, మీరెందుఁబోయినారు, అకాహింసాత్మ్యుడనునైతి కోడలద్రాం! మంద
భాగ్యుడనైన నాకొక్కయను దక్కకుండ వైవహలికుడుమిమ్మరెడల నేకకాలములం
దెట్లెత్తుకొనిపోయినాఁడు! (తడఁబాటుతో)

మ. తనపెల్ల నివ్వవన్నెయట్లుమెడున్; దాఁ గాల్చెను వృక్కమూల్;
పెనుపొందించెనుఁ దీప్రవేదనం; మైపెంపెల్ల మర్దించెనాళ;
ఘనమాహం బెదఁగూర్చెడున్; వరివివేకంబెల్లఁ బోకార్చెడఁక;
మునుమున్ జీవితమున్ గ్రసించెడు, పెసన్ శోకజ్వరంబుక్కటా!

(అం మూర్ఛిల్లుదున్నాఁడు)

సంక—ఓరానా! తెప్పితిలుము.

మన—(తెప్పితిల్లి) ఇట్టియవస్థను బొందియున్నాఁడు దేవియైనప్రకృతి సహిత
మోహావృతమై దేమి?

సంక—(కన్నీరు విడుచుచు) దేవా! ఇంకనునీకుఁ బ్రకృతి దేవి యెక్కడిది?
కుటుంబమరణసంభావనో కానంతిర్థహృదయ యయి యామె గుండెబిడసతి మృతి
నొందినదని విన్నాఁడను.

మన—హా! ప్రియూరాలా! నాకొక్కప్రియమయిన ప్రతివచనమేలయియ్యవలె?
కటకటా!

ఉ. దేవి! నన్నుఁ బాపి మను ప్రియ్యురవెన్నెడు నృపృథుమందునక
నీ వదఁబాసియుండుటను నెప్పుడొక్కఁడై నీతి నిర తిక్:

దైవవిద్యే శంకునము నక్కలుముండియు నీవు, నేనడవఁగఁ
జీవముతోడనుండెదఁ ననీ ! యుగములో కరమున్ దురంతముతో.

(అని మరల మూర్ఛపోవుచున్నాడు.)

సంక—ఓరాజా ! ఊడిల్లును, ఊడిల్లును.

మన—(తేలికతెచ్చుకొని) ఇంక నాకు జీవితాశాచాలును ఓసంకల్ప ! చిత్ర
పేర్లును ఇప్పుడు నే నన్నిప్రవేశముచేత కోకానలము నాయ్యకొనియెదను.

(అని సన్నాహపడుచున్నాడు.)

[అప్పుడు వ్యాసభాగవతి ప్రవేశించుచున్నది]

సంక—“నభీ ! సదస్వతీ ! అపత్యమరణభిన్నఁడయియున్న మనస్సుమోక్ష
ప్రబోధముకొలుపఁబోయ్యు. అతనికి వైరాగ్యోత్పత్తి యొట్టుకలుగునో యట్లుచేయుము.”
అని భగవత్ ప్రసాద లిష్టభక్తి చేచి నన్ను బంపినది కానియ్యు. నేనిప్పుడతని నన్నిధి
పోయెదను. (గమింపఁబోయి) ఇత్యా ! ఈవిధముగా నీవతిపతాపము నేల
పొందెదవు ; పదార్థము లనిత్యములని నీకేవలముఁ దెలిసినదేకదా ! ఇతిహాసములును,
ఉపాఖ్యానములును, నీవీవరకుఁ జదివినవే.

చ. అరయ విరించి యింద్రుఁడు సురాసురులున్ మునుముఖులు న్మునుత్
భరణియు వాగ్ధ లిట్టివగుటయు కల్పితతామువు లైగన్,
బారసెన రార కోకకరమోహము ! నీయిలులబుద్ధులొపమా
స్థితమనంహతుల్ తెగి నశించినయిప్పుడు మూఢు లేమనన్ ?
కాఁబట్టి పుట్టినపదార్థములయనిత్యత్యయము భావించుకొమ్ము. నిత్యానిత్యకస్తుల్య
యగువానిని కోకమంటదు.

గీ. బ్రహ్మమొక్కటియే సత్యవస్తువగుచు

నితరమెల్ల వికల్పిత మెప్పుడగును,

యప్పు డేకత్యమనుజులు ? నట్టివాని

కొక్కఁడని మోహశోంబు లెంచిమాడ ;

మన—భగవతీ ! కోకావేగచూపితములు యొప్పు నామనమునం దివండు వివేక
మునకే యవకాశములేదు.

సంక—కాన్స ! ఇది నేను హాసము నేహము సర్వాన్తమాలతమన్న యా
యర్థము సుపరిభాషింతు !

మ. ప్రియవాసుండును న్నేకదుర్వృత్తతానీజంబుల న్నాఁటఁగాఁ

బలుకెన్ నేను హాసాంశరంబుఁ బడెనున్ వృజాగ్ని గర్హంబు నే

చిత్రశాస్త్ర చరిత్రాదాయము

బహుశచ చిత్రశాస్త్రము శ్రీకృష్ణమూర్తియే బహుశచ కాళాచార
సంబంధమున కితముతో తుల్యమైనది మెల్లగాలు దేవతలున.

మన—దేవీ ! ఇదియంతయు సత్యమే అయినను శ్రీకృష్ణునిగూడ నయిన
తన ప్రాణములు నింపుకొనుటకు శక్తుడను గాకున్నాను. అంగికాలమునందు మీ
తల్లివసుగుట్ట మేలయినది.

సర—మీయా ! ఈ గూర్వహ త్యాగచేయున్నయ మిక్కిలి అశృద్ధులు. అంతే
కాక యీయవకాయలనిమిత్తము నీటి వేసగిపాతేల ? అలా విడిచి చూడము —

మీ ధరపయి వెన్న ముందిపును చారముతాదివల్లహముచే
మునుకుమార్తామై కలగఁజూపను నేంది నీకు నేటికన్ ?
మరణము నొంది వారిపును మర్మనిభేద మొనగు రాత్రిచే
నను లభ్యులయ్యుగాంతుయ భువనమ స్మృతముగాఁ దదర్శనై.
చ. కలకల ! వారికై శరణు గాంచినకష్టము లేది యీభువిన్ ;
పటుగతి నెన్నికొండ లెగఁబ్రాకరు ; వాఁకలదాట రెన్నికన్ ?
భటుజన తెన్ని భూరివిషనలుల ప్రొక్కరు ; జిత్తుమక్కులన్
గుటిలవినగ్గకత్తులను తుద్రవరేకులఁజూడ రెండటిన్ ?

మన—దేవీ ! ఇది నిశ్చయమే అయినను,

చ. లేవలినో బుట్టి లావున
మనయందును గనుదు మనసునందే యెఱుఁడున్
బునియెనువారలఁ బాయుట
తనప్రాణముపోకయుట్ల తలకొల్పు వ్యధన్.
మన—వచ్చా ! ఈవ్యామోహము మమకార వాసనామాల మయినవి.
చ. ఇంటికొడిచి మాత్రము మిచ్చిరెచ్చి
మ్రొంగునప్పుడు కలిగెను మేటికోక
మొలుకనో పిచ్చుకనో భజియియినవ్వె
దొడవెమి తలలను ముతలే లేకునిఁ గాదె ?

కాబట్టి సర్వవిధములచేసిన సర్వాన్ధీజనుయినమమత్వమును యాపురూపుడైన
శ్రీకృష్ణుడు చేయవలయును. చూడు—

చ. జనకయనోపను దేవాయన జంత్రులై రెన్నియో వర్తమానోటికన్ ?
తనపునకుండి యథర్థమునఁ దాను పోయ్యుననుడుఁ బెక్కిరిన్ ?
తిమిమియ కందు లిద్దలని భేది శాస్త్రభిక్షన్ , దదర్శమై
తనకును గుడ్డమోగు నీటిమోము ? లోకముమోము మేమునన్ ?

మన—దేవీ! అది యాదైయగుడుగాఁ! అయినచో మమత్వగ్రాంతి యాదైయమై
మరలవది. కాబట్టి యీపంగతిని దేవిగారు దృఢముగా నిశఙ్కలమునకు నుంచుకొనవలయు.

క. నిరతాభ్యాస దృఢీకృత

పరిమిన్నే హోదానూతిని జనినగింతి నీ

మోమునుతాపాశం చే

చెరవున నేమియు నమలు విడిపిండుకొనన్.

సర—నత్సా! పదార్థములయొక్క యనిత్యతాభావము మమత్వవ్యవహారమునకు
ప్రభుకూపాదులు.

మ. చవలేదెబబబుకోట్లు నీకేటు మానసంసారతం దిందటో

జన్మమల్ తిచ్చములు తాత లాత్మధన్యులన్ నామల్ పిశ్చత్తు ద్దహన్ కే

వినునుట్లైట, సుహృత్తులెల్లఁబొడమిన్ విద్యుత్ప్రకాశాభవే

వనులందుం దలహానిహాని మదిగా భాస్వత్సుఖం బందుమా

మన—ధగవటి! నీక్షిప్తసాదమువలన నాత్మామోహము పోయినది. కాని

గీ. త్వన్ముఖకాంక్ష దీధితప్రధనమైదో

నిర్మలంపదేశామృత నిర్ధరమున

తాళితం బముక్త; జ్వల నాహ్వారిక చోకట

మలిపామయ్యెను శోకోన్మృ లలముకలన.

కాబట్టి ధగవటి! ఈవిడియారవిశోషిణిములు మామట కేవల మందుఁ గలదేమో
యూనతియు.

సర—నత్సా! దాని నీవఱకు మును బుపదేశించియే యున్నాడు.

గీ. బాణసాతంబు లేకయె ప్రభవమేంది

భీక గాన్త్రొమలై మర్మభేదులైన

గాఢకోకప్రచారసంఘాతిమొలకు

వరయంగ నచితయే పరమాపధంబు.

మన—ధగవటి! అదిసత్యమే. అయినచో జత్తమే దుశ్శావకమయినట్టి ఎట్లె

గీ. ఒక్కచింతనా మరలింప, నోలిమది

నదినీదింతోపరంపరతో కప్పివేయు;

బల్బులును నాశిఖులొద్దటటల మదక

యింపబడింబంబుఁగప్పి మాయరిమనస్సు.

సర—చిత్తమునీకూడ మున్నదే. అట్టిచోఁ జత్తము శోకాపహరణము.

శామిమః బ్రహ్మక పుట్టవలయును.

మన—భగవంతు! ఆకాంతవిషయమేదో ప్రసాదింపును.

సర—శత్రు—అది రక్షాస్వప్నమేనది. అయినను శత్రువులు కుపటిండుటలో
 తోషములేదు.

చ. స్థిరమతి నీలనీరధరదేహుని క్రీహరినొండె, గామసం

పాతపాతాళింక నరు నా పా నుండే దలంపు; లేనిచో,

నిరతిని ప్రేమవేళ వలనీటికొలంకును బోలె వాత్సుల

పృథము నిర్మలకమును బ్రహ్మముఁ జొన్ని భజంపు నిర్వృతిన్.

మక—(అశోచించి నిట్టూర్పుతో) సర్వవిధముల చేతను నేను దేవిగారి సేవ
రక్షింపఁబడినానను. (అవి పాదములనిచ్చఁబడుదునాఁడు.)

నర—పాతాన! నీ హృదయమిప్పటి కుపదేశకృమమయినది. కాబట్టి నీవుమఱి
యొకటిమాడ నుపదేశించెదను.

మ. జనమండో నుకుండో సఖుండో తనవ్రంజాలింప, ధీశూన్య లి
మృత శోకాగ్నిచడింపురెంతయు నుగ్మ లాగ్నిదుకొం చొక్కటన్;
కన సుసార మసారమును శవసౌఖ్యంబున గడిం బెంచుచున్
ఘనధీమంతుల కావిదొంగవయమే కల్గియ వైరాగ్యునన్.

[అప్పుడు వైరాగ్యుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

પ્ર ૨—(અભિનંદન)

మి. నవనీగోత్పల కోమలభగ్గనముకన్నన్ సూక్ష్మహాత్వముగ్న మా
నవదేహంబులపై విధాన్పడిటు నింక న్యూనమున్నన్, సదా
ప్రవదనాగ్రిబువిమల్రమాంసవిసర గాగ్రహకథధ్వాంక్షగ్న
ద్రవ్యకాన్దనములన్ మరలన్గను సాధ్యంబొన యెఱ్ఱరికిన్?

మ. తటిదాహాలము కల్మిచాలము ; రుహోద్ధ్యన్తే హము ద్దేహముల్ ;
 స్ఫుటసంభోగరసంబు లంకవిరగంబుల్ ; లోకముల్ శోకముల్ ;
 ఘటితాంధవప్రకాశము నన్యోనిధనముల్ ; వామ లింగసత్తీయ, ల
 క్కట! యద్భుతయ్య! జంతు రాత్మనిరతు ాక్షిపంశన్ జనుల్.

సర--వత్సా! ఇక వైగాయదు నీవగ్గఱువచ్చుచున్నాడు. ఈతని గౌర
వింతును.

మన—వాళ్ళకుండు ఆ రాక్షసాదా ?

వైరా—(నమీషముఁజూచి) అయ్యా! నేనుననుస్కారము చేయుచున్నాను.
మన—వత్సా! పుట్టగానే నీవునన్ను విడచిపోతివి; కన్నుఁజూగిరించుకొన్ను.
వైరా—(అలింగనము చేయుచున్నాఁడు.)

మన—పుత్రా! నిన్నుఁ బాదుటవలననే నాకోకావేశము ప్రకాశమయినది.

వైరా—తండ్రి! ఇక్కడ కోకావేశముకలనకాక మెక్కడనున్నది?

ఉ. దారినిబాంధు, లేటివరదక దయకాంక్షము, లాక సవంబున్

వారిదముల్. సముద్రమున నావిభులున్! నడిఁగూడిపాయు న

ట్లారయఁ దల్లిదండ్రులును నాత్మబాలున్ సఖులున్ సహోదరుల్

చేరుఁ బాముచుండు టిది సిగ్గము; ప్రాజ్ఞు లేడ కోకముల్?

మన—(అనంతముతో) బేర! నాకుయాయుఁడు చెప్పినదియథార్థకే-

చ. అనునయావనిల్ లలన, లాయని నావలసత్కుజప్రజం,

బలనవమల్లికాసురభిరానికందళయల్, తలంప ని

ర్మలముచివేక మార్చి తలమంటగు మన్మతికిన్పొడవదయ

పుల జలమట్లు మిథ్యలయఁ బొల్పటి నోఁచెనుఁ దొంటికన్ని యున్

సర—వత్సా! ఇదియంతయు సత్యమేయైనను గృహస్థుఁడ్రాశ్రమధన్యుడు
విడిచిను మౌనకాలమయిన నుండఁగూడదు. కాబట్టి నేఁడు మొదలుకొని నివృత్తి
దేవయ నీకు నహభర్తృచారణి కాఁగలదు.

మన—(లజ్జతో) దేవియాజ్ఞకు బద్ధుఁడను.

సర—శనువమనంకొనెను బయిన పుత్రులు నీకువచారములు చేయదురు;
యమనియమానులు మంత్రిలగుదురు; వివేకుఁడును నీయనుగ్రహమువలననే యాపవన
దేవివోడఁగూడ యారాజ్యముఖ మనుభవించునుగాక! మైత్రీ మొదలైననీతోఁ
బుట్టువులు నలువునును నీయనుగ్రహముకొనుట భగవతియైన విమలభక్తి దేవిచేతఁ బంపఁ
బడినారు. వారినిఁ బ్రసాదపూర్వకముగా నంగీకరింపుము.

మన—దేవి యాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. మీయాజ్ఞలన్నిఁటినిశరసావహించి
నాఁడను. (అవిభాగముతోఁ బాదప్రణామము చేయుచున్నాఁడు.)

సర—ఈయమనియమాననప్రాణాయామాదులును జరంజీవివైన నీచేనాద్య
పూర్వకముగాఁ జూడఁదగినవారు. వీరితోఁగూడి నీవుసామగ్నియ మధిష్ఠింపుము. నీవు
స్వాస్థ్యమును బొందినప్పుడు, జీవాత్ముఁడును దనప్రకృతిని బొందును.

మ. రవిబింబులు పయోధివీరులబలెన్, బ్రహ్మాంబోం దయ్య సం

భవనావాదులు జొంపి తోఁచు బ్రహ్మతన్ దృశ్యంగతిక నృగులన్

ప్రహేళిక చరిత్రము.

దివ్యుని పుత్రులకు లభించిన సీమంత సమయము గూర్చి, సాత్త్వికమున
రచింపబడిన బుద్ధివంతములైన, శాస్త్రజ్ఞులచేత, బహుళము.

కానియు, జ్ఞానము కలదిగా నున్నది. చేయబడిన మనము నదికి బోవుదము.
మన—దేవి సేవిచ్చియున్నామేమిదము.

[అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.]

మ స్తాం క ము.

[అప్పుడు కాంతి ప్రవేశించుచున్నది.]

కాంతి—అత్తీ! అకంఠముఁ దెలిపినదా?

వ. జ్ఞానమును పంచతంత్రమున గూర్చుకొని మోహముఁ దేడవ.

అందఱులచే విరక్తముఁ దెలిపినట్లును, ప్రకాశము నొందఁగా,

మదిగను క్షేత్రమునకును పాటుపడఁచే బుద్ధులందు సెక్కుటన్.

గతులని తత్త్వబోధమునఁ గాంతియొనర్చెడు సెల్లయ్యవడున్.

కాంతి—సీమంతసమయముగా నుపనిషద్దేవి ననునందుచి నాసమస్తభూతమునకు దీసికొనిరమ్ము.

అని వివేకమునా రాజు గాని నాతో సేవిచ్చినాడు. (మాచి) ఇదిగోతనలోఁదా నేదో

సంతోషముతో నాలోచించుకొనెడు నాతోల్లి యీవంకనే నడుచున్నది.

[అంతట శ్రీధర్ ప్రవేశించుచున్నది.]

శ్రీధర్—ఓహో! రాజుల మోక్షమును బొందఁగాఁజూచి యిప్పుడుగదా
చిరకాలమునకు నాకన్న లమృతరసపూర్ణము లయినవి.

గీ. కలిగె భుజిగ్రహము రాజులమునందుఁ

బూజ్యులైరి శమాదిసమృద్ధులైరి ?

జీవులైన పశులై నేవచేయ,

నెనఁగుచున్నారె సర్వలోకేశ్వరుండు.

కాంతి—(చేతనతో) అమ్మా! సీమంతమునకు రేమియూలోచించుచున్నావు!

శ్రీధర్—దీడ్డా! రాజుల మోక్షమును బొందఁగా జూచి చిరకాలమునకును
తుగదా నాకన్న లమృతరసపూర్ణము లయినవి.

గీ. కలిగె భువిగ్రహము రాజులమునందుఁ
బూజ్యులై శిమదినత్పురుషులై ;
జీవులైన పశులై నేలచేయ,
నెప్పుడు యిన్నాడు సర్వలోకేశ్వరుండు.

(అని మరల పఠించుచున్నది.)

కాంతి—ఇప్పుడు మనస్సు విషయమున స్వామియైన పురుషుని ప్రకర్తవస్తువునని!

శ్రీధ—వస్తువిషయమునను నిగ్రహిణి విషయమునను నెల్లప్పుడవలయునో యుట్టున్నది.

కాంతి—అట్లున్న, స్వామియే సామ్రాజ్యము నలంకరించునా యేమి ?

శ్రీధ—దానికి సందేహమేమి ? అత్యాహుంధానము చేసినయెడల, స్వామియే స్వారాట్టును సమ్రాట్టును నగును.

కాంతి—ఇంక జీవేశ్వరునకు మామయక దెట్టియనుగ్రహము గలదు

శ్రీధ—నిగ్రహమని చెప్పవలెను. అటుగ్రహమెట్లుకలదును? పురుషుడొప్పుడు భూవర్ధనభూత యయినయోమాను స్వభావ గ్రహవర్ధనలని నిలఁచుచున్నాఁడు.

కాంతి—అట్లయినపక్షమున, రాజులముయొక్క స్థితి యిప్పుడెట్లున్నది ?

శ్రీధ—వినుము. పురుషునకు—

కా. నిత్యానిత్యవిమర్శ యుద్ధసతి ; సర్వభుండు వైరాగ్యుఁడౌ దా

త్యాగ్యంశాగ్రహితులౌ యమాదులు ; సహాయాప్తుత్తమాద్యుత్తమతౌ !

మైత్ర్యాదు ల్పరిచారికలౌ ; సహచరీమత్తల్లి మాతృదేవు ; దు

ష్టాత్మ్య లామహనుత్వముఖ్యిరిపు లుచ్చేద్య ల్బలాత్కారతకౌ.

కాంతి—పాతే ధన్యునియెడల స్వామి కట్టి పీఠికలడు ?

శ్రీధ—ప్రతీ ! వైరాగ్యసన్నికర్ష మయినది మొదలుకొని స్వామియహంకార ఫలభోగములయందు నితాంతమును వింసుడయియే యున్నాఁడు. అందుచేతనే యుత్తరము

గీ. నతకహేతునా పాపంబునకును పోలే,

నత్యగ మని పుణ్యఫలంబునకును వెలదు ;

కుఢవిస్మయతమ జేయునుకృతకర్మ

మునకు నెట్టులో తా నియ్యకొనుచు నుండు.

ఇట్లు స్వామి యాత్మైకనిష్ఠుడయి యుండుట కనిపెట్టి ధర్మము తాను గృతకృత్యుడయినట్లెందుకని తనకుఁబానే తనవ్యాపార్థమును పవలుకొన్నవాడయ్యెను.

కాంతి—అప్పుడు యోగవిష్ణులను తెంటఁగొని మహామోహం దద్దరిత్యఁ జయ్యెనే, వారిన్యంత్రంతు మేమి ?

శ్రీధ—పుత్రీ ! అట్టిమరనర్థమ బొందినవాడయ్యెను మహామోహాతమఁడు స్వామి మోసపుచ్చుటకయి నుకొనులి యనువిద్యతోడఁగూడ యోగవిష్ణులను జంపెను. స్వామి పోయియఁగఁ దగులుకొన్నయెడల, వివేకం దుపనిషచ్చింతనైనను తేయకుండునని వానియభిప్రాయము.

కాంతి—ఔరా ! తరువాత ! తరువాత !

శ్రీధ—తరువాత వారురొయి స్వామినికొమ్మె ప్రశాలికవిద్యను జూపిరి. వారొకయత్తాత్మకృత్యరూపమును జూపి నప్రభుమముతో నట్లుగిరి. ఓస్వామి !

చ. అచిరముగా నిలింతు విను నిబ్రహ్మక శతయోజవర్షశుల్ !

శ్రుతియుదేయు మున్విసవిభారతి విరపురాణ గాథలన్ !

తవనయినప్పు శుద్ధపదరమ్యత సేవ్యను గావ్యకాస్తమల్ !

భువరగతిం జరించును జగంబుల ; మేరుమణిస్థలుల్లనున్.

అతఁడు మహానుభవవిద్యచేత గల్పింపఁబడిన ప్రదేశమును జేరఁగా, స్థానాభిమానదేశత లాశఘట్టునట్లుగా నిట్లునిరి:—అయ్యా ! ఇందుఁగూరుదుండుము ; ఇక్కడజననమరణములు లేవు ! ఈప్రదేశము సహజసుందర మయినది? వివిధవిలాసవేషలవాణ్యతతులను బుణ్యమమును మంగళార్థవృగ్రహాబలును బ్రహ్మయత్తచతురలును నగువిద్యాధరకాంతలు వీరె నీయొద్దనున్నారు. కాబట్టి యిటురమ్మ.

గీ. కనఁ సేకలింఘలములు కలుగునమల,

ఘనజనునలు వశోరురొ కమలమౌఖుల,

మరకతదళస్యమవసారిఁ, బొరయఁ మీపు

పుణ్యసముపార్జితాభిలభోగములను.

కాంతి—అటుపిమ్మట ?

శ్రీధ—పుత్రీ ! అమాటలువిని మాయ యిది జ్ఞాన్యుమయినదని చెప్పెను; మనస్సునుమోదించెను. సంకల్పఁడును భ్రోత్సాహపఱచెను. స్వామి యంగీకారమార్గమును బొందినవానివలె నుండెను.

కాంతి—(భేదముతో) అయ్యో ! స్వామి మరలనఁసారవాగురతోఁ దగులుకొనుచున్నాఁడు.

శ్రీధ—లేదు. లేదు.

కాంతి—ఆవల నేమిజరిగినది ?

శ్రద్ధ—అప్పుడు పార్వతియైన తనకుడు వారినందఱని గొర్రావలెనా ను
యితలోడనుడయి చూచి, స్వామినిగూర్చి యిట్లనియె:—“ఓస్వామి ! విషయా
మిషగాసాధిలాఘులును సభాప్రతారణపూర్వ బనులును నైన నీరిట్లు నిన్నుమరల దున్న
పా విషయాగ్నిజ్వాలలయందుఁ బడఁద్రోయఁదండఁగాఁ దెలిసికోలేకున్నాఁడని ?

క. భవసాగరముం దాటఁగ

నవలీలం బ్రాప్త మైయలయోగతరిన్

దవుల విడవాడి వెన నివు

డవగావూన మేల చేసె దంగారనదిన్ ?

కాంతి—అటుతరువాత !

శ్రద్ధ—అప్పుడాతనిమాటవిని, భవయసుఖములకు నమస్కారమనిపలికి, పురు
షుడు ఒడుమతిని దిరస్కారము చేసెను.

కాంతి—మేలు ! మేలు ! నీవిప్పుడెక్కడకు బయలుదేరినావు ?

శ్రద్ధ—“నేను వివేకుఁ జూపఁగోరుదున్నాను. కాబట్టి నీవాతనిని తీసు
ముగాఁ గొనిరమ్మి.” అని స్వామి నాకాజ్ఞయిచ్చెను. కాబట్టి నీవిప్పుడు మహారా
జా నన్నిధికి బయలుదేరినాను.

కాంతి—నాకును మహారాజాగా రుపనివ్వజేవిని దీసికొనిరమ్మని యాజ్ఞయిచ్చి
వారు. బౌఁగాక ! మనము స్వామినియోగమును నెఱవేర్చెము.

(అని రుద్రులను నిక్రమించుచున్నారు.)

ఇది ప్రవేశకము.

[అప్పుడు పురుషుడు స్రవేందుచున్నాఁడు.]

పురు—(అలోచించి హృముతో) ఓహో ! ఏమి యావిష్కృతి జేవిమాతాత్మ్య
ము ; ఆమెయనగ్రహముచేత నేన—

పు. నడిఁగ్లెక్కోయ్య లగ్నికమించి, మమతావర్తంబులన్ దాటితిన్ ;

గడకున్ మిత్రకళత్రబంధుమకరగ్రాహంబులం దోలితిన్ ?

జడఁగా నార్చితఁ గొగ్గిధబాడబళిన్ ; దృష్టాంతల్ కెఱితిన్ ;

గడు సంసారసముద్రతీర మిపు డెఁ గంటిన్ సమీరింపఁగన్.

[అంతట మపనివ్వజేవియు కాంతియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

ఉప—సఖి ! అట్లు నిర్దయుడయి యుండినభర యొక్క-ముఖమును నేనెటు

చూడగలను ? అతనిచేతనేను తరకాలము పరధారవలె విడిచిపెట్టబడి యేకాకిని నయి యుంటిని.

కాంతి—దేవీ ! ఆవిధముగా నాపదలపాలయినభర్తగారి నేలనిందించెదవు ?

ఉప—సఖీ ! ఇట్లుచెప్పెను నీ వప్పటివాకవ్వచిశను జూడలేదు వినుము—

చ. అట్ట ! వివేకుఁ డట్లు విధియత్నమునకు నను దన్వోనర్హులన్,

నకలఖలున్ కుబుద్ధిమెయి నవ దమనాసిగఁజేయ నీడ్యుఁగా

శకలములై మణున్సెదల జంకిచెడెం గరకంకదానకుల్ ;

ప్రకట శోమణులొనఁగ లాగుటచేఁ దెగఁ గేశపాశముల్.

కాంతి—సఖీ ! ఇది యంతయు నామహామోహుని దుర్విఘ్నసిగియు. ఇంగుభర్తగారి యపరాధ మేదియు లేదు. వానిచేతనే మనస్సు కామాదుల ద్వారమున మోహాపెట్టబడుటచే వివేకుఁడు నిన్నుండి దూరము చేయఁబడినాఁడు. ఇట్లు వివక్షుఁడయిన నిజవల్లభునిసమయము ప్రకీర్తింది యుండుట కులస్త్రీలకు నైసర్గికశీలము కాబట్టి నీవువచ్చి దర్శనముచేతను బ్రయాసముచేతను భర్తను సంభావింపుము. ఇప్పుడు శత్రులు హతముచేయఁబడినారు. నీవు సారథములు సంతూర్ణములయినవి.

ఉప—సఖీ ! నేనెప్పుడిది వచ్చినప్పుడు నాకూతులైనగీతాదేవి రహస్యముగా “స్వామియైన పురుషుఁడును భర్తయు నిన్నుడిగినప్రశ్నలు కుత్రములు చెప్పి నీవు వారిని సంభావింపవలయును ; తమూలమునఁ బ్రబోధోత్పత్తి కాగలదు.” అనిచెప్పినది. నేనెట్లు గురుజనులముందు ప్రాగల్భ్యమును జూపగలను ?

కాంతి—దేవీ ! భగవతియైన గీతాదేవియొక్క యావాక్యమునకు విచారింపఁబనిలేను. ఈయగ్రము నేభగవతియైనవిష్ణు భక్తిదేవి వివేకస్వామితోడఁ జెప్పినది. కాబట్టి విద్విభర్తను, ఆదిపురుషుని, నీవర్చనముచేత సన్మానింపుము.

ఉప—వీర్యపతి చెప్పినట్లు చేసెదను. (అని ముందుకు నడుచుచున్నది.)

[అప్పుడు వివేకమహారాజును శ్రీధరయుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

వివే—ఓవత్సా! శ్రద్ధా! కాంతి నాప్రియురాలైనయెవనిషత్కాంతనుజూడునా?

శ్రద్ధ—దేవా ! మీయాజ్ఞను దలఁచాల్సిపోయినకాంతి యామె నెట్లు చూడకుండును ?

వివే—ఎక్కడఁజూరును ?

శ్రీధ—దేవా ! మందరపర్వతమునందు మధుసూదనాలయములో నామెతర్కవిద్యాభయముచేతగీతాదేవిమఱుగు చొచ్చియున్నదనియావలకేవిష్ణు భక్తిదేవిచెప్పినది

వివే—తర్కవిద్యల కేల భయపడవలెను ?

శ్రీధ—దేవా ! ఈసంగతి మీకామెయే వివరముగాఁ జెప్పగలదు. కాబట్టి దేవరవారు విచ్చేయుఁడు, ఇదే పురుషుఁడు మీయాగమమునే తలఁచుకొనుచు నొంటిగా నున్నవాఁడు.

వివే—(చేరువకుఁబోయి) స్వామీ ! అభివాదము చేయుచున్నాను.

పురు—వత్సా ! ఈశిష్టాచారము స్రవణవిరుద్ధమయినది. జ్ఞానకృద్దండవైవస్వతి వాసుదేవతదానముచేత విశ్వభూషణమును బొందితివి స్థాన—

నీ. మున్ను ధర్మమార్గము తప్పి భూమిసురులు

తనయులను వేడుకొని రల్లదారి చూప ;

శిష్యులకు వారిజ్ఞానముచే గ్రహించి,

గురులు 'గురులార ! విను'డని పిలిచి ననిరి.

కాబట్టి నీవును మాయెడలఁ విశ్వత్వముచేత వర్తింపవలయును. ఆనియధర్మము

కాంతి—దేవీ ! ఇదే వివేకుతోడఁ బురుషుఁడొంటిగా నున్నాఁడు. సన్నిధికిఁ బోవ్మా.

ఉప—(సమీపమునకుఁ బోవుచున్నది.)

కాంతి—స్వామీ ! ఉపనిషద్దేవి యిదిగో మీపాదపంపనము చేయవచ్చియున్నది

పురు—అట్లుకాదు. అట్లుకాదు. తత్త్వానబోధోదయముచేత నీమెయే నాకు మాత. కాబట్టి నేనే యీపాద పంపనంపవలెను. అంతేకాక,

క. జనశ్రీ దేవికిఁ గలది

నమ్రహాయుఁ జూపుటందునంతరమెంత ;

జనని భవబంధములఁ గడం

తెఱచుచు ; బంధముల దేవి విడిపిండుఁగనున్.

ఉప—(వివేకుఁ జూచి నమస్కరించి దూరముగాఁ గూరుచున్నది.)

పురు—అమ్మా ! నీవంతవఱకును దినము లెట్లుగడపితివో చెప్పుము.

ఉప—స్వామీ !

ఉ. పుచ్చితిఁ బెక్కునాళ్ళు ఘనమూర్ఖులతోడను నేమతంబులన్,

రక్షుల, కూశ్యదేవభవనంబుల, శృద్ధవనఃస్రవంగతిన్.

పురు—మఱి వారు నీచేతఁ రత్నమునేమైనఁ జెలిసికొన్నారా ?

ఉప—లేదు. లేదు. వారు—

మచ్చిక బ్రాహ్మణాంగనలమాటలకట్లు గ్రహింపకర్థమున్,

తెచ్చర నన్నుమత్తులకు నేర్చుచు నొప్పు రహర్థకల్పనల్.

మితము విడిచి మాయార్థకాననము నవలంబించి దిగంబరత్రయము ధరింపుము.

బుద్ధా—ఓరిపాపుఁడా! నీవుపాడగుటయేకాక అంతకులగునాడఁ బాడుచేయి
కాచుచున్నావా?

క. పావనసత్స్వరోత్త్రయము

భావింప ననింద్య మద్ది కర్ణించి వెనక్

నీవలెను వికాశత్యము

నీవసుధను లోనింద్య మెవ్వఁడు కోరున్?

మీయర్హతమతధర్మ మెవ్వఁ డవలంబించును?

దిగం—గ) జానత్తుత్రవారచం దనూత్వోపరాగఘక్తిరాహుపరమాధ్యక్షానంపాద
కాస్త్రముచేతనే భగవంతుఁడయిన మాయానునివర్తజ్ఞత్యమునిరూపితమైనది.

బుద్ధా—(నవ్వి) అవాదిసిద్ధమయిన జ్యోతికాస్త్రమువలని యింద్రియాగోచర
జ్ఞానముచేత మోసపోయి నీవీయతికష్టప్రతము నాశ్రయించుచున్నావు.

చ. పరిమితమైన దేహమునఁ బాయక లోపఁనుండు జీవుఁడే

సరణి నెఱుంగ నేరుచు నసంగతిమై భువనశ్రయంబొగిన్?

కరము జ్వలించుచున్న, ఘటగర్భమునందిడినట్టిదీప మే

కరణినిజాపమోపు గృహగర్భమునఁ గలవస్తుసంతతిన్?

కాబట్టి లోకవ్యయవిరుద్ధమయిన యార్హతమతమునకంటె బుద్ధమతమే శ్రేష్ఠమయినది
గాను, కేవలసుఖావహమయినదిగాను, మిక్కిలి రమణీయమయినదిగాను, నాదృష్టిక
గోచరమగుచున్నది.

కాంతి—సభీ! మనము మఱియొక చోటికిఁ బోవుదము.

కరుణ—అలాగుననే చేయుదము. (అని యుందుకు నడుచుచున్నారు.)

కాంతి—(ముందువంకఁజూచి) మనయుం డున్నయీపురుషుఁడు సోమసిద్ధాం
తుఁడు. కానిమట్టి మనముకొండకుఁగూడఁ బోవుదము.

[అప్పుడు కాపాలికరూపధారియయిన సోమసిద్ధాంతుఁడు

[ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

సోమ—(ముందుకు నడిచి)

మ. సముదారోగ్రనరాధిమాలికలు భరావలోగా, క్మేళానంబెచి

శ్రమవాసస్థలిగాఁగ భోజనపుబాత్రల్ పుట్టెలై యొప్పు, ను

త్తమకొనగాంజునుద్ధవృష్టిమెఱు సేదర్పింతు నన్యోన్యభి

న్నములీలాకము, లీతుకంటె నవిభిన్నుంబులొగదా యంచెదన్.

దిగం... ఓహో! ఈపురుషుడుకాపాలికవ్రతమును భరించుచున్నాడే, ఈత
జనినాడ నొకప్రక్క యడిగెదను. (సమాపించి) ఓరీ! కాపాలికా! నరాస్థికపాల
ధారీ! నీధర్మ మెటువంటిది? నీమోక్ష మెటువంటిది?

సోమ—ఓరీ! తుపణకా! ఇప్పుడు నాధర్మమును శ్రద్ధతోవినుము.

కా. మస్తిష్కాక్ష వసాభిఘోరితమహామాంసంబు వేల్చున్ శిఖిన్;

శస్త్రబ్రహ్మకపాలపూరితసురన్ సదృశి నేవింపుదున్;

బ్రహ్మత్యగ్నికృత్తకంఠవిగళద్రక్షోగ్రధారాతలిక్

మాస్తద్యంద్యకృశోపహర మిడి నేనర్చింపు నాధైరవున్.

బుద్ధా—(చెవులుమూసుకొని) కటకటా! ఈదర్మవర్యమహాదూణముకదా!

దిగం—అర్హత! అర్హత! ఘోరపాపకారియెవ్వడో యీబుద్ధిహీనుని
తంచించెను.

సోమ—(కోపముతో) ఓరీ! పాపాత్మా! పాపండాధమా! బోడి! వండాలా.
కోల్లుంఛకా! చతుర్థ భువనోత్పత్తి స్థితిప్రళయ ప్రవర్తకుండును వేదాంతసిద్ధాంత
ప్రసిద్ధప్రభావుండును భగవంతుండునుగు భవానీవల్ల భుండు వంచకుడూరా? ఆయన
ధర్మమహిమను నేనిప్పుడు కనబఱచెదను.

చ. హరియద్రాబ్జభవాది నిర్జరసమాహంబెల్ల రావించెదన్;

నరిగా మింటజరించు తారకలనంచారంబు నేనిలెదన్;

బుర్రలైదులతోడ నిమ్మహి పయఃపూర్ణంబుగావించి యా

వరతోయంబును ద్రావెదన్ కుణములూ భాండంబుల స్వర్వమున్.

దిగం—ఓరీ! కాపాలికా! నేనిందుచేతనే నిన్నెవ్వడో యైంద్రజాలికుడు
కూయలుచూపి మోసముచేసెనని చెప్పియున్నాను.

సోమ—ఓరిపాపీ! పరమేశ్వరుడైంద్రజాలికుడని యాంకను నాక్షేపించు
చున్నావా? వీనియన్వయము కోపోద్రేకము కలిగించుచున్నది. (కత్తియొరసుండితీసి)

ఉ. ఈనిశితోగ్రఖడ్గవినికృత్తధవద్దళ నానిశోఽచ్చలత్

ఫేరిలబుద్ధుదాఘాయతభిక్రకోణితఘోరిధారలన్

నేనిదే తృప్తి చేసెద వినిశ్చలభక్తిని దుర్గ కిత్తు క్రీ

దానినదోల్లసద్దమరుధాంకరజాగతభూతవర్షకున్

(అని కత్తి పైకెత్తుచున్నాడు.)

దిగం—(భయముతో) ఓహహా! భూవా! అహింస పరమధర్మముచూచు. (అని
బుద్ధాగముని ముటుంగు చొచ్చుచున్నాడు.)

బుద్ధా—(సోమసిద్ధాంతుని వారింతుడు) ఓమహానుభావా! విమోచార్థముగాఁ జరపఁబడినయీవాక్కులకామునుబట్టి యీతాపసుని గొట్టుట యొక్కముకాదు.

సోమ—(భద్రము నెరలలో నేయుచున్నాడు.)

దిగం—(హాటినొంది) ఓమహానుభావా! ఇప్పుడు మీకుదృఢిల్లిన ఘోరరోగము కాంతిపొందినపక్షమున, నేను మిమ్ముఁగొన్నిప్రశ్న లడుగఁదలంచి యున్నాను.

సోమ—అడుగు. అడుగు.

దిగం—మీయుత్తమధర్మమును నేను విన్నాఁడను. ఇంక మీమోక్షమెట్టిదో చెప్పుడు.

సోమ—వినుము—

మ. తమి నేరేన్ విషయానుభోగములచేఁ దక్కన్ సుఖింబందిరే?

యమలానందవిమూఢజీవదళయే యామోక్షమోనేని, ధీ

భ్రమిలే కెవ్వఁడు కోరి వేడుకొనుఁ దత్పాపాణము క్తిం గనన్?

ప్రమదానీన్ సతీగాఁగఁ దన్ను శివుఁగా భావించి యాలింగనం

బమరం జేసి సుఖింప ము క్తియగునం చాకర్వుఁడాడెంజుమి.

కాంతి—పాపము కాంతిలునుగాక! పాపము కాంతిలునుగాక! భగవంతుఁడ యినభవానీపతి యిటువంటిశాస్త్రమునకుఁ దా నెప్పుడయినను గర్తయగునా? ఇది యెవ్వ రోడురాత్ములు కల్పించిరి.

బుద్ధా—ఓమహానుభావా! రాగరహితులు కానివారికి ముక్తికలుగునన్నయీ మాట యాదరణీయము కాదు.

దిగం—ఓయీ! కాపాలికా! నీకుఁ గోపమురానిపక్షమున నేనుక్కడూట చెప్పెదను. రాగయుక్తఁడయిన జేహధారి ముక్తఁడగుననుట వేదవిరుద్ధము.

సోమ—(తనలో)అయ్యో! వీరిమనస్సులు శ్రద్ధారాహిత్యముచేతఁ జెడియన్నవి. కానిమ్ము. (తెరవంకఁజూచి ప్రకాశముగా) ఓశ్రద్ధా! ఇటురమ్ము.

[అప్పుడు కాపాలినిరూప భారిణియైన శ్రద్ధ ప్రవేశించుచున్నది.]

కరుణ—సఖీ! చూడు. రజస్సుయొక్కకూతురైన యీశ్రద్ధనుజూడు. ఈమె—

హం విరిసిననల్లగల్వలను వీరకయడంచువిలోల నేత్రముల్,

నరవిమలాశ్చిన్మితకనత్కమునీ యవిభూషణానకుల్,

గురుజఘన స్థనాతిభరకుంతితకోమల మందయానముల్,

సురుచిర పూర్ణ చంద్రనిభసుందరవక్త్రము నుప్ప నొప్పెడున

(శ్రద్ధ—(ముందుకువచ్చి) ఇదిగోవచ్చినదానను. స్వామీ! ఏమియాశ్చ!)

సోమ—ప్రియురాలా! దుఃఖిమానియైన యాభిక్షం ముందుగా గాఢిలందు కొమ్ము.

శ్రద్ధ—(బుద్ధాగమని నానింగనము చేసికొనుచున్నది.)

బుద్ధా—(సంతోషముతో నానింగనము చేసికొని యొడలు గగుర్పొడుచుగా జనాంతికముగా) ఓహో! ఏమి యీ కాపాలినిసుఖస్వర్గ!

ఈ భండతరానుకాగమునఁ జన్నులు పాణుల నెత్తి పల్లవరన్
రండలఁ గాఢిలించితి భువస్తవభారలఁ జొల్లి; యెందు నీ
చండితుచోపగూహభవసౌఖ్యముతో పరిశాసనంబు నే
దండిగ నూలుసాల్లు శపథంబులు చేసెద బుద్ధుతోడుగన్.

ఓహో! కాపాలికచరిత మెంతపుణ్య ప్రదముగానది! ఓహో! సోమసిద్ధాంత మెంత
శ్లాఘ్యమయినది! ఈభర్తృసౌశ్చర్యకరమయినది. ఓమహామహావా స్వర్పవిధములచేతను
నేను బుద్ధానకాపనమును విడిచి నీపరమేశ్వరసిద్ధాంతమునందుఁ బ్రవేశించెదను.
ఇప్పుడు నీవాదావ్యుడవు; నేను శిష్యుడను. కాబట్టి నన్నిప్పుడే పారమేశ్వరదీక్ష
యందుఁ బ్రవేశపెట్టుము.

దిగం—ఓరీ! భిక్షుకా! నీవు కాపాలినిస్వర్గముచేత మయిలపడినాడవు.
కాబట్టిదూరిముగానుండుము.

బుద్ధా—ఓగొపాత్యా! కాపాలినియొక్క పరిగంధణ మహోత్సవముఁ గానక
నేనింతవఱకును వంచుకుండనయినది.

సోమ—ఓప్రియురాలా! నీవిప్పు డీక్షపడునిగాడ నానింగనము చేసికొమ్ము.

శ్రద్ధ—(దిగంబరసిద్ధాంతునిఁ గాఢిలించుకొనుచున్నది.)

దిగం—(గగుర్పొట్టుతో) ఓహో! అర్హత! అర్హత! ఓహో! ఏమి యీ
కాపాలినిసుఖస్వర్గము! ఓసుందరీ! నీవింకొక సారి నన్ను పారలఁ గాఢిటఁజేయుము.
(తనలా) జౌరా! నే నిప్పుడు మహత్తర మయిన యొక యింద్రియవికారమునకు
లోబడినాడను! ఇక నేమి యుపాయము? ఇప్పుడేదియుక్తము? కానిమ్ము. ఇప్పుడే
నెమిలిడింపుము కప్పుకొనెదను. (అని యట్లు చేయుచున్నాడు.)

క. ఓశీవసునస్తని! ఓ

కాపాలిని! భితమానికమనీయాహీ!

మాపటి కీవు రమించిన,

నాపయః శేయగల్గెదది యాశ్రావణిచేన్!

ఓహో! కాపాలికకాన్తు మొక్కటిమే భోగమోక్షసాధనము! ఓయూచార్యానే!

నిప్పుడు నీదాసుడ నయినాడను. నన్ను గూడ ప్రేమతోత్తరవాసు కాననమునందు దీక్షితుని జేయుము.

సోమ—మారుదుండును.

ఇంద్రు—(కూరుచున్నాడు.)

సోమ—(పాత్రయు చెతబట్టుకొని ధ్యానము సభినయించుచున్నాడు.)

శ్రద్ధ—ఓడవా! ఈపాత్రము సురాపూరితమయినది.

సోమ—(చూచితానుగొంతతొగి మిగిలినదానిని బుద్ధాగను దిగంబర సిద్ధార్థుల కిచ్చుచున్నాడు.)

క. ఇదిపొసిన మిది యగునని

బిది యగునని గూడధమిది యాశ్వనిభుజితం

బిది భవపాశచ్ఛేదక

మిది యాస్వాదింపుఁ డిపుడు శ్రీశ్రీగవిరళ.

ఇంద్రు—(అలాచించుకొనుచున్నాడు.)

దిగం—చూకార్చ తకాననగునుబట్టి మద్యపానము కూడదు.

బుద్ధా—కాపాలికఁ డెంగిలిచేసిన కల్లు వేన్నెట్లు త్రాగఁగలను.

సోమ—(అలాచించి జనాంతికముగా) ఓశ్రద్ధా! నీవాలోచించుచున్నా వేమికి పశుశ్వ నిప్పుడును వీరిని విడువలేదు. నావదన సంస్కదోషమువలన నుర యాపాత్ర మయినదని వీరెంచుకొనుచున్నాగు. కాబట్టి, ఓపూజ్యురాలా! నీవక్త్రాగ్రముచేత దీనిని శుద్ధిచేసి వీరికిమ్ము. స్త్రీలనోయి సదా శుచియని తైత్తిరీలు సహితము చెప్పుచున్నారు.

శ్రద్ధ—దేవరవారాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని పానపాత్రము పుచ్చుకొని తాను గొంతతొగి మిగిలినదానిని వారిదాపునఁ బెట్టుచున్నది.)

బుద్ధా—ఇది మహాప్రసాదము. అనిపానపాత్రమందుకొని త్రాగుచున్నాడు.

అహ! ఏమి యీసురయొక్క సువాసన!

చ. సకియలపాత్రునన్ వెనుకఁ జక్కఁగ నెన్నియొసార్లు కొలవే

వశుశసవాసనా మధురవారసతీవదనాసనంబు? ని

య్యకలుషసుందరీముఖమహానవ మానసుగాఁ రేవతర్,

చక్రటసుధారసంబుపయి వాంఛ యొనర్తురె డీనిఁ గ్రోలినన్?

దిగం—ఓకీ! భిక్షుకా! అంతయు నీవే త్రాగకు. కాపాలిని వదవోచ్చిష్టఁ

మంభున యీమద్యమును నామగ్నూడఁ గొంతయిమ్ము.

బుద్ధా—(పానపాలి)ము దిగంబర సిద్ధాంతుని ముందుంచుచున్నాడు.)

దిగం—(తాగి) ఓహో! ఏమి యీమద్యముయొక్క మాధుర్యము! ఏమి రుచి! ఏమి గంధము! ఏమి సరిమిశ్రము! అర్హదనశాసనములోఁబడి చిరకాల మిటువంటి సురారసములేక మోసపోతిని. ఓభిక్షం! నా శరంగములు తిరుగుచున్నవి. నేను కదలింపచేయును.

బుద్ధా—అటుచేయుము. (ఇద్దఱును బరుచున్నారు.)

సోమ—ఓహియురాలా! మనకిప్పుడు వెలలేక యిద్దఱుదాసులు లభించినారు. కాబట్టి మనము సృత్యము చేయుదము. (ఇద్దఱు సృత్యముచేయుచున్నారు.)

దిగం—ఓభిక్షం! ఈ కాపాలికుడు—కాదు కాదు—ఈయాచార్యుడు కాపాలికునితోఁగూడ మంగళసృత్యము చేయుచున్నాడు. కాబట్టి వీరితో మనము కూడ సృత్యముచేయుదము.

బుద్ధా—అలాగుననే చేయుదము. (అని మదముచేతసోలుచు సృత్యముచేయుచున్నారు.)

దిగం—క. “ ఓవీనఘనస్తని! ఓ
కాపాలిని! భీతహాణికమనీయాక్షీ!
మాపటి కీవు రమించిన,
నాపయిఁ జేయఁగలదేది యాశానకిచేన్ ? ”

(అని పాడుచున్నాడు.)

బుద్ధా—అచార్యా! ఈశాస్త్రముమత్యద్భుతమయినది! ఇక్కడఁగట్టపడనక్కఱు. లేకయే యభిమతార్థసిద్ధులు సంపాద్యములగుచున్నవి.

సోమ—ఇది యెంత యాశ్చర్యము! చూడు—

మ. తపియంబొందు రిప్పితార్థ విషయత్యాగంబు లేకీమతం
బున మోక్షప్రియు లప్పసిద్ధులఁ గరంబున్; యోగవిఘ్నంబులై
యునికిం బ్రాక్యతమంత్రసిద్ధులను హోయచ్చాటనాకషణా
హసవిత్తో భణమారణాదులఁ దృణంబులైతు రత్యంతమున్.

దిగం—ఓయీ! కాపాలికా! (అలోచించి) ఓనియాచార్యా! ఓరాజబాంధవా!

(అని తూలుదుఁ దిరుగుచున్నాడు.)

బుద్ధా—మున్నులవాటుపడినవాడగుటచేత నీతపస్వి మధుపానాధిక్యమువలన మిక్కిలి మత్తెక్కియున్నాడు. కాబట్టి యిప్పుడితనిమత్తు పోవుపని చేయవలెను.

సోమ—అలాగుననే చేయుదము. (అనితపనోట్టిలోనితమ్మినిగంబరసిద్ధాంతుని

సోటలోఁ బెట్టుదున్నాఁడు.)

దిగం—(స్వస్థుడయి) ఓయాచార్య! నిన్నొక్కటి యిదిగవను శిశిస్థుడు
నుర నాక షిఁకంబుటయందున్న శక్తి స్త్రీపురుషుల నాక షిఁకంబుటలోఁ గూడఁగలదా ?
సోమ—ఇది యేమిగొప్పయని యడుగుదున్నావు? చూడు—

మ. వరవిద్యాధర కాంతలన్! నుగసతీనారంబు, నాగేంద్ర సుం
దరులన్, యక్షవిలాసినియల, కుద్వాంఛానుసారంబుగా
మరి యెవ్వరిలైన, ముజ్జగమున్ మధ్యోపవేశంబులు
దుర్గ-రవిద్యాబల గౌరవంబున సమాక షిఁకంపఁగాఁ జాలుదున్.

దిగం—ఓయీ! నునగుందరమును మహామోహుని కింకరుల మని యిప్పుడు
నేను గణితముచేతఁ దెలిసికొన్నాఁడను.

ఇంద్రు—నీవు నిలిసికొన్న కంఠయు సత్యమే.

దిగం—అట్లయిన యెవల మనమిప్పుడు రాజకార్యమొకటియాలోచింపవలెను.
సోమ—అది యేది?

దిగం—సత్త్వప్రతిష్ఠైన శ్రద్ధను రాజుగారి యాజ్ఞాప్రకారముగా మనము పట్టి
తేవలెను.

సోమ—అలొత్తుమాఁడు రెక్కడనున్నదో నానఁ జెప్పుము. నేను వెంటనే
దానిని నావిద్యాలయముచేత నాక షిఁకరించి తెప్పించెదను.

దిగం—నేనెప్పుడు రెక్కచేసి నీకుఁజూపెదను. (అని బలపము పుచ్చుకొని
భూమిమీఁద స్థానములుచేసి గణించుచున్నాఁడు.)

కాంతి—సఖీ! ఇప్పుడుహతాశులయినవీరిమాటలు మాతల్లినిగూర్చినవైకట్టు వినఁ
బడుచున్నవి. మనము సావధానముగా విందము.

కరుణ—సఖీ! ఆలాగుననే చేయదము. (అని యింద్రుని నాలకించుచున్నాడు.)

దిగం—గీ. జలముకను లేదు; లే దెందు స్థలమునందు!

శైలములలేదు; లేదు పాతాళమందు;

శ్రద్ధ యయ్యది హరిభక్తి సహితముగుమ

నున్న దివుడు మహాత్ములయుల్లములను.

కరుణ—(ఆనందముతో)సఖీ! నీవు భాగ్యశాలినివి. శ్రద్ధోష్ఠు భక్తి దేవియొక్క
పొన్నవతిఁనియయియున్నది.

కాంతి—(హర్షము నటించుచున్నది)

బాధా—మఱి కామునివిడిపోయిన భక్తుడెక్కడఁన్నాఁడు?

దిగం—(మరల నంకలు గణించి)

గీ. జలమునను లేడు; లేడెందు స్థలమునరిదు;

తైలములలేదు; లేదు పాతాళమందు;

విష్ణుభక్తితో ధర్మగుగు వేడ్కఁగూడి;

యన్ని వాడు మహాత్ములయెల్లములను.

సోమ—(విహదయతో)అక్కటా! మనమహారాజునకు గొప్పకష్టమువచ్చినది.

చ. తిలకపఁగ విష్ణు భక్తియె నిదానము శాశ్వతహర్షసింధికిన్;

గలసెను దానితో నిపుడు కర్మన్నన సత్త్వముమరిశృద్ధయున్;

తెలియగుకాముని న్విడిచి చేరెను ధర్మగుగుడ నచ్చటన్;

దలెను వివేకుర్య మిఁక దద్దయు సిద్ధినిపొందెనట్లుగన్.

అయినను మనము ప్రాణాంతోపద్రవము వచ్చినను వెనుకతీయక స్వామికార్యమును

జేయవలెను. ఇప్పుడు ధర్మశృద్ధులను బట్టితెచ్చటకయి మహాభోగవిద్యను బంపు

చేసెదను. (అని ముగ్ధునిని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

కాంతి—సఖీ! ఇప్పుడు మనమును హతాశు లయినవీరి దుర్వ్యవసాయమును దేవి మైనవిష్ణు భక్తికి నివేదించుము. రమ్మ.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

చ తు ధాం ర మః.

[అప్పుడు మెత్తి ప్రవేశించుచున్నది.]

మైత్రి—మహాభోగమొక్కవారల బడకుండ ధర్మనితోగూడ నాప్రియసఖి

యైనశ్రద్ధను విష్ణుభక్తి కాపాడినని ముదితవలన నేను విన్నదానను. కాబట్టి యీ

తహతహ పదుమన్నమనస్సుతో నాప్రియసఖి నెక్కడఁ జూడఁ గలుగుదును?

(అని ముందుకు నడుచుచున్నది.)

[అంతట శ్రద్ధ ప్రవేశించుచున్నది.]

శ్రద్ధ—(నాలుగు దిక్కులనుజూచి భయోత్కంపముతో)

చ. వెనుకన్, మర్త్యకపాలకుండలవతిన్, విద్యుచ్ఛటావిఘ్న

ర్షనదృష్టిన్, కిభికిలికాయణకచాత్యంతోగ్గి, భారేందుర

శ్రునిభోదృష్ట రద్రుష్టి కాంతరచలజ్జహ్వాన్, మహాభైరవిన్

గనుచున్నట్లు నడంకుఁ జిత్త మిపుడున్ రంభాదళప్రక్రియన్.

మైత్రీ—(తనలో) అయ్యో! నాప్రియసఖియైన శ్రీకృష్ణాదేవి భయపర్చుకొని పారిపోయినది. ఇది చూడగానే నాకు చాలా దుఃఖము కలిగినది. నీవు నన్ను చూడకున్నది. కాబట్టి నేనేమి చేయవలసిందో నాకు తెలియదు. (ప్రకాశముగా) ఓ ప్రియసఖి! శ్రీకృష్ణా! ఇదేమి? నీవు నన్ను వదిలిపోయినది. నన్ను సహితము చూడకున్నావు?

శ్రీకృష్ణ—(చూచి నిట్టూర్పుతో) ఓ ప్రియసఖి! మైత్రీ!

క. చెలి! కాళరాత్రినోటను

బలుకోటలనడుముఁ జిక్కి పొనిముతోడన్

వెలువడుచునేను గనుఁగొనఁ

గలిగితి నీజన్మమందె కృమ్యుని నన్నున్.

కాబట్టి నీవు దగ్గఱగావచ్చి నన్ను గొగిలించుకొమ్ము.

మైత్రీ—(ఆలీనముచేసికొని) సఖి! అట్లు విష్ణుభక్తి మహాభైరవియొక్క ప్రభావము నడచిపెసినను, నీయంగము లింకను గంపమొందుచున్నవేమి?

శ్రీకృష్ణ—మ. వెనుకన్, మర్త్యకపాలకుండలవతికై, విద్యుచ్చటావిశీప

ద్భవదృష్టిన్, కింకరీకాయణక చాత్యంతోగ్ర, బాలేందుర

శ్రీనిభోద్వజ్రధరదంష్ట్రీకాంతరచలజ్జిహ్వన్, మహాభైరవిన్

గనుచున్నట్లు వడంకుఁ జిత్తుమిపుడున్ రంభాదశప్రక్రియన్.

(అని పురలఁ బరించుచున్నది.)

మైత్రీ—(భయముతో) హా! నాతాళురాలయిన యామె ఘోరరూపము కలది గదా! ఆప్రకారముగావచ్చి యామె యేమిచేసినది?

శ్రీకృష్ణ—సఖి! వినుము—

చ. ధరణికి జేగడిగైదువిధంబున భైరవి డిగ్గి, నన్ను దు

ర్భరచరణద్వయం బొదివి, వాసుకరంబున ధర్మం బట్టి, యం

బరమున కేగవేగఁ, బెనుమాంసపురుషుడగు నెందు గృధ్రధీ

కరసఖరాగ్రోటినిడి గ్రహున నింకిరి బాటుకైవడిన్.

మైత్రీ—అయ్యో! అయ్యో! (అని మూర్ఛిల్లుచున్నది.)

శ్రీకృష్ణ—సఖి! ఊరడిల్లిము.

మైత్రీ—(తెలివి తెచ్చుకొని) తరువాత. తరువాత.

శ్రీకృష్ణ—తరువాత నాయా న నాదమువలన దయాద్రవ్యదయము—

మ. పారిగడ్డింపుచు విష్ణుభక్తియచటన్ భూగ్రంథంకొటిల్లభి
 శరణున్ నిర్భరణోపపాటలము నొకంటన్విలాకింపఁగా,
 భరిం గూలెను, వజ్రపాతపాతిచేతన్ భూమిపైఁద్రెఱుపు ను
 స్థిరభూభృచ్చియట్లు, భైరవి శిరోస్థిస్థాతముల్ నుగ్గుగాన్.

మైత్రి—పీయసభీ! చైవనశయచేతఁ బులిసోటఁ బడి వెలువడినకురంగారంగన
 కలనే నీవును నీభాగ్యముచేతఁ బ్రతుకఁగంటివి. తరువాత. తరువాత.

శ్రీధ—తరువాత విష్ణుభక్తిదేవి “నన్ను సహిత మవమానింపఁబ్రవర్తించుచున్న
 దురాత్ముఁ డయినయీమహామోహప్రేతమును నేను సమూలముగా నిర్మూలము చేసె
 దను” అని తోపావేషముతోఁ బలికి, నావంకఁజూచి “ఒక్కఁడా! నీవుపోయి వివేచని
 తో నిట్లుచెప్పుము.—నీవు కామక్రోధాదులను నిర్మించుటకయి ప్రయత్నింపుము.
 అర్హము వైరాగ్యోదయము తప్పక కలుగును. నేనును సమయమువేసి పాపిణ్యాయా
 మాదులకుత్సాహము పుట్టింది నీసైన్యము ననుగ్రహించెదను. ఋతంభరాది దేవులు
 శాంత్యాదులకొకలముచేత నుపనిషద్దేవీసంగమమువలనఁ బూజ్యుండ వయిన నీకుఁ
 బ్రబోధచంద్రుఁ డుదయించు సాధనమును జేయుదును. అని నెలవిచ్చినది. కాఁబట్టి
 నేనిప్పుడు వివేచని సన్నిధికిఁతోవుచున్నాను. ఇప్పుడు నీవేపనిమీఁద దినములు
 పుచ్చుచున్నావు?

మైత్రి—అక్కచెల్లెండ్రము మేము నలుపురమును విష్ణుభక్తియొక్కయాజ్ఞచేత
 వివేచని కార్యసిద్ధికొఱచు మహాశక్తులయాత్యలయందు నివసించెదము.

చ. నను గుభిజీవులందుఁ, గరుణన్ భువదుఃఖితులందుఁ, బుణ్యకా
 ర్యనిరతులందు ననున్మిత, భ్రష్టకుబుద్ధులయందుదేక్ష, వా
 రునువదలండు; మేమదటనుండుట నాత్మలు రాగలోభము
 శ్చభిలదావదూషితము లయ్యును గాంచును నిర్మలత్వమున్.

కాఁబట్టి యానిధముగాఁ దోబుట్టువులమైన మేము నలుపురమును వివేకాభ్యుదయము
 కొఱకైనవ్యాపారముచేత వానరములు గడపుచున్నాము. ఓప్రియసభీ! నీవిప్పు
 డెక్కడ వివేకమహారాజును గనుఁగొనఁగలవు!

శ్రీధ—“రాధాదేశమని యొకటియున్నది. అక్కడ భాగీరథీసమీపప్రదే
 మన కలంకారమౌతమయిన చక్రతీర్థమునందు మీమాంసానుతయైన మతదేవితోడఁ
 గూడ నెల్లఁ ప్రాణములు నిలుపుకొని వ్యాకులహృదయముతో నుపనిషద్దేవీసంగ
 మార్థముగా వివేకఁ డకర్మిణిమును దపస్సుజేయుచున్నాడు.” అనివేచియైన విష్ణు
 భక్తియొ నాతో నెలవిచ్చినది.

మేల్గి—ఓహో! నీవన్నటికిఁబామ్మ. నేనునునాపనికిఁబోయెదను.
 శ్రీధర్—అట్లుచేయుము.

(బద్దలును నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

ఇది విష్క్రమంభము.

[అప్పుడు వివేకమహారాజును బ్రతిహరియుఁ బ్రవేశించుచున్నాడు.]
 వివే—ఓరి మహామోహా! ఓరిదోనకారిపీనుఁగా! ఈమహాజనులెల్ల నీవల్ల సర్వ
 విధములచేతను జెడిపోయిరి.

కా. జ్ఞానానందము నిస్తరంగము మహాశాంతంబు పోనన్యన్యహ
 త్త్వమునంబు మహామృతాబ్జల మహా! తాగి గరిదుండియున్;
 వే నిస్సారమరీచికాజలమునందే మునుగుం దేలుచున్
 బాసన్నానము లాచరించెదరు. విభ్రాంతి నిష్కమాధాత్మకుల్
 పంపారచక్రవాహుఁడై యున్నమహామోహున కజ్ఞానమేమూలము. ఆ యజ్ఞానము
 తత్త్వబోధమువలననే నివృత్తికాగలదు. ఎట్లన—

గీ. అపని నజ్ఞానమూలక మైనయట్టి
 పుష్కలసంపారపుత్రంబు పెల్లగించి
 పరముఁ గూర్చ విశ్వేక్వరోపాసనాఖ్యై
 బీజజన్మావబోధంబై వెరవునుమ్ము

తలుచుగా మంచివారు పూనినకార్యములకు దేవతలు తోడుపడుదురని తత్త్వవేత్తలు
 చెప్పదురు. అందుచేతనే విష్ణుభక్తి దేవియిప్పుడు “నీవుకామాదులను గెలుచుట వద్యో
 గింపుము; నేనును నీవతో నువలంబించెదను” అని సందేశము పంపినది. అక్కడఁ
 బ్రధానవీరుడైయున్న కామని వస్తువిచారుఁ డొక్కఁడే జయింపఁదగినవాఁడు. కా
 నిమ్ము. వానిని నిర్జించుటకయి యిప్పుడతనినే నియమించెదను. ఓవేదవతి! నీవు, వస్తు
 విచారుని చిలుచుకొనిరమ్ము.

వృత్తి—దేవరవా రాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను.

(అని నిష్క్రమించివస్తువిచారునితోడఁగూడఁ బ్రవేశించుచున్నది.)

వస్తు—అయ్యో! నిర్విచారసౌందర్యాభిమానవర్ధిష్ఠుఁడైన కామపికామనిచేతను
 యుఖ్యముగా దుర్మాత్ముడైనమహామోహునిచేతను. లోకము జెడిపోవుచున్నది.

చ. కలికి యటంచునున్, గలువకంటి యటంచును, సుగ్రవండు, మం
 జులనుముఖాబ్జ యంచు, పర్యఘోసని యతిచు, బృహన్నిరంబయి

చెలమి నుతిండు గాంధు భ్రమిండు రమిండు బుధుండు హరి! చె
ల్వ లకుదిగ్గ్ర సులండును చలంపడు మోహునిచేప్రేతంబులన్.
చిక్క-గావస్తువిచారము చేయఁగల నాత్మబుద్ధులకు సహితము మాంసాస్థిపంజరములైన
శ్రీలు స్వభావదుర్గంధనిలయ లనియొ బీభత్సవేష లనియు వైరాగ్యముకలుగకున్నది.
అట్లయినప్పుడు వారియం దితరగుణారోపణము చేయుట స్పష్టమే.

ను. ధర్మముక్తానుజీవోరముల్ మణిరణత్వస్యాంగదంబల్, శితాం
బరచిత్రోయ దుకూలముల్ ఘృస్మణపున్నైపుతలుక్ దావిపూ
సరముల్ ప్రైపయఁజూది యల్పకుతు లిచ్చంగాంతు సమ్మోహముక్
ధరనారల్ వర కాగ్ధనానులనుచుం దిక్కింతు రుజ్యశ్మతుల్.

(అకాశమునంకఁజూచి) ఓహో! వండాలా! ఓరికామా! అనావలంబకముగా వచ్చి
వీవీలాగన జనులను వ్యాసల పెట్టుచున్నావేమిరా? ఓహో! కామావిష్టుఁడు—

మ. ననుఁగామించెను బాలయీమె, యెలమిన్ నన్నీ హృం గాం కాశ్యమా
చెను, నీయొత్పల సేత్ర కాగిటను జేర్చెన్ న, న్ననున్ గామి; యో
భువమాఖి! నిను గాంచెన్వృతే? నినుం గామించెన్వరై యం
గన మాంసాస్తుల బుంగ; లోపలి నిరాకాయం డె వీక్షించెడున్.

ప్రతిహరి—ఓహహాభావా! ఇటురమ్మ.

ఇద్దఱు—(ముందుకు నడుచుచున్నారు.)

పృలి—అదే మహారాజానీనుడయియున్నాఁడు. నీవాహునన్నధికీబొమ్మ.

వస్తు—(దాపునకుఁబోయి) జేవా! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక! వీఁడె

వస్తువిచారుఁడు దేవరకుఁ బ్రణమిల్లుచున్నాఁడు.

విజే—వస్తువిచారా! ఇక్కడఁబూర్పుండుము.

వస్తు—(కూరుచుండి) జేవా! మీ సేవకుఁడు వీడిజేచ్చియున్నాఁడు. అట్లు
దేహమో యన్యుగపింపవలెను.

విజే—మహామోహునితో మనకు యుద్ధము సంపాద్యమయినది. అక్కడ
ప్రధానవీరుఁడు కాముఁడు. వానికిఁ బ్రతివీరునిగా మేముగిన్న నిరూపించివాము.

వస్తు—దేవరవాసు వన్నిట్లు సంభావించుటచేత ధన్యుడనయినాఁడను.

విజే—ఇంక నీజేహుయోధులుచేత గాయుని జయించెదవు?

వస్తు—ఓహో! కంఠశేరుడా! వానికన్న విజయదమ్ములు. పూవిల్లునిగాముని
జయించు లెంతపని? ఇక్కడఁ గూడ. శక్తిగహాగ ముపేక్షింపవలెనా? దేవరవాసు
చిత్తగింపుడు—

ఉ. ఇంద్రియమాగ్ధులను మనసేగకయిండ్లగ దారియొనెదన్;
 బ ద్రిగభావ్యలం దలఁచినన్, ముఖహాస మాచించినన్,
 సాంప్రదించారమున్ గలుగు; నాతులు నోతెడికి లుక్కులందు, రా
 జేంద్ర! ప్రతిక్షణము మది నెందుమఁ గామనియాపు నాదెగఁ
 వివే—మేలు! మేలు!

క. సు—అంతేకాక,

చ. తలపులిన్ ప్రవంతుల, నితాంతపతయ్యుర చిక్క-జోపలూరి
 చిడిగినులన్, సుసాంధ్రతరుతిలపుణ్యనవప్రజలబులన్,
 యెలుమనసగలిం దనరి, వ్యాసవినిర్మితకాంతివాక్యముల్
 ధృతిబలియింప నట్టిన, నికకక్క-డికాముఁ డిదేటికొమినుల్?

నాకొనెడియే కామికిఁ బ్రధానాస్త్రము. అట్టివారి యొక్క-తె జయింపఁబడిన పక్షి
 మున, తత్సహాయులందఱును విభ-ప్రశస్త్యలయి భంగమును గొరగుదును. ఎట్లన-

ఉ. గంధముఁ గానుదీరితఱు, గంధులరాయఁడు, బూవుఁదోటలం
 దంధపుఁబాటపాడు పంధుపాటుల సుప్తవహతకామున్,
 మందకవంబవాయాపులు, మంద్రవాల్మీకివందలుబులన్,
 డింగినికాముమిత్రములు; నిర్జనులందఱు శ్రీరామలింగన్.

ఇతఁ గాలనిలంబునుచాలును. ఇప్పుడు దేవరయాజ్ఞయేమి?

క. ఉరుశిరవిచారశరముల

నరిచలములఁ గూల్చి నేన యడఁచెదఁ గామున్;
 గురుసేనఁ గ్రుంది పాపుఁడు
 శరధారల సింధురాజుఁ జంపినకరణికో.

వివే—(ప్రసాదపూర్వకముగా) మందిరి, నీవుకేసురజయముకొను సన్నద్ధు
 డవుకమ్ము.

వస్తు—దేవరవా రాజ్యాపిందినట్లు చేసెదను. (అని ప్రణమిల్లి నిష్క్రమింతు
 చున్నాడు.)

వివే—వేదవతి! నీవునోయిక్రొధునిజయించుమిత్తము క్షమనుబిలుదుకొనిగఁ
 ప్రతి—దేవరయాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమింపింతున నోయింజు
 బ్రవేశించుచున్నది.)

తమ—ఉ. క్రోధమహాంశకార మనుగ్వికటభుజుతీతరంగరా
 దాగ్ధితు లుగ సాంధ్యకేరణారణ్యములు నొ మహావిష

తాధమదూషణోక్తులకు నల్లక పైతురు, విరులోయనన్
సాగులు నిశ్చలాత్మమలసాగరతుల్య గభీరైంతయన్

(క్లాగునపూర్వకముగాఁ దన్నుఁజూచుకొని)

ఉ లేను వహోధికశ్రమిను; లేను శిరఃపరిపీడనంబునన్;
లేను మనోపతాపమును; లేను శరీరవిఘ్నసంబునన్;
లే దలహింస యాదిగ గణింపఁగఁగల్గు ననర్థయోగమున్;
బ్రోదిగ నేనె తద్దయును శ్రోధజయింబున క్లాగునయ్యెదన్

(ఇట్లును ముందుకు నడుచుచున్నారు.)

ప్రతి—అదే మహారాజాగారు, ప్రియనభి! ఆయనను సందర్శించుకొమ్మ.

తమ—(సందర్శించి) దేవా! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక! ఇదిగో జేవర
హారి దోషురాలయిన తమ సాష్టాంగప్రణామము చేయఁచున్నది.

వివే—ఓతమా! ఇక్కడఁ గూరుచుండును.

తమ—(కూరుచుండి) దేవా! ఈ సేవకురాలెందునిమిత్తము పీరిపింపఁబడినదో
యోగి యిండు.

వివే—ఓతమా! మాకీప్పుడు సర్వసాప్తమయిన ముద్దమునందురు రాత్రిఁడయిన
క్రోధుని నీవు జయింపవలెను.

తమ—దేవరవారి యనుగ్రహమునలన నేను మహామోహము నైనను జయించుటకు
సమర్థురాలనగుదును. ఇంక నాలెని యనుచిరమాత్రుడైన క్రోధుఁ డెంతి? నేనాపనిని
శివునిగానే నిర్వహించెదను.

ఉ. అన్నట దేవయజ్ఞ విస్మయజ్ఞ తపోధ్యాయానక్రియాదు లే
స్నేహో యకారణంబ సమయించెడువానిని బాపకర్మనిన్
గన్నుల నిప్పుకల్ కరముఁ గ్రక్కెనువాని నధిరతుఁ క్రోధునిన్
మున్నలభక్రకాళి యధమాన్ మహిషాసురుఁ జంపినట్లుగన్.

వివే—ఓతమా! ఇప్పుడు శ్రోధవిజయోపాయము నాకు వినిపింపుము.

తమ—దేవా! విన్నవించెదను వినుడు.

చ. పురుషోఽను క్రుద్ధుఁడట నగుమోము, దురాగ్రహుఁడోఁ బ్రసాదముతో,
బరుషకశక్తుఁడోఁ గుశలహస్త, ప్రమోదము లాడన్ గ్రహుఁడో,
నెరపఁగఁ జెట్లు; బొందుదు రనిజితేచిత్తులు దైవికాపదు
త్కరమునె; క్రోధభూతి మెట్లుకల్లు దయారసమాతసంయులన్?
వివే—సాధు! సాధు!

శుభా—దేవా! శ్రోధుని జయించుటవలననే హింసాపాపవ్యమానమాన్నిర్మూలము సహితము జయించఁబడినవారగుదురు.

వివే—మంచిది. నీవు శత్రు విజయముకొఱకు సంస్థురాలవుకమ్ము.

శుభా—దేవరవారాజ్ఞాపించితిట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

వివే—దేవదత్త! లోభుని జయించుటకయి సంకోచుని పిలుచుకొనిరమ్ము.

ప్రతి—దేవర పెరిచిన్నను చేసెదను. (అని నిష్క్రమించి కంతోమనితోడఁ గూడఁ బ్రవేశించుచున్నది.)

సంతో—(అటోచించి జాలితో)

చ. ప్రతివనమంగు స్వేచ్ఛముగఁ బండ్లలభించును భూరుహంబులన్;

హితవుగ నెల్ల చో దొరకు నేర్పను జల్లని స్వాదుతోయనుతో;

ప్రతితిలయంపుఁ జిట్ట మృదుపల్లవముల్ సుఖశయ్య కింపుగా;

నతికృపలతో శ్రమంపడుగు రట్లయియన్ ధనికాంగణాంబున్

(అకాశమువంకఁజూచి) ఓరమాఘా! అభూ! నీయ్యావ్యామోహము దురుచ్ఛేదము గదా?

చ. ధనస్సుగల్గెన్గిక్కిరిజలధార వృధా దగగొన్న నీవు దా

పునఁ గన, నెన్ని సార్లు చెడిపోవఁగలేదు భవత్ప్రియత్నముతో?

మనుజుగ్గుగంబి? యాశ నిలు మానవఁటయ్యును; నేఁడునాఱుగాఁ

దునుఁగను నీమనం బశనితో శిలతో నదిచేయఁగాఁబడెన్.

లోభాంధకారపాతుఁడవయిన నీయ్యాచేష్టితము మనస్సునకాశ్చర్యము కలిగించుచున్నది. ఎట్లనిన—

మ. ధనమార్జించెదనందుఁ, బ్రాప్తమగు విత్తంబింక పొచ్చింతు నం

చును, లాభంబును పృథ్విహించెద నంచున్, సామ్యే ధ్యానింతు నీ

వనిశంబున్ ; గన నన్ని టిందినెను యాయాశాపితాదంబు గ్ర

కున లోభాంధతమోఘున్ నిను మెనంగున్ బల్కినం చుట్కా!

మఱియును—

భావము గడించుటే మొదటఁ దద్దయుఁ గష్టము; కల్లు నాపయిన్

భుజునుటన్ తీయంబును వినాశము రెండు వియోగమార్గముల్;

భావము నశింపఁ గల్గును వ్యధల్; నీరిఁ గూర్చమిఁ గల్గ వాత్సల్యభల్;

ధనమును గూర్చుతుండుటయొ గావనిగూర్చుటో మేలు చెప్పుమా.

అంతః.

చు. అశ్వమేధుని నడియందు నృశూచ్రు శరంబులన్; జగంబుగం
బును గ్రుంపు నిడు; విశ్వకర్మ దిను వధూవుతాదులొగ్గఁగఁబోయి;
భువనోధుఁబులఁ బొది లోభజమున్ గాఢాక్షతఁజన్మమున్,
క్షుణ్ణ మానవసుధాంబుధిన్ నునుగుమా శశ్వశ్శుఖం బజ్జెనన్.

ప్రసా—వీరైఁగువువారు. ఓనుహుభావా! ఈయనన్నిధానమునుబోనున్న
సంకో—(సమీపముననున్న) స్వామి! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక!

వీరై నంగోమఁడు. (అని ప్రణమిల్లుచున్నాఁడు.)

వివే—వక్రకండ గూర్చుండుము. అని స్పృధానమునందుఁ గూరుచుండఁజెల్లు
కొనుచున్నాఁడు.)

సంకో—(వివేకునితోఁ గూరుచుంకి) ఈభృశ్యజనునిపని యేమో దేవర
యాజ్ఞాపింపవలెను.

వివే—సప్రభావము లోకవిదితమయినది. కాఁట్టి యిప్పుడు బహుభాషలతోఁ
బనిలేను. నీవు లోభుని జయించుటకుఁ బారహాసితఁ బోవలెను.

సంకో—దేవయాజ్ఞాపించినట్లు చేసెను.

చ. కలయ మొలంగుదున్ బహుముఖంబుల ముగ్ధవల్లయించి లో

నలరుదు, దేవిభూసురబాహుధంధన లభిన్బుద్ధియై,

తెలిసినలోభునికొ బరిధిపించి జయించియున్న భిష్మకృత్,

బలయు ముక్తుదాశరథి పక్షి గుఱున్ నులువూపింట్లుగన్.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

[అప్పుడు వివేకవేషుడైనయొక పురుషుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

పురు—దేవా! విజయప్రగూఢమంగళములు జరుపఁబడినవి. మాచూర్తికుల
శ్చేష్టిన విజయగూఢానమ నామను సమీపించినది.

వివే—అట్లుయినయెడల సేనాపతులు సైన్యమును బయలుదేలుటకునియమింప
వలెననిచెప్పె.

పురు—దేవరవాంఛాపించినట్లు చేసెదను. (అనినిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

[తెనాలి]

చ. పోయి కలదానకుత్తమధుపంబులఁ గూర్చుచు నగ్ని వ్రపంబులన్;

బడిమ నిడుంకుతేయాకు వాయుజనంబుల గూరువంబులన్;

భయ లానంపుఁ డేలెల నభ మృశితాబ్జమహావనశ్శునన్;

జటులృశ్మపాణులు వెసం జనుఁ డాశ్రితులార! శేషుడె.

విజే—చుండిది! మంగళస్నానము లాచరించి నేనును బ్రయాణమయ్యెదను
(పారిపోవుటతో) సంగ్రాహించితిమినిరథము నాయత్తవతిచి తీసుకొనినమ్ము
సారథి కౌఞ్జాపింతును.

పారి—దేవరహారాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.
[అప్పుడు యుద్ధరథమును నిర్ణయించుకొని సారథి ప్రవేశించుచున్నాడు.]
సారి—దేవా! ఇదిగో రథము సిద్ధముగా నున్నది. దేవరహర రథారోహణము
చేయవచ్చును.

విజే—(మంగళవిగులను నిర్వహించి రథారోహణము నభివయించుచున్నాడు)

సారి—(రథారోహణము నిరూపించి) దేవా! చిత్తగింపుడు చిత్తగింపుడు.

పారి. ప్రభువోధూతరజశ్చట్రానుమితశుంభవ్యానధావత్తురా
గృహయేషస్త్వోరుంతితోర్వ్యుపభాగంబులో మహావాహనులో
ప్రవలనృంధరిమథ్యమనంబలధిధ్వాసోగృహామంబుగా
నువతిప్రేక్షిని న్యోమవార్దమున నోహూ! తేరుఁ గొంపోయెడున్.

ఇదిగో సమీపమునఁ ద్రిమనపాంసమున వారణాసినగరము దృష్టిపథమునఁబడినది.

కా. ధావానుంధ్రపశ్చిమోదితనితాంతధ్యానసంయుక్తములో ;

నీరేజావీరప్రభాధరములో , వెల్వొందు సాధాగ్రములో ?

భూప్రేక్ష్యమైన శరద్ధరజీమాతాంతరాజ్జటిన్

చ్చీగ్రమ్యంబు లవే పతాక లెనున్ జితవృత్తి శ్రేష్ఠులన్.

సమీపమునఁగల్గుమధుకరనిగయంకారముఖరంబులును విఃసితమనుమనవిగళశ్రమకగం
దవర్షాతిశయ భుగంధరంబులును నానాద్రవమానసుగంధబంధురంబులును శ్యామాయ
మానవిజృంభణచాపగూఢనీరుపానసూహరంబులును నగుపురోద్యానప్రదేశంబులవిగో
సమీపంబునఁ గానవచ్చుచున్నవి. ఈవాయులు సహిత మిక్కడఁ బాశుపతినీత
మును గ్రహించినవాపసులనలెనే కానఁబడుచున్నది. ఎట్లన—

ప. సురఃపినిటఁ దేరి, సురజోభసితంబు కరంబుఁ దాల్చి, యీ

శక్యమను నర్చులో సలుపుచాక్షున మోదను బూలురాల్చి, ని

ర్భుమధుపస్వంబునను బాటలు చాలఁ జెలంగ, వాయువులో,

కిరణును నృశ్యము ల్బలుపుఁ గంపమునొందులతాభుజంబులన్.

విజే—(అందముతోఁజూచి)

పారి. హృదయాకన్దక మయ్యోఁ జూద్రీయేకుటుం డిందుంట నీకాశి, తాఁ

బదమె ముక్తి విద్యయట్లు, గీహూర్పాన్ స్వప్రభానందమై ?

యిదే భూదేవికి వ్రేలు ముట్టినదమై యింపాంబెడున్ పంగి న్న
ర్గది, సక్రేందుకళక్ గడున్ వగుచు క్షేపహ్లాజహాసంబునన్.

సారధి—ఓదేవా ! చూచుడు, చూచుడు. ఇది గంగాతీరమున కలంకార
స్థూలమును ద్రిభువనపావనము నైన కీమత్తిలోకగురు విశ్వేశ్వరాభ్యుపహదేవుని
యాలయము.

వివే—(హర్షముతో) ఓయీ !

క. మును చెప్పిరి యాదేవుం

డనఘుడు శ్రేత్రాధినాథుఁ డని శ్రేత్రాథి ?

తనువులిట విడిచి వింతగ

ఘనపుణ్యము భక్తజనులు కలియుదు రితనిన్.

సార—దేవా చూచుడు చూచుడు. అదిగో మనలను జూచినమాత్రముననే
కామక్రోధగోభాదు లిక్కడనుండి దూరముగాఁ దొలంగుచున్నారు.

వివే—వారల్లేరుగుదురు. కానిమ్ము సేనీయాలయమునందుఁ బ్రవేశించి యాభి
ప్రసిద్ధికొఱకు భగవానునికి నమస్కరించెదను. (అని రథమునుండి దిగి గుడిచూచి
చూడ్కి నిగిడించి) ఓపహదేవా ! నమస్కారము నమస్కారము నన్ను దయ
చూడుము.

క. కావించు నమస్కృతులిదె

యోమలజ్ఞానదేహ ! యోచంద్రరా !

యోశేవత్రయలోచన !

సేవకున కొనంగు నాకు శ్రేయఃప్రాప్తున్.

(అని నమస్కరించుచున్నాడు)

సార—దేవా ! ఇది త్రిభువనగురుడైన యాదికేశవస్వామి యాలయము.

వివే—అక్కడకురమ్ము (అనివెళ్లి యాదికేశవస్వామికొక బ్రహ్మిణిముచేసి) ఓ.
శ్లోగపంతుడా ! జయమగుఁగాక ! జయమగుఁగాక !

దండకము. అమరచయచమూచక్ర చూడామణి కేటి నీరాజితోపాంశపాదవ్య
యంభోజ ! రాజన్న భద్రోత్తమీశ్వరితస్త్వహీతా ! స్ఫురద్యైతశ్చైత్రాంతినంతానంత
పంచాయనంసారనిద్రాపహరైకదత్తా ! తమమండలోద్ధారసంభారసంఘటచరస్త్రిగళా
తీస్ఫురద్యైలత్రా ! క్రమాక్రాంతలోకత్రయా ! తావజ్జప్రోద్ధృతాభీలగోపద్ధనవృ
త్తనిర్వాతాఖండలోద్యోజితా కాండచంద్రాంబువాచాతివర్తనద్దోపలత్రాణవిస్తాకితా
తేనిశ్వా ! ప్రధూర్తంస ! దైత్యునీపింతినీవగ్దనీమంతసిందూరనదిభ్యామయాభిరభ్య

తోవ్యాసోద్దామధామాధిపా ! తస్మై త్యక్తవత్ సుతీహిటానాకుంతభాస్వస్మిన్ శ్రేణి
పాణివ్యయస్త్వస్థవిస్తారకాన్తయన్నులాకాః త్రిలోకద్విషత్క్రైబభోద్దండకంఠాస్థిహ
య్యహోవ్యాసోద్దామచక్రస్ఫురజ్జ్యోతిర్జ్వాలాసిలోద్దామరోద్దండవోద్దండ ! ఖండేందు
యోధాత్రిణా ! ప్రాశస్త్యోద్దండవిభ్రాంతమందాచలక్షుభమధాంబుక్రొత్థితక్రీభుజావల్లి
శరీర్యోద్దండ్రోతపీనస్తనాభోగపత్రాశీవలాంధిరోస్థులా ! స్థూలముక్తాఫలాదార
యోధాప్రభానుండలప్రస్ఫురత్క్రొత్ ! తైకుంత ! సదృశ్యసందోహసంసారమోహాద్భవంబైత
హోధోదయిర బిమ్బు నాకోమహాదేవ ! దేవా ! నిమస్తే నిమస్తే నిమగ్నః
(అని సాష్టాంగప్రణామము చేసి బయలుదేరి చూచి) మందిది ఇదియే మనకు నివా
సార్థ్యమయిన పు)దేశము. ఇక్కడనే మనసేవలను విడిచిపెవనను.

(అని యుద్ధరునిపక్కమిండుమన్నాడు)

పంచమాంకము.

[అప్పుడు శ్రీకృష్ణ ప్రవేశించుచున్నది]

శ్రీకృష్ణ—(తొలొవించి) : తావిభయ ముపగిన్దమయినచేకదా;

గీ. జ్ఞాతివేరంబునను సంభవిల్లు

క్రోధకృభి నిర్దహించును గులమునెల్లఁ

ఘనసమీరాహత హాహిజఘట్టనమునఁ

గలుగుదహనంబు వనమెల్లఁ గాలుప్రవల్లు.

(కన్నీరు విడుచుచు) అక్కటా ! దాహణమయిన సోదరమరణమువలనఁ గలిగినశోకా
నలము దుర్వార రుయినదిగా నున్నది. అది వివేకమేఘశతములచేత నయినను జల్లలో
ఐదు. ఎట్లన—

చే. స్థిరగురువెస్తువులో గిరులు సీరదవులు న్నిదులున్ వశింపఁగా,

నకు లనవెంత, యల్పులు కనత్పూణకల్పము మృత్యుదృష్టికిన్.

పొరిఁబారి బంధుదుఃఖభీనమోహ మదేదో వివేకమార్పఁగా,

నెరియుచు శోకవహ్ని దహియించెనుఁ జిత్తము నట్టలయ్యునున్

ప్రారవ్యభోవులయినను గామస్తోధాదులగుసోదరులు కథాశేషు లగుటవలన నాగ
జ్ఞులైనది.

క. భీకరకోకాగ్నికభా

నీకను శిశిలములూనప్పు నెఱుకులనెల్లక

బైకొలుపు జేహకోనము?

త్రాకటముగ నంతరాత్మ వడిగ దహించున్.

(అలాచింది) “బిడ్డా! శ్రద్ధా! నేనక్కడనుండి హింసాప్రధానమైన యుద్ధమును జూడలేను కాబట్టి నేనీకాశికాపురమును విడిచి సాలగ్రామమును చేరుగల విష్ణు తేజమువలన గొంతకాలము గడపెదను. నీవక్కడనుండి వృద్ధాంతమును జరిగిన శ్రవణమున నాను నివేదింపుము” అని విష్ణు భక్తిజీవి నాకాజ్ఞాపించినది కాబట్టి యాదేవిన్నోధానమునకు బోయి యానమవృద్ధాంతము సర్వమును నేనామెను విన్న విందెదను (ముందువనపెడియాచి) ఇది యాచక్రీత్యము. ఇందుసంసారసాగరోత్సారక మయిన నామకు గల్గధారయైన భగవంతుడగు శ్రీహరి ప్రసక్తిముగాతానముచేయు చున్నాఁడు (ప్రణమిల్లి) ఇదిగో మునులచే నుపాన్యమానులయిన విష్ణు భక్తిజీవిశాంతి కో నేదో యాలోచించుచున్నది. నేనామెను సమీపమునకు బోయెదను (అని ముందుకు నడుచుచున్నది.)

[అంతట విష్ణు భక్తియు శాంతియు బ్రవేశించుచున్నారు]

శాంతి—అమ్మా! మీరు ప్రబలచింతావలహృదయ లయి యున్నట్లు కానలుచుచున్నారు.

విష్ణు — బిడ్డా! నాహావీరత్యయకరమయిన యాశ్చర్యమునందు బలవంతుడైన నుచో మోహునితో బ్రతినిటించి పుత్రప్రాయుడై వివేకునివృద్ధాంత మేమయినదో తెలియకపోయెనని నాచుప్పిప్పు డన్నస్థమగున్నది.

శాంతి—జీవీ! ఇక్కడ విచారింప వలసినదని యేమన్నది? జీవిగారియనుగ్రహమున్నందు వివేకచుచోరాజానకు పిజ్జాము నిశ్చయమని నేనెఱుంగుదును.

విష్ణు — బిడ్డా.

క. భనధన్యపక్షబలమున

ననివార్యముగ లభించు నభ్యుదయంబున్?

విను మట్ల రుద్రును, సుహృదుల

మనసెపుడు నపాయశంక మటిమఱిపూన్.

అంతేకాక శ్రద్ధ యంతతేదేవునిగుండుట మనస్సునకు సంజేతము పుట్టింపచున్నది.

శ్రద్ధ—(సమీపమునకుబోయి) భగవతీ! ప్రణమిల్లుచున్నాను.

విష్ణు — శ్రద్ధా! నీవు తేజముతో వచ్చితివా?

శ్రీధర్ — దేవిగారు యనుగ్రహమువలన.

కాంతి — అమ్మా ! పరీక్షామయి చేయుచున్నాను.

శ్రీధర్ — శుభ్ర ! వన్నాల్లింగనము చేసికొమ్ము.

కాంతి — (తల్లిని కాగిలిందుకొనుచున్నది)

శ్రీధర్ — బిడ్డా! విష్ణుభక్తి చేవివ్రసాచయిచేతి మునిజనమ నూవివాసమునుబొందుము.
విష్ణు — అక్కడ నేమిజరిగింది ;

శ్రీధర్ — దేవిగారికిఁ బ్రీతికూలముగాఁ బ్రసరించువారికిఁ దగినట్లు జరిగినది.

విష్ణు — అది కవిస్తరముగాఁ జెప్పము.

శ్రీధర్ — దేవీ ! అంధకంపుము దేవి యట్లాదికేకవాలయమునందలి వెడలఁగానే తనపాటలవల్లయును గొంచెము విడిచి నూన్యము స్రవకాండుమండగా విజయ ఘోషాహూతుమానానేక వరవీరబహుళసింహనాదబధిరతిదిగంతంబును సతతఁడగుతే గఖరతేఘరఖంతిభూనుండబోచ్చులద్విపురరజఃపటలాంతరితభృంగరబింబంబునుబ్రబలతరకణ్ణతాళాస్ఫులనోచ్ఛలన్నిమచకరిగంధసేగూరసంధ్యాయమానవకదిశంబును బ్రళయజంధరధాన్వనోహణంబును నగు వారియొక్కయు మనయొక్కయు సైన్యసాగరము సన్నధమయి యున్నప్పుడు వివేకమహారాజుమహామోహమహారాజుకవికు నైయాయిత దర్శిమని మాతముగాఁ గుంపెను. అతఁడు పోయి మహామోహునితో నిట్లనియె —

మ. నను, విష్ణుస్థలముపుణ్యకావనందీపాన్నిధ్యభక్తాంతరం

గనివాంకుల త్యజించి, మేచ్ఛమహి కంఠ భృత్యవర్గంబుతో?

చఃకున్నన్, గంపాలదారితిభవత్సర్వాంగ ధారాక్షణ్

ఘనఃక్తంబులు త్రాగఁ గూతలేడునగ్గల్ మింగు మీమాంసకుల్

విష్ణు — తరువాత తరువాత.

శ్రీధర్ — దేవీ ! తరువాతఁ గోపముచేత వికటలలాటతటతాండవిభ్రతుటియై మహామోహుడు — “ఈమర్మయపరిపాకఫలము వివేక ప్రేత సుఖభవిండునుగాక!” అని పలికి, తానే మొట్టమొదటఁ బాపంధాగబుబ్బందనులను బాపంధకాత్మ సహితముగా యుద్ధముచకుఁ బురికొల్పెను. ఈలోపల దుష్టసైన్యముఖమునందు,

గీ. వేదవేదాంగతకు బుపవేదసమితి

స్మృతిపురాణేతిహాసాదు లెలమిఁ గొలువఁ,

జంద్రసమకాంతితో నరస్వతి, సరోజ

కర యగుదు నిల్చె హాకస్మిక్తమాగవచ్చి.

విష్ణు — తదనంతరము.

శ్రీధ—దేవీ ! అప్పుడు వైష్ణవ శైవ సౌరామలయన సర్వాగమ్యుదములును
సరస్వతీదేవి సకాశమునకు వచ్చెను.

విష్ణు—అటులేమిదే.

శ్రీధ—తదనంతరమున—

కా—వేదముమాంస, సంస్కృతీసతిపురోవీధిన్ రణోహహయై,

పామిలుఖగ్నీతి న్యాయకాపిలమహామృదిసద్గళన

ప్రాసురియి లా—నరుగ ధగ్మముఖిన్, శుద్ధాముతన్యాయకో

ద్వీపకారిణి నిల్చి, దుర్గరణిన్, వేదత్రయీ శత్రుయై.

కాంతి—స్వభావప్రకాశము లయినయోగదున్యాయశాస్త్రస్థింపము లొక్క

టిగాఁ గలియుట యెట్లు సంభవించినది ?

శ్రీధ—పుత్ర !

క. ఇతరేశాం ప్రముఖన్

సతము మెలగు నేకవంశజాతులు తమకున్

క్షీతిలాపల నవమానం

చిత్రులచేఁ గల్గుచోట నేకముకారే ?

వేదప్రసిదాతము లయినతమమ లొలాపల విరోధమున్నను, వేదసతరక్షణముకొఱకును
నాస్తికవత్సాధిక్షేపణముకొఱకును శాస్త్రసంఘముల కైకమర్త్యము కలుగును. అగమా
సముదాయములొ సహితము విరోధము తత్త్వవిచారాలకుఁ గానిరాదు. ఎట్లన—

కా. కాంతం బద్వైతం పద్వైతం బజము శక్వద్వైతం మార్తద్వైతం

క్రాంతం బాగవాపంతిచే సగుణతన్ బ్రహ్మద్వైతశాఖిలన్

వంతోప్పన్ బహుధా స్తుతింపగలకున్ ? వానాగనాశ్రేణి సం

కారితంత్రా సోబ్రహ్మయరమనె, సముద్రయిందు నేణ్ణోబలెన్.

విష్ణు—తరువాత ? తరువాత ?

శ్రీధ—దేవీ ! తరువాత నిరువాగునరము నిరంతరశరణీకరధారాసంపాతోప

దర్శితమృదు లగుకరితులగరధసదాతులకును సుభయపక్షియోధకులకును సంకులసహ
రంబు సంపాద్యపరయ్యెను. అప్పుడు,

మ. ప్రసహించె మృదు లస్మిన్యములం, గర్భస్సార్థకంబులన్,

వివిధోన్మత్తనకంకరంకనవహాభిలాషకీణంబులన్,

నవనాంధవిభిన్నహస్తీగిరికీణాశ్రద్ధవేగోల్లస

ద్ధనశక్త్యనయాపాహంసములా వైతద్యుద్ధరంగంబులన్.

అనుచు వారు సర్వగామంబున కల బగావరపక్ష నిధివ్యనుచేతఁ బాపందాగమ బృందమును ముందుందుకొని వచ్చినలోకాయతికలంకై నగుదామఁ బామోన్మద్యైవ్య విమదకాముచేత విష్ణుబుద్ధులు; అవంతగము పాపందాగమనాము నిర్మూలనాగుట చేత సదాగమసాగరప్రశంభాముచేతఁ గొట్టుకొనిపోయెను. తదవంతము సౌగతగము నముదాయములు సింఘగాంధారంబుగ ధాంగపాలశీకవంగకలింగాది మేఘప్రసాద రేఖము లగ్రహించెను. పాపందడిగంబరకాపాలికాద్యాగమసంపద్యంబులు పామల బహుళంబులైన పాంచాలమాళవాభిరావత్ సాగరానూప రేఖములందు నిగూళముగా సంపదించు చున్నది; న్యామూర్త్యుని తలమీస మీమాంసచేత గాఢప్రహోజ్యరీతియై నా నా ప్తికలితకృష్ణమూహంబులు తమయాగమసంహితలు పోయినదారి నే పోయివి.

విష్ణు—అటులనుచు,

శిర్ష—అటులనుచు త కన్దునిచాచుచేతఁ గాముచుచును దైవాదుఁ డేమను చేతఁ గ్రీధపాపవ్యపింసాదులు సింసింపఁబడినాడు; కలిహోమఁ చేత లోభిష్టిస్తా దైవావృత్తి నాద వైశువ్యస్త్రీయపక్తిగాచులు నిగ్రహింపఁబడినారు; అనసూయ చేత మత్స్యరంధ్ర జూయంపఁబడినాడు; పగోత్క్రిష్ణ సంభాననుచేత ముందుఁడు సంహంపఁ బడినాడు; పరగుణాధివ్యుచేత మానాఁడు ఖండింపఁబడినాడు.

విష్ణు—(హస్తమునో) యెక్కఁ గాజరిగింది. ఇది మహామోహానికథయేమయినదికి

శిర్ష—దేవీ! మహామోహుఁడు యోగవిఘ్న సహితంబు యెక్కడనో యడఁగి యుండుటచేత నాతనిజాడ తెలియరానిచ్చది.

విష్ణు—అట్లయినచో మహాస్థ శేషమిది నులలి యేయున్నది. అతఁడుపరిహార తీయుఁడు. ఎట్లన—

క. పరమావరపక్షః కగుచున్,

శిరసంపదః గోరుశేషమీమంతుం డెం

దరిశేష మగ్ని శేషము

గురుతరఋణ శేష మందఁగూడదుసమ్మా.

ఇక శునన్ముయొక్క వృత్తాంత మేమి ?

శిర్ష—దేవీ! పుత్రపౌత్రాది మరణజాతితోకాశేషముచేత నాతఁడును బ్రాణ త్యాగము చేయఁ శ్చగారంబుకొన్నాఁడు.

విష్ణు—(విజ్ఞానవృత్తి) ఇదియంతయు నిట్లయ్యెనేని నునము కృతార్థము బొందినారము; పురుషుఁడును నిరమావంతుఁడును బొందును. అంతఃకుదురాత్మ యెడల యతఁడు ప్రాణత్యాగ మేలచేసికాదును?

కృష్ణ—అపవిత్రుడేని ప్రబోధోదయముకొలుపు గృహీతసంకల్పురా లయి
యొన్నందున నతఁ డీవిధముగా కఠీరముతోఁ జరకాలయండఁడు.

విష్ణు—అగుఁగాఁ! నైరాగ్యోత్పత్తికొలుపు వైయాకమైన సరస్వతిని నేనాతని
కడకుఁ బంపెదను.

(అంతఁబుస నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది ప్రవేశకము.

(అప్పుడు నానమ్మన, సంకల్పించును, సృజేళించునాదుర.)

మన—(కన్నీటితో) హా! చుట్టొలాలా! ఎక్కడకుఁబోయినా! విక్రమించి
మీసే నుద్యమమును. ఓహోతి పుమానిలాలా! భాగ్యవైషమ్య మన మాన మొప్పింకలాలా!
నన్నుఁ గొనిరించుకొంటు. నాయంగములు పెంపుచున్నవి. అయ్యో! అనాధుడను
వృద్ధుడను నయమున్న నన్నొక్కడొంటి నాదరింపఁజేసి? ఏయనూయొక్కడైన
కన్యకలాలా, మీరెందుఁబోయినారు, అహహింహత్పన్నమలై కొండ్రాలాలా! మంద
భాగ్యుడనైన నాకొక్కరును దక్కకుండ వైనహతికుడుమిమ్మందఱి నేకకాలమునం
దెట్లెత్తుకొనిపోయినాఁడు! (తడఁబాటుతో)

మ. తనుపెల్ల నిష్టవహియట్లుమెడునో; దాఁ గాన్పెను నృష్టముల్;

పెనుపొందించెనుఁ దీవ్రవేదనల; మెపెంపెల్ల మర్దించెనెక;

ఘనమోహం బెదఁగూర్చెడున్; వరివివేకంబెల్లఁ బోకార్చెడున్;

తునుమున్ జీవితమున్ గ్రసించెను, పెనన్ కోకజ్వరంబక్కటా!

(అం మూర్ఛిల్లుచున్నాఁడు)

సంక—ఓరాలా! తెప్పిటిలును.

మన—(తెప్పిటిల్లి) ఇట్టియవధను బొందియున్న నన్ను జీవితానప్రవృత్తి సహిత
మోహావృతముడేమి?

సంక—(కన్నీరు విడుచుచు) దేవా! ఇంకనునీకుఁ బ్రవృత్తి జేవి యొక్కడిది?
కుటుంబమరణసంభావనోకానంతర్ధహృదయ యయి యామె గుండెటపగిలి వృత్తి
నొందినదని విన్నాడను.

మన—హా! క్రియాలాలా! నాకొక్కక్రియమయిన ప్రతివచనమేలయియ్యపుకే
కటకటా!

ఉ. దేవిరా! నన్నుఁ బాసి మనస్ త్రిమ్యురవెన్నఁడు నృష్టమందునన్

నీ తెడఁబాసియుంటుటను నేమృతకల్పుడనైతి నిత్యతేక;

దైవవిజేష్టితంబునను దవ్వఁబుర్రుండియు నీవు, నేడను !
జీవముతోడనుండెద ; ననీ ! యునుగుల్ కరమున్ దురంతముతో.

(అని మరల మూర్ఛపోవుచున్నాఁడు.)

సరక—ఓరాజా ! ఊఁడిల్లును, ఊఁడిల్లును.

మన—(తేనితెచ్చుకొని) ఇంక నాకు జీవితాశేచాలును ఓసంకల్పా ! చిత్ర
మేర్పును ఇప్పుడు నే నగ్నిప్రవేశముచేత శోకానలము నాహ్నుకొనియెదను.

(అని సన్నాహపడుచున్నాఁడు.)

[అప్పుడు వ్యాససహస్వతి ప్రవేశించుచున్నది]

సర—“నభీ ! సరస్వతీ ! అపత్యమరణభిన్నఁడయియున్న మనస్సుమోక్ష
ప్రభోధముకొలుపఁబోయ్యు. అతనికివైరాగ్యోత్పత్తి యెట్లుకలుగునో యట్లుచేయుము”
అని భగవంతుడైన విష్ణుభక్తిదేవి నన్నుఁబంపినది కానియ్యు. నేనిప్పుడతని సన్నిధికి
పోయెదను. (ఁచుకొనినచోయి) ఐత్యా ! ఈవిధముగా నీవతిపరాపము నేల
పొంజువచ్చు ; పదార్థము లనిత్యములని నీకేవలముఁ దెలిసినదేకదా ! ఇతిహాసములును,
ఉపాఖ్యానములును, నీవీవరకుఁ జదివినవే.

చ. అరయ విరించి యింద్రుఁడు సురాసురులున్ మునుముఖులు నృసుమన్
భరణియు వాగ్ధ లిట్టిరగులక్షులు కల్పితతాములు లైగన్,
బారసెద రౌర శోకకరమోహము ! స్వీయలబుద్ధులొపమా
స్థితమనుసంహతులై తెగి నశించినయప్పుడు మాఘు లేమనన్ ?
కాఁబట్టి పుష్కలసదాధములయనిత్యత్వమును భావించుకొమ్ము. నిత్యానిత్యకస్తుదర్శి
యగువానిని శోకమంటును.

గీ. బ్రహ్మమొక్కటియే సత్యవస్తువగుచు
నితరమెల్ల వికల్పిత మెప్పుడగునె,
యప్పు డేకత్వమునుజూచు ? నట్టివాని
కక్కడిని మోహశోంబు లెంచిమాడ ;

మన—భగవతీ ! శోకావేగమాపితమయి యున్న నానునస్సునందెప్పుడు వితేత
మునకే యవకాశములేదు.

సర—వత్సా ! ఇది స్నేహదోషమా స్నేహమా సర్వాన్తథమాలకమన్న యీ
యధము సుప్రసిద్ధమేకదా !

మ. ప్రియనామంబున న్నేకదుర్వ్యవలతాబీజంబుల న్నాఁటఁగాఁ!
బయికన్ స్నేహమయాంబులంబు లడరున్ నగొగ్గి నర్జుంబులై

అయ్యవారో కలయితే ఈ సన్నిగతి మేలగాల్పు దేహభయం
 మన—దేవీ ! ఇదియంతయు సత్యమే అయినను కోకొలదిగ్ధండ వయిన
 నేను బ్రాహ్మణులు నింపుకొనుటకు శక్తడను గాకున్నాను. అంగికాలమునందు మా
 దర్శనమగుట మేలయినది.

సర—ఏయీ ! ఈ గూఢ్యహత్యైస్వరము మిక్కిలి అగ్గ్యగ్గము. అంతే
 కాక యియవకాలమిత్త ను నీకీ వేసిగపావేల ? అలాచింది చూడుము—

మ. ధరపయి వెక్కి మొదిపును దారసుతానిపక్షహంబుచే
 మునుమభూమి కలగజోవను మేది నీకు నేరికన్ ?
 మరణము మొది వారిపును మర్మనిభేద మొనర్తు రార్తిచే ;
 నను లట్టుయొక్క గాంతురు ఘనశ్రమ స్వర్ణముగాఁ దడగ్గనా.
 ప. కటకం ! వారికై శరణు గాంచనికష్టము లేవి యాభువిక ;
 సటుగతి నెన్ని కొండ లెగఁబ్రాకరు ; వాఁకలదాట రెన్నిఁక ?
 భటుకన నెన్ని భూరివిషనలులు ప్రొక్కరు ; శిశ్తమత్తులన్
 గుటిలవిగ్ధగర్వము తులనరేకుఁజూడ రెండటిన్ ?

మన—దేవీ ! ఇది నిశ్చయమే అయినను,

క. తపవిలనో బుట్టి లాభన
 మనయందును గనుచు మనసునందో యెఱుఁగున్
 వారియెచువారలఁ బాయుట
 తనపాగినుమోకయట్లు తలకొల్పు వ్యధన్.

భగ—బాబూ ! ఈవ్యామోహము మమకార వాసనామూల మయినది.

నీ. ఇంటికొడిలి చూడాలి యొచ్చిరెచ్చి
 మ్రొంగునప్పుడు కలిగెను మేటికోక
 మొలకనో పిచ్చుకనో భజియింపునప్పు
 దొడమి రులంప ముత లేకున్ గాక ?

కాబట్టి సర్వవిధగులచేతను సర్వాన్ధ్రజనులనుమత్వమును రూపుమాపునగా
 త్తము చేయవలయును. చూడు—

క. జనమునందు దేవమున జంతువు లెన్నియు బద్ధకోటికన్ ?
 తగుతనముండి దత్తుమునఁ దాను వెలయుననుచుఁ లెక్కిటిన్ ?
 తినుమిఁక నందు తిడ్డెని యేరిది కొన్నిటికన్ , దద్దమ్మ
 తనకును దద్దమ్మనొకటి మేలుము. ? లోకముమోహ మేమునన్ ?

మీరు బ్రేవేళ పెట్టవలయును.

మన—భగవతీ! ఆశాంతవిషయమేదో ప్రసాదింపును.

సర—వత్సా—అది రహస్యమైనది. అయినను శోకార్తుల కుపదేశింపటలో తోననులేదు,

ఈ షేరమతి నీలనీరధరదేహుని శ్రీహరినాండె, గామసం
హతివజ్రాంశులగు నావారునొండె దలంపు; లేనిచో,
నిరతిని ద్రష్టవేళ వలినీటికొలంకును బోలె నాత్మ న
పురము నిరస్తు శోకమును బ్రహ్మముఁ జొని భజంపు నిర్వృతిన్.

మన—(అలోచించి నిట్టూర్పుతో) సర్వవిధములచేతను నేను దేవిగారిచేత
రక్షింపఁబడినాఁడను. (అని పాదములనిఁచఁబడుచున్నాఁడు.)

సర—వత్సా! నీవ్పాదములపై నీ కుపదేశముమయినది. కాఁబట్టి నీకుమతి
యొకటిమాడ నుపదేశించెదను.

మ. జనకుండో సుకుండో సఖుండో తనువుంజాలింప, ధీశూన్యు లి
మ్మున శోకాగ్నిదహింతురెంతయు నుమ్ము లోక్మయకొం చొక్కటన్;
కన సంసార మసారగుంచు శమసౌఖ్యంబుల గడిం చెంచుచున్
ఘనధీమంతుల కావియొగచయమే కల్గించు వైరాగ్యమున్.
[అప్పుడు వైరాగ్యుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

వై రా—(అలోచించి)

మ. నంసీరాత్మల కోమలచ్ఛరముకన్నన్ నూత్నహృత్స్వక్కు మా
నవదేశంబులపై విధాన్యఁడెటు నిండ న్మూలకమ్మన్, సదా
ప్రసదసాంబువిమిశ్రమాంసవిసర గానిసాగతధ్వాంశుగృ
ధ్రవృకత్వాసములన్ మరల్పంగను సాధ్యంబౌనె యెచ్చారిత్రన్?

మితయును,

మ. తటిదాహాలము కల్మిజాలము ; దుబోద్యునేహము దేహముల్ ;
స్ఫుటసంభోగరసంబు లంకవిరగంబుల్; లోకముల్ శోకముల్ ;
ఘటితాంశుదనము న్మహానిధనముల్; వామ ల్విపత్నీమ, ల
క్కట! యట్లయ్యుఁ! జంతు రాత్మనిరతు ల్గోక్షికుపంథన్ జనుల్.

సర—వత్సా! ఇక వైరాగ్యుఁడు నీదగ్గఱకువచ్చుచున్నాఁడు. ఈతనిని గౌర
వించుము.

మన—నామ్రస్రుఁడు వై రాగ్యుఁడా ?

వైరా—(సమీపముఁజూచి) అయ్యో! నేనును స్కూలము చేయుచున్నాను
మన—వత్సా! పుట్టగానే నీవునన్ను విడదీసితివి; నన్నుఁజూగిండుమమ్ము

వైరా—(అలింగము చేయుచున్నాడు.)

మన—పుత్రా! నిన్నుఁ జూడటవలననే నాకోకావేశము ప్రకాశమయినది.

వైరా—అంత్రీ! ఇక్కడ కోకావేశమునకాక మెక్కడనున్నది?

ఉ. దారినిబాంధు, తేటివరదకొదరుకాంక్షను, లాకసవంబున్

వారివముల్. సముద్రమున నావికులున్! వడిఁగూడిపాయు న

ట్లారయఁ దల్లిదండ్రులును నాత్మజులున్ సఖులున్ సహోదరుల్

చేరుదుఁ బాముచుండు తిది సిద్ధము; ప్రాణుల కేడ కోకముల్?

మన—(ఆనందముతో) దేవీ! నాకుయాయుఁడు చెప్పినదియథార్థమే.

ఉ. అలనవయోవనల్ లలన, లాయలి నాదలసత్కుజసంజం,

బలనవమల్లి కాసురభిదానికందకోయల్, తలంప ని

ర్మలసువివేక మార్జితమంబగు మన్మతి కిప్పుడెండమా

పుల జలముల్గు మిథ్యలయి పాల్పటి నోచెనుఁ దొంటిన్న యున్.

సర—వత్సా! ఇదియంతయు సత్యమేయైనను గృహస్థుఁడౌక మధ్యయును
విడిచిను మౌనకాలమున నుండఁగూడదు. కాబట్టి నేఁడు మొదలుకొని నివృత్తి
దేవీమే నీకు సహభర్తృచారణి కాఁగలదు.

మన—(లజ్జతో) దేవియాజ్ఞకు బద్ధుఁడను.

సర—శనువమనంకోనాను లయిన పుత్రులు నీకుపచారములు చేయుదురు;
యమనియమానులు మంత్రులగుదురు; వివేకుఁడును నీయనాగ్రహమువలననే యుపనిష
ద్రేవికోడఁగూడ యారాజ్యస్థులు మనుభవించునుగాక! మైత్రీ మొదలైననీతోఁ
బుట్టువులు నలుపును నీయనుగ్రహముకొను భగవతియైన విష్ణుభక్తి దేవితేతఁ బంపఁ
బడినారు. వారినిఁ బ్రసాదపూర్వకముగా సంగీకరింపుము.

మన—దేవి యాజ్ఞాసిందినట్లు చేసెదను. మీయాజ్ఞలన్నిఁటినిశరసావహించి
నాఁడను. (అనిహస్తముతోఁ బాదప్రణామము చేయుచున్నాడు.)

సర—ఈయమనియమానసప్రాశాయమాదులును జరంజీవివైవ నీచేనాదగ
పూర్వకముగాఁ జూడఁదగినవారు. వీరితోఁగూడి నీవుసామ్రాజ్య మధిష్ఠింపుము. నీవు
స్వాస్థ్యమును బొందినప్పుడు జీవాత్మకును దనప్రకృతిని బొందును.

మ. రవిబింబంబు పయోధివీరులబలెన్, బ్రహ్మాంబాకిం డయ్యగ సఁ

భవనాకాదులు తొండ్రితోఁడు బజ్జుతన్ దర్శింపగతికన్ పుగులన్

ప్రబోధ చందోదయము

దివుటన్ వృత్తు లడంచి నీవిక నిర్మతిం గూడితే, నాత్మయున్
రదిలింబం బురుదగ్గుణంబువలెన్, పార్థతాదృష్టం బగున్.

కానిమ్మ, జ్ఞాతుల కుదకప్రదానము చేయటకొఱును మనము నదికే బోవుదము.

మన—దేవి నెలవిచ్చిన్లు చేయదము.

[అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.]

మ స్థాంక ము.

[అన్వసు కాంతి ప్రవేశించుచున్నది.]

కాంతి—“ప్రతీ! శీకంతముఁ దెలిసినదేదా?

చ. జ్ఞాతులను పంపతం గనంగ గూఢముగాఁ జని మోహుఁడేడనో

యాడఁగుటచే విరక్తుఁడయి యల్లచునన్సు. ప్రకాంతి నొందఁగా,

వడిగను గ్లకపంచకము పాయుటచే బురుషుండు నొక్కటన్

గడుకొని తత్త్వబోధమునఁ గాంక్షయొనర్చెడు నెల్లయప్పడున్.

కాంచట్టి సీతిత్వరితముగా నుపనిష ద్దేవి ననునయించి నాసమ్మతిభూతునకుఁ దీసికొనిరమ్మ.

అని వివేకమహారాజుగాను నాతో నెలవిచ్చినారు. (చూచి) ఇదిగోతనలోఁదా నేదో

సంతోషముతో నాలోచించుకొనెను నాతోల్లి యీవంకనే నచ్చుచున్నది.

[అంతట శక్తిధ ప్రవేశించుచున్నది]

శక్తిధ—ఓహో! రాజుల మారోగ్యమును బొందఁగాఁజూచి యిప్పుడుగదా
చిరకాలమునకు నాకన్ను లమృతరసపూర్ణము లయినవి.

గీ. కలిగె భులనిగ్రహము రాజులమునందుఁ;

బూజ్యులైరి శమాదిసత్పురుషులెల్ల?

జీవులెల్లను వశ్యులై నేవచేయ,

నెనఁగుచున్నారు సర్వలోకేశ్వరుండు.

కాంతి—(చేఁబోయి)అమ్మా! నీవునుచుంటి యేమియులోచించుచున్నావు?

శక్తిధ—బిడ్డా! రాజుల మారోగ్యమును బొందఁగా జూచి చిరకాలమునకీపం
కుగదా నాకన్నులమృతరసపూర్ణము లయినవి.

గీ. కలిగె భుగ్గహము రాజులమునందుఁ

బూజ్యులై శివాదిసత్పురుషులెల్ల

జీవులెల్లను చక్రులై నేనచేసా,

నెనుగుదున్నాఁడు సర్వలోకేశ్వరుండు.

(అని మరలఁ పఠించుచున్నది.)

కాంతి—ఇప్పుడు మనస్సువిషయామనస్వాదియైనపురుషాప్రకర్తవహ్యమున్నా?

శ్రీధ—వస్తునివిషయామనసు ని.గ్రహ్యాని విషయామనసు నెట్లుండవలయునో యట్లున్నది.

కాంతి—అట్లునున, స్వామియే సామ్రాజ్యము నలకఁడునా యేమి ?

శ్రీధ—దానికి సందేహమేమి ? ఆత్మనుంధానము చేసినయెడల, స్వామియే స్వారాట్టును సమ్రాట్టును నగును.

కాంతి—ఇంక జీవేశ్వరునకు మాయయర దెట్టియనుగ్రహము గలదు ?

శ్రీధ—నిగ్రహమనిచెప్పవలెను. అయిగహమెట్లుశక్తిమగును? పురుషుడెప్పుడు కర్మావధిభూత యయినయీహము స్వభావగ్రహల్యురాలని నిలఁచుచున్నాఁడు.

కాంతి—అట్లయినపక్షమున, రాజకులముయొక్క స్థితి యిప్పుడెట్లున్నది ?

శ్రీధ—వినుము. పురుషునకు—

కా. నిత్యానిత్యవిమర్శ యిద్దసతి ; సన్నిహితుండు వైరాగ్యుఁ డా

త్యాశ్యంశాగ్రహితుల్ యమాదులు ; సహాయాపు ల్సమాద్యుత్తమతా ?

మైత్ర్యాదు ల్పరిచారికల్ ; సహచరీమత్తల్ల మోక్షేచ్ఛ ; దు

ష్ట్రాట్య లోహమనుభవముఖ్యరిపు బుచ్చేద్య ల్బలాత్కారతక్

కాంతి—పాతే భగ్గునియెడల స్వామి కృత్తి పీఠికలదు ?

శ్రీధ—ప్రతీ ! వైరాగ్యసన్నికర్ష మరునది మొదలుకొని స్వామియహాపర ఫలభోగములయందు నితాంతమును వింసుడయియే యున్నాఁడు. అందుచేతనే యితఁడు

గీ. నరకహేతుపా పాపంబునకును బోలే,

నశ్వర మని పుణ్యఫలంబునకును వెలదు ;

శుద్ధవిహృ-మతను జేయుసుకృతకర్మ

మునకు నెట్టులో తా నియ్యకొనుచు నుండు.

ఇట్లు స్వామి యాత్మైకనిష్ఠుడయి యుండుట కనిపెట్టి భక్తుండు తాను గృతకృత్యుడయినట్లెంచుకొని తనకుదానే తనవ్యాప్తమును పదలుకొన్నవాడయ్యెను.

కాంతి—అప్పుడు యోగవిఘ్నములను ఇంటఁగొని మహామోహముఁ దద్వశ్యుఁడయ్యెనే, వారన్వృత్తంత మేమి ?

శ్రద్ధ—పుత్రీ ! అట్టిమరగద్యము బొందినవాఁడయ్యెను మహామోహాతమఁడు స్వామి మోసపుచ్చుటకయి మృత్యువుతెలుపుచున్నది యనువిషయతోడఁగూడ యోగవిఘ్నములను జూపెను. స్వామి పోయియుండఁ దగులుకొన్నయెడల, ఏవేళిఁ దుపనిష్ఠించింత నైనను జేయవలెనని వానియభిప్రాయము.

కాంతి—బేర ! తరువాత ! తరువాత ?

శ్రద్ధ—తరువాత వారుపోయి స్వామినికొకయైత్రశాలికవిద్యను జూపిరి. వారొకయత్తాశ్చర్యకరమమును జూపి సంత్రమముతో నట్లనిరి. ఓస్వామి !

చ. అచిరముగా నిలిచు విను బ్రహ్మకృతయోజనధ్వజులఁ ;

ప్రగల్భముచేయు మున్విననిభారతి జనపురాణ గాథలన్ ;

తవనయినప్పు శుభపదరమ్యత స్వేచ్ఛను గావ్యకాస్త్రముల్ ;

భువరగతిం జరియిను జగంబుల ; మేరుమణిస్థలులనున్.

అతఁడు మధుమతీవిద్య చేతఁ గల్పింపఁబడిన ప్రదేశమును జేరఁగా, స్థానాభిమానచేతతలకపుట్టునట్లుగా నిట్లనిరి:—అయ్యా ! ఇందుఁగూరుచుండుము ; ఇక్కడజననమరణములు లేవు ? ఈప్రదేశము సహజసులవర మయినది? వివిధవిలాసవేలూచణ్యవతులును బుణ్యమమును మంగళార్థవృక్షగ్రహణులును బ్రహ్మయ్యత్వచతురలును నగువిద్యాధరకాంతలు వీరె నీయొద్దనున్నరు. కాబట్టి యిటురమ్ము.

గీ. కనఁ సీకలిండ్లలగులు కలుగునచుల,

ఘనజసునలు వశోరురౌ కమలముఖుల,

మరకతవర్ణస్వమవసాళి, బొరయు మీపు

పుణ్యసముపార్జితాభిలభోగములను.

కాంతి—అటుపిమ్మట ?

శ్రద్ధ—పుత్రీ ! అమటలువిని మాయ యిది జ్ఞాఘృమయినదని చెప్పెను; మనస్సనుమోదించెను. సంకల్పఁడును భ్రోత్సాహపఱిచెను. స్వామి యంగీకారమార్గమును బొందినవానివలె నుండెను.

కాంతి—(భేదముతో) అయ్యా ! స్వామి మరలఁసారవాగురలొఁ దగులుకొనుమన్నాఁడు.

శ్రద్ధ—లేదు. లేదు.

కాంతి—అవల నేమిజరిగినది ?

శ్రద్ధ—అప్పుడు పార్వతియైన తర్కులు వారినందరిని గోధావేశము
యితలోడనుడయి చూచి, స్వామినిగూర్చి యిట్లునియె:—“ఓస్వామి ! విషయా
మిషగానిసాఖిభాషలును సభాప్రతారణభూర్త బనులును నైన వీరిట్లు నిన్నుమరల దున్న
పా విషయాగ్ని జ్వాలలయందుఁ బడఁద్రోయఁడుండఁగాఁ దెలిసికోలేకున్నాఁడేమి ?

క. భవసాగరముం దాటఁగ

నవలీలం బ్రాప్త మైనయలయోగతరిన్

దవుల విడనాడి వెన నిపు

డవగావన మేల చేసె దంగారనదిన్ ?

శాంతి—అటుతరువాత ?

శ్రద్ధ—అస్పృహతనిమాటవిని, భిషయసుఖములకు నమస్కారమనిపలికి, పురు
షుఁడు మధుమతిని దిరస్కారము చేసెను.

శాంతి—మేలు ! మేలు ! నీవిప్పుడెక్కడకు బయలుదేరినావు ?

శ్రద్ధ—“నేను వివేకునిఁ జూపఁగోరుదున్నాను. కాబట్టి నీవారనిని శీఘ్ర
ముగాఁ గొనిరమ్ము.” అని స్వామి నాకాక్షయిచ్చెను. కాబట్టి నేనప్పుడు మహారా
జా సన్నిధికి బయలుదేరినాను.

శాంతి—నాకును మహారాజుగా రుపనిషద్దేవిని దీక్షింపిరమ్మని యాశ్చర్యము
నాదు. బేఁగాక ! మనము స్వామినియోగమును నెఱవేర్చెము.

(అని రాద్దలము నిక్రమించుచున్నారు.)

ఇది ప్రవేశకము.

[అప్పుడు పురుషుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

పురు—(అలోచించి హృముతో) ఓహో ! ఏమి యావిష్టుభక్తి దేవిమాహాత్మ్య
ము ; ఆమెయనగ్రహముచేత నేన—

పు. నడీశ్వోర్మ లక్ష్మికమించి, మమతావర్తంబులన్ దాటితిన్ ;

గడకున్ మిత్రకళత్రబంధునుకరగ్రాహంబులం దొలిపిన్ ?

జడఁగా నార్చితఁ గోధబాడబఱిన్ ; దృష్టాలతల్ గెంఱిన్ ;

గడు సంసారసముద్రతీర మిపు డే గంఠిన్ సమాహరిగన్.

[అంతట మపనిషద్దేవియు శాంతియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

ఉప—సఖీ ! అట్లు నిద్దయుడయి యుండినభర్త యొక్క-ముఖము నేనెటు

చూడగలను ? అతనిచేతనేను జీరకాలము పరదారవలె విడిచిపెట్టబడి యేకాకిని నయి యుంటిని.

కాంతి—దేవీ ! ఆవిధముగా నాపదలపాలయినభర్తగారి నేలనిందించెదవు ?

ఉప—నభీ ! ఇట్లుచెప్పెను నీ వప్పటివాకవ్వబశను జూడలేదు వినుము—

చ. అకట ! వివేకుఁ డట్లు విధియత్నమునకొ నను దవ్వొనర్చుటనో,
నకలఖలునో కుబుద్ధిమెయి నకొ దమదాసిగఁజేయ నీడ్యుఁగా
శకలములై మణుడుల జరికిచెడెం గరకంకణానకునో ;
ప్రకట శిరోమణులైనగ లాగుటచేఁ దాగె గేశపాశమునో.

కాంతి—నభీ ! ఇది యంతయు నామహామోహుని దుర్విలసితిము. ఇందుభర్తగారి యపరాధ మేదియు లేదు. వానిచేతనే మనస్సు కామాదుల ద్వారమున మోహ పెట్టబడుటచే వివేకుఁడు నిన్నుండి దూరము చేయబడినాఁడు. ఇట్లు వివేకుఁడయిన నిజవల్లభునిసమయము ప్రతీక్షించి యుండుట కులస్త్రీలను సైన్యకశీలము కాబట్టి నీవునచ్చి దర్శనముచేతను బ్రయాసముచేతను భర్తను సంభావించుము. ఇప్పుడు శత్రులు హతముచేయబడినారు. నీమోరధములు సంతృప్తములయినవి.

ఉప—నభీ ! నేనిప్పుడిది వచ్చినప్పుడు నాకూతులైనగీతాదేవి రహస్యముగా “స్వామియైన పురుషుఁడును భర్తయు నిన్నడిగినప్రశ్నలూ కుత్సేములు చెప్పి నీవు వారిని సంభావించువలయును ; తిమ్మలమునఁ బ్రబోధోత్పత్తి కాంగలదు.” అనిచెప్పి నది. నేనెట్లు గురుజనులముందు స్రాగిల్చుమును జూపగలను ?

కాంతి—దేవీ ! భగవతియైన గీతాదేవియొక్క యీవాక్యమునను విచారించుచు లేను. ఈయధము నేభగవతియైనదింట్లు భక్తి దేవి వివేకస్వామితోడఁ జెప్పినది. కాబట్టి విచ్చిభర్తను, ఆదిపురుషుని, నీవర్చనముచేత సన్మానింపుము.

ఉప—ప్రియసభి చెప్పినట్లు చెప్పెదను. (అని ముందుకు నడుచుచున్నది.)

[అప్పుడు వివేకమహారాజును శ్రీధర్ముఁ బ్రవేశించుచున్నాడు.]

వివే—ఓనత్సా! శ్రద్ధా! కాంతి నాప్రియురాలైనయొప్పనిత్యాంతసుజ్ఞానునా?

శ్రద్ధ—దేవా ! మీయాజ్ఞాను దలఁదాల్చిపోయినకాంతి యామె నెట్లు చూడ వుండును ?

వివే—ఎక్కడఁజూచును ?

శ్రద్ధ—దేవా ! మందరపర్వతమునందు మధునూధనాలయములో నామెతర్క విద్యాభయముచేతగీతాదేవిమఱుంగు చొచ్చియున్నదనియావలకేవిన్న భక్తి దేవిచెప్పినది

వివే—తర్కవిద్యల కేల భయపడవలెను ?

శ్రీధ—దేవా ! ఈసంగతి మీకామెయే వివరముగాఁ జెప్పగలదు. కాబట్టి దేవనామ విచ్చేయుఁడు, ఇదే పురుషుఁడు మీయాగమనమున తలఁచుకొనుచు నొంటిగా నున్నవాఁడు.

వివే—(చేసవకుఁబోయి) స్వామీ ! అభివాదము చెయుచున్నాను.

పురు—అత్తా ! ఈశిష్టాచారము సక్రమవిరుద్ధమయినది. జ్ఞానసృష్ట్యుండవైనసీతే నాకుపధేకదానముచేతఁ బితృభావమును బొందితివి నట్లన—

గీ. మున్ను ధర్మమార్గము తప్పి భూమిసురులు

తనయలను వేడుకొని రల్లదారి చూప ;

శిష్యులఁగ వారిజ్ఞానముచేఁగఁగించి,

సుతులు నుతులార ! వినుఁడని పితల ననిరి.

కాబట్టి నీవును మాయెడలఁ బితృత్వముచేత వర్తింపవలయును. అదియేధర్మము కాంతి—దేవీ ! ఇదే వివేకుతోడఁ బురుషుఁడొంటిగా నున్నాఁడు. నన్ని ధికఁ బోము.

ఉప—(సమీపమునకుఁ బోవుచున్నది.)

కాంతి—స్వామీ ! ఉపనిషద్దేరి యిదిగో మీపాదపంపనము చేయవచ్చియున్నది.

పురు—అట్లుకాదు. అట్లుకాదు. తత్త్వానబోధోదయముచేత నీమెయే నాకు మూత. కాబట్టి నేనే యీ పెకు నమస్కరింపవలెను. అంతేకాక

క. జనాతి దేవికిఁ గలదిల

ననుగ్రహముఁ జూపుటందునంతరమెంతో ;

జనని భవంధములఁ గడుఁ

తెఱఁచుచు ; బంధముల దేని విడిపిండుఁగడున్.

ఉప—(వివేకుఁ జూచి నమస్కరించి దూరముగాఁ గూరుచున్నది.)

పురు—అమ్మా ! నీబంతవత్తును దినము లెట్లుగడపితివో చెప్పుము.

ఉప—స్వామీ !

ఉ. పుచ్చితిఁ బెక్కునాళ్ళు మనమూర్ఖులతోడను సేమతంబులన్,

రక్షల, శూన్యదేవధనంబుల, వ్యర్థవనఃప్రసంగతిన్.

పురు—నుతీ వారు నీచేతఁ దత్త్వమునేమైనఁ జెలిసికొన్నారా ?

ఉప—లేదు. లేదు. వారు—

మచ్చిక బ్రావిడాంగనలమాటలకట్లు గ్రహింపకర్థముకన్,

కెచ్చెర నమ్మదుత్తులకు న్నేచ్చుకొనర్చి రహర్థకల్పనల్.

కాణ్డే నేనిమ్మ! జేకొనటల! బ్రహ్మజనము లేనది తెలుడెదను. అయినను నీవు కత్తయ్య భక్తియును గుఱుమని బ్రహ్మశింసుమార గొంతకాలమచ్చి వసలపగోరెను. పక్షమున నాకాక్షేపమేమియ్య లేదు.”

జే—అహా! ఏమి భూమాంధకారశ్యామలితనమున యున్న యజ్ఞవిద్య యొక్క దుష్ప్రజ్ఞత్వము! ఆమె మాప్రకారము గాఁ గుత్తురముచేతఁ జెడిపోయినది యిత్యహం. కుట్రజులగ నెడేరింపఁ జడమునైఁ లోహమి.

మృహిని జొరబకోపంబుమంద బంజరించి న

ట్లగానా! మాయయన్ నృజంబునభిరామములను ని

శ్చలహిత విశ్వసాక్షియైన యాశుశ్చక్తి ప్రేరణన్.

కాణ్డే లేనాంధు లయినవానిదృష్టి యువిధముగా నే యుండును. అజ్ఞానసంభవ మును నివారమును గర్మబలచేతి నశింపఁ జేయఁ గోరెను. యజ్ఞవిద్య నశ్చయముగా నాదానికారమును నవీతి మంధకారముచేతఁ బోగొట్టుబూనును. ఎట్లనె—

నీ వశ్వదములు నజ్ఞానజన్మయులు నైన

యేమిటాకింకల! క్రకళ మోదవోవచ్చు.

నతనిఁ బొంతును విలువారీ నృశినిగెలిచి;

యీగ మోలలేను భవముక్తి పోతునెడి.

పున—తరువాత? తరువాత?

జే—తరువాత యజ్ఞవిద్య మగల నాలోచించి, “శిష్య! నీవిచ్చటనుడు. తా మహా గుర్కునిగ్రహియిన నాశిష్యులు కర్మలయం దాచోముగ్ధి ననాగదుకా, కాణ్డే కదలి! నీవు నాయుండమగ్రహించి నీయిచ్చలచ్చిన దేశమునకు విజయం చేయుము.”

అనెను

పున—విద్యుట?

జే—విద్యుట నేనామెను విడిచి బయలుదేలితిని.

పున—అబ్బతరువాత?

జే—తరువాత కర్మకాండనకాదరి యై మిమార నాకుఁ గనబడినది. ఆ మిమార్—

చ. కర మధికారయోగ్యముగఁ గర్మమల నిర్వభజించి మిరిచి, ను
ప్రభుగౌరవంబున ప్రతిప్రముఖప్రబలప్రమాణయల్
విమనసు వెండినటి కొలఁద, నువిదిత్రితరంగయక్తయై,
పగఁగఁ గృత్ వదేశనయి భాసితివన్ముతీదేశరాజితోన.

పురు—అనంతరము,

ఉప—అనంతరము నేనా మేను సహితము పూర్వమువలెనే యాశ్రయమును వేడితిని. అప్పు డామాయు “ఓసుమంటి ! నీవుచేయువనియేమి?” అని నన్నడిగెను. అంతట నేను దొంటివలెనే “ఎవ్వనిలో జగంబు జనియించి రమించి యుండు” మొదలు గాంగల వాక్యమును జెప్పితిని,

పురు—అబల !

ఉప—అబల మీమాంస సార్వభౌమత్వముభయము జూచి “లోకాంతరభ్రాతృ భోగయోగ్యుడైన పురుషుడే బ్రతిపొందిండుటచేత మనకీ మేవలవలయుజనముగలదు. కాబట్టి కర్మోపయుక్తయైన యీ మేను స్వీకరింపుడు.” అనిపలికెను. అక్కడ కారితో నొకప్పుడు దాని కనుమోదించెను. పృథ్విధృప్తియుండైన కుమారిల స్వామి యను మఱియొకడు మీమాంసాహృదయాధిదేవతయో యునున్నగా “దేవీ ! ఈమె కర్మోపయుక్తుడయిన పురుషుని బ్రాసాదింపదు; కర్మము భోక్తయుఁ గానియొక్కరుని బ్రాసాదింపదు. ఈమెకర్మలకిందుకయు నుపయోగపడునది కాదు.” అనెను. అప్పుడింతాంటి “లోకపురుషునికంటెవయ్యుడయి యొక్కరుడని యొకఁడున్నాడేదా?” అనియడిగెను. అంతఁతీయనన్వి “ఉన్నాఁడు” అని మఱి నిట్లనియెను:—

చ. ఒకఁడుకనున్ జగత్కీర్తియల, మొక్కఁడు మోహయితాంధ్రబుద్ధిమా;

నొకఁడినుఁ గర్మజాలఫల, మొక్కఁడు తత్ఫలవాంఛఁ జేయుఁ;

మొక్కఁడు శరీరుల్ న్నడుపు, నొక్కఁడు కర్మయల నియంతుడౌ ;

నితను విజయఁడౌ పరము, వెల్లుగుఁ జెప్పఁగఁ గర్మభోక్తయన్ ?

విచే—(హర్షముతో) మేలు ! కుమారిలస్వామీ ! మేలు ! నీవు మందస్రజుల జలవాడవు. నీవు దీర్ఘాయుష్యంతుడవుకమ్మ.

క. సహవాసులుఁ జెలుఁచు నౌ

వివాగంబులు రెండు నేకవృక్ష మే చేరున్ ;

వివాగ మొకటి తిను ఫలముల ;

సహవా ! రెండవది తినక యాలోకిండున్.

పురు—తరువాత ?

ఉప—తరువాత నేను మీమాంసనంద పెరిపుగొన నడచితిని.

పురు—అబలతరువాత ?

ఉప—అబలతరువాత నేను శిష్యులు పలువుండ చేత నుపాస్మనమైన తర్క నివర్తనల బొడ గాంచితిని. అందు,

మ. తొలుపు నివ్వకవిశేష మో; లోకతే వానించున్ విశండావృతిన
లలి బాతిచ్చునిగ్రహితునిహావ్యాధాశితో జల్ములన్ ;

“వెలుచున్ వాకొనఁ బూరువప్రకృతిగంధేదంబు లొక్కర్థు. సం
ఖ్యలచే నెన్ను దుఁ దత్త్వమున్ మహావహంశారాదిసర్వంబులన్.

ప్రశ్న—తరువాత ? తరువాత ?

ఉప—ప్రార్థనలీనే నేనును వారి సమీపమునకుఁ బోయి, హారదీగివదించట
కొనవ్వనిలో జగంబు జనియించి రమించి లయించు” ఇత్యాదివాక్యములచేత మనుపటి
యట్లే నాకార్యమును తెప్పించి, అప్పుడు వాగు నమ్మఁ బ్రశ్నితముగాఁ బరిహసించి
“ఓహోచాలులారా! విశ్వము పరమాణువులవలనఁ గలుగుదున్నది. ఈశ్వరుఁడు నిమిత్త
కారణము” అనిపలికిరి. అందింకొక తె కోపముతో “ఓసిహాపాత్యుగాలా! ఈశ్వరుడే
సవికారునిఁజేసి విశాళధర్మము నాపాదించుచున్నావేమి?” అనెను మఱియుక తె
“ఓసీ! విశ్వోత్పత్తి ప్రకృతివలనఁ”గలిగెనని పలికెను.

వివే—ఓహో! తర్కవిద్య లెంతదుర్మతులు! పుటాదికమువలెనే ప్రమేయ
జాతము సర్వమును గార్యమనిపహిత మింతయాత్రియ తెలిసికొనఁజాలకున్నాను. పర
మాణువులును బ్రహ్మతీయును నుపాదానకారణము లగుటయు నుపేక్షణీయమే.

మ. జువండుంబులె సంభరిక్షనగరస్వక్షేంద్రజాలఁబు ల

ట్లంబిశ్వంబును మిథ్య, మేయమును గార్యంబౌట సాద్యంతతన్ ;

కలుగుకొ శుక్తిని జెండినట్లు కిపుగాఁగం జెప్పొదగ్గనామిన్ ;

సౌలియున్ స్రవ్యుఁడ బన్నగభ్రమవలెన్ బోధోదయప్రాప్తిచేన్.

ఇంక వికారకంకయు ముగ్ధసదామానస విలసితిమే. ఎట్లన—

ఉ. కాంతము నిర్మలంబును నజలంబు నసంతము నిష్కలంబు నౌ

సంతతతీజ మీఘవనసంభవమందు వికార మొందునే ?

కాంతిని నల్లగల్గల నగంగలఁబుల్బులఁబాలు పుట్టుచో,

సంతయు నాకసంబు వహించుచు నె తాను వికారలేశమున్ ?

ప్రశ్న—సాధు! సాధు! పశ్చాత్తాపముఁజనయింపఁబోనివిమర్శనము నాదెందము
నానందకెట్లుచున్నది. (ఉదగిషడ్వేదవిగూర్చి) తదసంతకము ?

ఉప—తదసంతకము వారందఱును మరిచిపడి, “ఓహో! విశ్వవిలయముచేత
ముక్తికలుగనని ప్రేమించు, నానీకమాగ్ధము నవలంబించుచున్న దీనినిబట్టి బంధింప
వలెను” అని యందఱును నన రంభముగా నమ్మ నిగ్రహించట కదుర్దృష్టతైరి.

ప్రశ్న—(భయముతో) ఆపయిని ?

ఉప—అదైన నేను మిక్కిలి త్వరితముగాఁ బఠించి దండకాశ్రమములకుఁ బోవఁ జేసితిని. అంతటమందరికిఁగి సరిపడునట్లుఁబడిన మధుమాద నాలుకయు దేవువను—

ఉ. బాహుఁలకుఁ జూచులు భగ్గులుచేరి రాలరామున్ ;

దోహమున శిరోముఖం దొంగిలఁ జేసితి కేశపాశమున్ ;

దేహాని దారహములు తెచ్చి, హరించె కట్టుట్టుమున్ ;

పురు—తరువాత ? తరువాత ?

ఉప—అప్పుడు దేవాలయమునకుఁగి వెనక్కిచ్చి గదాపాణులైన పురుషులు వారి నలించుముగా మోగఁగా భీతలై యందఱును దిగంతములు బాటిపోయిరి.

వివే—(హర్షముతో) పూజ్యులవయిన నిన్నుతిఁగియందువారిని విశ్వసాక్షి

యైన భగవంతుఁడు తీయింపఁడుగదా ?

పురు—తరువాత ? తరువాత ?

ఉప—దేహముతూల, నందిముగ్ధత్యేగ, శీతగృహము మోక్షతిత్.

అట్లుండ నాకూతులైన శీతాదేవి చేనవచ్చినప్పుడూచి, సంభ్రమముతో “అమ్మా !

అమ్మా !” అని కాఁగిరినుకొని కూరుదుండఁ బెట్టెను. అప్పుడొక మనావృత్తాంతమును

విని, “అమ్మా ! నీవు బుద్ధులకుఁ భేదమును పొందఁబోవు, ఏభూతులు విన్న ప్రమాణికు

రాలినిగాఁ జేసి యాశ్చర్యముగా నాదురభిప్రాయు చరితురో వారి నీశ్వరుడే క్షీం

చును. ఆశ్చర్యవర్తి భగవంతుఁడు గీతలయందు—

గీ. అట్టివ్రూపుల బాపుల నధమముల

జ్వేషమువ్వులఁ ద్రోఁ గునుఁ దీక్షణుని

సంతతము నేమి సంసారపాగరముల

లొన నొక్కట నాదురయోనులందె.

అనెను.

పురు—(సకాతుకముగా) దేవీ ! ఆయాశ్వరుఁ డెవఁడో నీయనుగ్రహమువలన జరిసికొనఁగోరుచున్నాను.

ఉప—(కోపించినవారినట్లే) ఎప్పుడు తన్నుఁదాఁ జరిసికోలేక యంధునివలెఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చుచున్నాఁడో యాశ్చర్య.

పురు—(హర్షముతో) ఏమి ! నేనే యాపరమేశ్వరుడనా ?

ఉప—అవును.

గీ. పరుడు నీకంటె గాఁ డల్లపమపురుషుఁ ;

డన్యుడవు గావు నీవమహామృతకంఠఁ ;

వస్త్రాంశము

నవ్వగా మాయచే దోచె దళనికంఠ

నంటులమును సూర్యబింబంబు పగిలి.

పురు—(వివేచనతో) దేవా! ఈశివచెప్పినను,

గ్రహంప లేకన్నాను.

క. భిన్నున్ సుశరీరావ

ద్విన్ను జరాబరణభిన్నుఁడెన్నుగ నన్నున్

సన్నుతిచేసెను నీయమ,

యన్ను! నిత్యసద్విదానందునిగన్.

వివే—పదార్థపరిణామము లేకపోవుటవలన నీక్రి-

బి "ధవడలేమి

పురు—అదివాస బోధపడుటకు మీరుమాయము సెలవియ్యవలెను.

వివే—ఇదిగో చెప్పుచున్నాను—

మ. కను నీయందుఁ జిదాత్మ్యముగనె, యహంకారంబుఁ గానందు నె

స్వమఁ జిత్తంబు నడచి, తత్త్వసమితిం బోకాత్మ కాచింతువే

వ్యవకం దత్త్వసమితి సంస్కరణ, కన్నట్టున్ భవోద్భవమం

బడగన్ శాంతము స్వప్రకాశ మగుఁత్యజ్యోతి హ్నాత్మతన్.

పురు—(అనందముతో విన్నయగ్గు నాలోచించుకొనుచున్నాఁడు.)

[అస్వదు నిదిధ్యానము పుజేంబుచున్నాఁడు.]

నిది—“నాకుభిపౌఁగి నునును నీవు వివేచనతో మున్నయుపనివ్వలేదికి నీరూప ముగా బోధపడుచుండును. నీవు పురుషు నిలోఁ బ్రవేశించెను” అని భగవద్దేవత విష్ణు భక్తిదేవి నాకాంతివివరి. (చూచి) ఇదిగోదేవి వివేకపురుషు లలోఁడనుడి సమీపమున నే యున్నది ఆమె సన్నిధికిఁ బోయెదను. (చేరుకనుబోయి యోపనిష ద్దేవిలో జపాంతిముగా) అమ్మా! “దేవతలు సంకల్పమాత్రే సంభవులు. నీవు గర్భ మును ధరించియున్న వావని నేను మోగధ్యానముచేతఁజెలిసికొన్నాను. ప్రాచీనత్వ యైన విద్యయును కన్యకయుఁ బ్రవోధచక్రములకును నీగర్భమునందున్నాను. అందు విద్యయు సంకల్పవిద్యచేతి మునునందు సర్వమింపఁజేసి, ప్రవోధచక్రములయిననూ నితి సమీపింది, నీవు వివేచనతోఁడగుడ నాయుత్తమ రావలసివడి.” అని విష్ణు భక్తి దేవి యాహ్వానిచ్చెదది.

ఉప—కదా యాదేవింబిగ్గు వేసిదను. (అని వివేచనతోడ నెట్టి) వివేచ

మన్నది.

పురు—(అనందముచే) ప్రవేశించుచున్నది.)

చంద్రోదయము.

(యచుచున్నాడు.)

అ! ఆశ్చర్యము!

అన్ దిశావళుల విద్యుల్లిల వెల్లిపువ్వు,

యా మనసువక్షులచ్చిపో బుట్టి, త

మోహుని నెక్కువి, విద్యాకన్య నోడ్చోగో

ః బ్రహ్మదర్శిగారు దా జన్మించె జీవుడనన్.

గ్రహదర్శిగారు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

మొ, నాస్త్ర మో, మతి మహాహిత మో, యపసారితంబో, సరి

లాపితంబో, హృత మో, యనుతర్కము లేక, యేని నం

జాతముచే బ్రపంచము వెసం జెడునో సహజప్రకాశతీ

నాతత్కరుపమై, యలమహాత్ముడ నేను బ్రహ్మదర్శిగారుడన్.

(యచు నడిచి) ఇతఁడే పురుషుడు. ఈతని ప్రభువు బోయెదను. (సమీపించి)

! ప్రహ్లాదవంశుడను నేను నరసాగరము చేయుచున్నాను.

పురు—(అహ్లాదముతో) ఎత్తా! రమ్మ. నన్ను గొణిలించుకొమ్ము.

ప్రహ్లా—(అలంగనము చేయుచున్నాడు.)

పురు—(అనందముతో) ఓహో! ఇప్పుడు విఘాతమిరజాతమయి ప్రభాతము

అంజాతమయినది!

చ. ఒకటఁ బ్రహ్లాదదర్శిమహితోదయ మాటనుజేసి యియ్యెడన్

బ్రకటవికల్పప్రయును బ్రహ్మటమోహతమంబుఁ బాయఁగాఁ,

బ్రకచక నేనె శ్రద్ధ మతి శాంతి వివేక శమంబు లాదిగా

సకలజగన్మయుండు యెసంగెనువిష్ణు పుగా స్ఫురించెడున్.

పర్యవధముచేతను నేను విష్ణు భక్తి చేసి సాచములనంగృహ్యత్ముడ నయినాడను.

అట్టి నేనిప్పుడు—

చ. విడిచి సమస్త సంగములు, వేడక విశ్వములొని దేదియున్,

గడలనొ మూలలన్ ఫలకాంక్షయొనర్పక సంచరించుచున్,

సుడివిడికిఁబయన్ భయము శోకము మోహము నుజ్జగించి, యి

ప్పుడె మునినైతి శాంతి భృశముం గని, రానియె నిల్పుతావుగన్.

[అంతట విష్ణు భక్తి చేసి ప్రవేశించుచున్నది.]

—(వార్తముతో సమీపించి) శమితారాతివై—(పురుషుని నొ

గదా ము సూరభములు

ష స్థాంకము.

పురు — దేవిగారిపరిసార మున్నప్పుడు దుష్కరమేదియందును? (అమోదం బడుచున్నాడు.)

విష్ణు — (పురుషుని లేవనెత్తుచు) వత్స! లెమ్ము. ఇంకను నేను చేయుదును?

పురు — ఇంతకంటె నాకు బిరియమేమున్నది?

క. కృతకృత్యం జయ్యెను దా

పాలవిమతస్తాముఁ జగుచు నల్ల విచేతం;

దీక్షితరజస్కుండనై

యతులసదానందపదవి నందితి నేనున్.

అయినను దా నీధరతవాక్యము నిద్రించునుగాక !

చ. ఇలిపయి నిద్రివృష్టిఁ గురియించునుగావుత మేఘుఁడంతయున్ !

గలుముల రాజు లేలుదురుగాక మహిన్నిరుషప్రపంబుగన్ !

వైరిలేనిబిందమంబడఁచి ఛీ మమతా విషయోగ్రపంకమై

కలఁచుభవాద్ధి దాఁటుదురుగాక మహాత్ములునీదుసత్కృపన్ !

సంపూర్ణము.

National Library,
Calcutta-27